

Pensioenfonds Vervoer

MVB halfjaarverslag
juli - december 2022

Pensioenfonds
Vervoer

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	03
2.	Uitsluitingsbeleid	09
3.	Engagement	25
4.	Corporate Governance	59
5.	Rapporteren	67
6.	Bijlagen	68

1. Inleiding

Pensioenfonds Vervoer vindt het belangrijk om beleggen op een maatschappelijk verantwoorde manier in te richten. Het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) steunt op vijf instrumenten. Ieder half jaar brengt Pensioenfonds Vervoer verslag uit van de ontwikkelingen rondom de beleidspijlers en de stappen die zijn gezet in de verdere ontwikkeling van het verantwoord beleggingsbeleid. In deze rapportage leggen we verantwoording af over de inzet van verschillende MVB-instrumenten.

Wat houdt verantwoord beleggen in?

Pensioenfonds Vervoer is een lange termijn belegger en heeft als doelstelling een goed pensioen voor nu en voor later voor zijn deelnemers, de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden. Daarbij vindt het pensioenfonds het belangrijk rekening te houden met MVB. Pensioenfonds Vervoer stimuleert bedrijven waarin het belegt maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Op deze wijze geeft Pensioenfonds Vervoer invulling aan langetermijnwaardcreatie.

Wat zijn de uitgangspunten?

Voor het MVB-beleid heeft Pensioenfonds Vervoer MVB overtuigingen en MVB thema's geformuleerd. Daarnaast maakt het pensioenfonds gebruik van de volgende internationale kaders:

- UN Global Compact¹;
- Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen (IMVB Convenant)²;
- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen³;
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights⁴;
- Principles for Responsible Investing (PRI)⁵;
- Sustainable Development Goals (SDGs)⁶.

¹ <https://www.unglobalcompact.org>

² <https://www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen/convenant>

³ <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>

⁴ https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

⁵ <https://www.unpri.org>

⁶ <https://sdgs.un.org/goals>

Welke thema's kiest Pensioenfonds Vervoer?

Naast de bovenstaande uitgangspunten hanteert Pensioenfonds Vervoer de volgende thema's:

- Werknemersrechten;
- CO₂/klimaatverandering;
- Beloningsbeleid.

Welke instrumenten gebruikt Pensioenfonds Vervoer?

Bij het in praktijk brengen van MVB-beleid, maakt Pensioenfonds Vervoer gebruik van verschillende instrumenten. Daarnaast screent Pensioenfonds Vervoer per kwartaal zijn beleggingsportefeuille. Dit ziet het pensioenfonds als een middel om vervolgens de instrumenten in te zetten:

1. Uitsluiting van:

- producenten van controversiële wapens;
- ondernemingen die op structurele wijze internationale normen, zoals UN Global Compact, schenden;
- tabaksproducenten;
- landen waar tegen de Verenigde Naties en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties hebben ingesteld die gerelateerd zijn aan het schenden van fundamentele mensenrechten;
- landen die slecht scoren in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index

(arbeidsnormen) en/of de Corruption Perception Index (corruptie)

- ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid;
- ondernemingen met een gebrekkige governance;
- staatsbedrijven van uitgesloten landen.

2. Daarnaast heeft Pensioenfonds Vervoer een restrictief beleid ten aanzien van steenkolen, teerzanden, schalie olie en -gas en winning van olie in Arctisch gebied (zie hoofdstuk 2);

3. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen (zie hoofdstuk 3);

4. Corporate governance (zie hoofdstuk 4);

5. Doelinvesterings;

6. ESG-integratie in beleggingsprocessen;

7. Massaschadeclaim.

Reikwijdte van het verantwoord beleggen beleid

Daar waar mogelijk past Pensioenfonds Vervoer het MVB-beleid toe op de beleggingen. Dit geldt met name voor de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties. Het MVB-beleid van het pensioenfonds is van toepassing op de beleggingen in discretionaire mandaten. Wanneer het pensioenfonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet altijd mogelijk om het eigen MVB-beleid van Pensioenfonds Vervoer toe te passen.

Aandelen

Pensioenfonds Vervoer heeft meerdere aandelenmandaten. Voor de aandelenmandaten wordt gestemd op aandeelhoudersvergaderingen en wordt actief de dialoog gevoerd met de ondernemingen in de aandelenportefeuilles. Daarnaast sluit het pensioenfonds ondernemingen uit die de internationale normen schenden of controversiële wapens of tabak produceren of slecht presteren op gebied van klimaatbeleid. Daarnaast stelt Pensioenfonds Vervoer ook restricties ten aanzien van beleggen in steenkolen, teerzanden, schalieolie en -gas en winning in Arctisch gebied. Pensioenfonds Vervoer heeft twee specifieke ESG-benchmarks ontwikkeld voor een aantal aandelenmandaten.

Eén van deze benchmarks heeft de volgende doelstellingen:

- de CO₂ uitstoot van de ondernemingen moet ieder jaar 50% lager zijn dan de wereldwijde aandelenindex voor ontwikkelde landen;

- er wordt alleen belegd in bedrijven met een neutrale of positieve score op SDG 8 (waardig werk en economische groei);
- er wordt alleen belegd in bedrijven met een neutrale of positieve score op SDG 15 (leven op het land);
- er wordt niet belegd in bedrijven met de meest negatieve SDG-score

De doelstellingen van de andere ESG-benchmark worden in 2023 verder aangescherpt.

Bedrijfsobligaties

Pensioenfonds Vervoer belegt voor zijn bedrijfsobligaties voornamelijk in beleggingsmandaten. Dat betekent dat Pensioenfonds Vervoer een aantal MVB-instrumenten kan toepassen zoals het uitsluiten van controversiële wapens en ondernemingen die de internationale normen schenden of slecht presteren op gebied van klimaatbeleid. Ook tabaksproducenten worden uitgesloten bij de bedrijfsobligatieportefeuilles en ook hier gelden restricties ten aanzien van steenkolen, teerzanden, schalieolie en -gas en winning in Arctisch gebied. Daarnaast wordt met de bedrijven de dialoog gevoerd zowel op het gebied van (mogelijke) schending van internationale normen als ook op het gebied van specifieke thema's zoals klimaatverandering en werknemersrechten.

Staatsobligaties

Pensioenfonds Vervoer belegt ook in staatsleningen van opkomende landen. Voor deze beleggingsmandaten geldt dat er niet belegd mag worden in landen waar de Verenigde Naties (VN) en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties tegen hebben ingesteld. Over het algemeen gaat het hier om overheden van landen die systematisch fundamentele mensenrechten schenden. Ook obligaties van aan dit land gerelateerde instanties en lagere overheden vallen onder deze uitsluitingen. Naast de EU-sanctielijst en de VN-sanctielijst worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en de Corruption Perception Index (corruptie) als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een MVB-landenuitsluitingslijst.

Doelinvesterings

Doelinvesterings zijn investeringen waarvan Pensioenfonds Vervoer verwacht dat ze bijdragen aan het verwezenlijken van de Sustainable Development Goals (SDGs) van de VN. Pensioenfonds Vervoer belegt ongeveer € 26 miljoen (eind december 2022) in het Actiam-FMO SME Finance Fund dat leningen verstrekt aan financiële instellingen in opkomende- en ontwikkelingslanden. Een voorwaarde voor het verstrekken van een lening is dat deze wordt gebruikt voor het verstrekken van MKB-kredieten. Klik [hier](#) voor meer achtergrondinformatie⁷.

Daarnaast belegt Pensioenfonds Vervoer rond €40 miljoen (eind december 2022) in het ILX Fund. Pensioenfonds

⁷ https://www.actiam.com/49dbe2/siteassets/6_fondsen/impact-investing/actiam-fmo-sme-finance-fund-i/smeff-responsibility-impact-report-2019-public.pdf

Vervoer heeft een commitment afgegeven van 300 miljoen USD aan het klimaatfonds. De vermogensbeheerder belegt in gesyndiceerde DFI (Development Financial Institution) floating senior debt leningen binnen opkomende markten, waarbij de verstrekende DFI een aanzienlijk deel van de lening op eigen boek houdt. Door middel van de beleggingen streeft ILX een aantrekkelijk risico-rendementsprofiel en een positieve SDG-impact na. De focus ligt op de private sector projecten, ondernemingen (infrastructuur, renewable energy, agribusiness, manufacturing) en financiële instellingen.

Eind 2022 heeft Pensioenfonds Vervoer ook een commitment afgegeven van € 250 miljoen aan een klimaatfonds.

ESG Integratie

ESG-integratie betekent dat we in het beleggingsproces ook rekening houden met environmental, social & governance zaken (gezamenlijk: ESG). Pensioenfonds Vervoer bevraagt al zijn vermogensbeheerders over de wijze waarop zij ESG integratie beoefenen en spoort hen waar nodig aan om hierin verdere stappen te zetten. Mede door gesprekken met Pensioenfonds Vervoer zijn inmiddels alle vermogensbeheerders die mandaten beheren voor Pensioenfonds Vervoer ondertekenaar van de PRI.

Pensioenfonds Vervoer vraagt elk jaar de PRI beoordelingen op bij zijn vermogensbeheerders. In 2021 heeft de PRI een grote revisie gedaan op de jaarlijkse PRI vragenlijst. Dit heeft ertoe geleid dat de PRI in 2021 geen beoordelingen heeft gegeven aan de ondertekenaars van de PRI. In september heeft de PRI de zogenoemde Assessment Reports vrijgegeven met de individuele beoordelingen voor alle partijen die in 2021 over 2020 de PRI vragenlijst hebben ingediend. Doordat de PRI grote wijzigingen heeft doorgevoerd in 2021 zijn de nieuwe rapportages niet meer vergelijkbaar met eerdere rapportages. Daarnaast geeft de PRI vooralsnog geen peergroep vergelijkingen.

Massaschadeclaims

Een massaschadeclaim is een juridische mogelijkheid om geleden schade te verhalen. Dit kan bijvoorbeeld optreden op het moment dat een bedrijf, waarin het fonds heeft belegd, onjuiste gegevens aan beleggers heeft verstrekt. In veel gevallen is dit een zuiver administratief proces, waarbij achteraf schadevergoedingen ten behoeve van onze deelnemers geïnd worden. In enkele gevallen zal het fonds als dagende partij optreden. Pensioenfonds Vervoer hanteert daarbij een afwegingskader waarbij onder andere gekeken wordt naar de grootte van de betreffende beleggingspositie, de geleden schade, slagingskans en reputatie. Pensioenfonds Vervoer werkt bij massaschadeclaims altijd samen met partijen die hierin gespecialiseerd zijn. Wij publiceren geen verdere informatie hierover.

Due diligence op MVB beleid

Pensioenfonds Vervoer heeft in juni 2021 een due diligence beleid opgesteld in lijn met de vereisten van het IMVB-convenant voor pensioenfondsen. Dit beleid is als bijlage toegevoegd aan het MVB-beleid van Pensioenfonds Vervoer dat terug te vinden is op de website. Pensioenfonds Vervoer heeft Achmea IM aangesteld als ESG dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het due diligence beleid uit en geeft zij uitvoering aan de stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan Pensioenfonds Vervoer.

Door de beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) te screenen identificeren wij (potentiële) negatieve impact op de samenleving en het milieu. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending.

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving en/of het milieu. De thematische aandachtsgebieden van Pensioenfonds Vervoer zijn mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Wanneer er een (potentiële) negatieve impact wordt geïdentificeerd, gaat Pensioenfonds Vervoer de dialoog aan met de onderneming. Als na verloop van tijd blijkt dat een onderneming geen progressie maakt in het voorkomen/verhelpen van de negatieve impact, gaat Pensioenfonds Vervoer over tot het uitsluiten van de onderneming. Daarnaast is een aantal ondernemingen al op voorhand uitgesloten in verband met structurele schendingen en het niet openstaan voor dialoog om de schending op te heffen. De resultaten van de due diligence screening en de actie die is ondernomen door het pensioenfonds staan vermeld in onderstaande tabel:

TABEL 1.1

Per 31-12-2022	Aantal ondernemingen uitgesloten op normatieve gronden	Nieuw normatieve dialogen H2 2022
Mensenrechten	20	9
Arbeidsnormen	4	15
Milieu	5	11
Anti-corruptie	0	3

In hoofdstuk 2.4 van dit MVB-halfjaarverslag is terug te vinden welke ondernemingen zijn uitgesloten en is tevens aangegeven op basis van welke norm en schending dit plaatsvond. In hoofdstuk 3 van dit MVB-halfjaarverslag staat de voortgang van het normatieve engagement programma vermeld. In hoofdstuk 3.4 staan per thematisch aandachtsgebied de namen vermeld van de ondernemingen waarmee de dialoog is gestart.

Hoe legt Pensioenfonds Vervoer verantwoording af?

Pensioenfonds Vervoer publiceert ieder half jaar een MVB-rapportage. De rapportage is toegankelijk via de website van Pensioenfonds Vervoer. Daarnaast staan op deze website de volgende documenten:

- Verantwoord beleggen beleid;
- Stembeleid;
- Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap;
- [Vote Disclosure Systeem](#)⁸ ten aanzien van steminstructies. U kunt hier zien hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd.

MVB doelstellingen

In het MVB-beleid dat in 2022 is vastgesteld heeft Pensioenfonds Vervoer korte termijn doelstellingen geformuleerd voor de periode van 2022 tot en met 2023. Daarbij wordt expliciet de relatie gelegd met de acties uit het klimaatrisicobeleid dat onderdeel is van het MVB-beleid. In deze paragraaf geeft Pensioenfonds Vervoer aan waar zij staat met de acties uit het Klimaatrisicobeleid.

Voortgang doelstellingen 2022-2023

Ambities voor aanscherpen bestand beleid:

1. Aanscherping uitsluitingsgrondslag steenkool en teerzanden door verlaging van de omzetsgrens van 30% naar 5%.
 - geïmplementeerd.
2. Aanpassing van de multi-factor ESG benchmarks.
 - besluitvorming afgerond en deels geïmplementeerd.
3. Onderzoeken van mogelijkheden om bij bestaande managers nu al CO₂ reductie toe te passen, eventueel met aanpassing van mandaatrichtlijnen.
 - onderzoek afgerond en implementatie traject gestart bij managers.
4. Vastleggen van een doelallocatie naar green bonds bij de investment grade credits-managers.
 - geïmplementeerd.
5. Verdere verduurzaming vastgoed- en hypotheekportefeuille onderzoeken.
 - gestart en verhoogde ambities vastgesteld.
6. Onderzoeken waar engagement rondom klimaat uitgebreid kan worden.

⁸ <https://vds.issgovernance.com/vds-staging/#/MTQwMjc3Nw==/>

- eerste verkenning gedaan.

Ambities voor aanvullend beleid:

1. Portefeuillesturing a.d.h.v. CVaR-analyse (afhankelijk van bevindingen 'deep dive').
 - onderzoek is afgerond. CVaR wordt voornamelijk niet gebruikt voor portefeuillesturing maar voor monitoring.
2. Voorstel additionele tooling naast CVaR, inclusief afstemming met Achmea IM.
 - afgerond, naast CVaR maakt Pensioenfonds Vervoer gebruik van de Low Carbon Transition Score-tool en data van de Transition Pathway Initiative.
3. Beleid op sector- en bedrijfsniveau.
 - afgerond, meegenomen in de overkoepelde doelstelling voor klimaatrisicobeleid.
4. Onderzoeken bredere toepassing green bonds in de portefeuille.
 - onderzoek gestart.
5. Onderzoeken naar mogelijkheden om doelstellingen te formuleren ten aanzien van biodiversiteit en water.
 - onderzoek gestart.
6. Onderzoek naar het aansluiten bij collectieve initiatieven.
 - reeds in gang gezet: aansluiting bij Climate Action 100+ via Achmea IM.
7. Onderzoeken aanhaken bij TCFD.
 - onderzoek afgerond. Pensioenfonds Vervoer zal voornamelijk niet conform TCFD rapporteren.
8. Onderzoeken van / ontwikkelen van een ambitie en overkoepelende doelstelling voor klimaatrisicobeleid.
 - afgerond.

Kansen onderzoeken:

1. Onderzoeken of Pensioenfonds Vervoer in Nederland kan bijdragen aan milieuvriendelijk vervoer door private beleggingen in en/of private financiering van de infrastructuur voor laadpalen, elektrische voertuigen en/of waterstof brandstofcellen voertuigen of onderdelen daarvoor.
 - onderzoek gestart.
2. Onderzoeken of thematisch engagement op emissievrije mobiliteit zinvol kan worden ingevuld.
 - onderzoek gestart.
3. Onderzoeken van een allocatie naar klimaatfondsen of andere themafondsen binnen de scope.
 - afgerond, eind 2022 heeft Pensioenfonds Vervoer besloten te beleggen in een klimaatfonds van Luxcara.
4. Onderzoeken van een allocatie naar private debt fondsen.
 - afgerond, in 2022 is gestart met beleggingen in ILX Fund.
5. Onderzoeken of Power Purchase Agreements (PPA's) als laag-risico belegging interessant en haalbaar zijn voor Pensioenfonds Vervoer.
 - onderzoek afgerond. PPA's zijn op dit moment niet geschikt als zelfstandige beleggingen. PPA's worden wel gebruikt binnen het geselecteerde klimaatfonds.

Doelstellingen 2023

Kortetermijndoelstellingen 2023

Een groot aantal van de acties volgend uit het klimaatrisicobeleid, is in 2022 al uitgevoerd. Een groot deel van de overige acties uit het klimaatrisicobeleid zal in 2023 worden opgepakt. Daarnaast zijn de volgende acties gedefinieerd:

- Transparantie vergroten over MVB ontwikkelingen en de inzet van MVB instrumenten door Pensioenfonds Vervoer, met nadruk op de door het pensioenfonds geformuleerde thema's. (doorlopend in MVB halfjaarverslag)
- Herijken van de ESG randvoorwaarden van de bestaande multi-factor ESG aandelenbenchmarks (tijdslijn: in 2023).
- Continueren van het aanscherpen en implementeren van ESG-integratie bij portefeuillemanagers conform het MVB-beleid van Pensioenfonds Vervoer (tijdslijn: in 2023).
- Continueren met het implementeren van de CO₂-reductiedoelstellingen bij de relevante liquide beleggingsportefeuilles (tijdslijn: in 2023).
- Aanscherping van het proces rondom uitsluiting van normschenders bij onvoldoende voortgang in het engagementtraject (tijdslijn: in 2023).

Middellange termijndoelstellingen 2030

Pensioenfonds Vervoer kiest voor een CO₂-reductie aanpak van de portefeuille ten opzichte van een vast referentiepunt, namelijk de CO₂ van de benchmark per ultimo 2020. Dat is ook het moment dat Pensioenfonds Vervoer gestart is met het klimaatbeleid. De eerste stap is een CO₂-reductie van de liquide portefeuille van 30% ten opzichte van de benchmark per ultimo 2020. Dat ligt in lijn met de klimaatbenchmarks die de Europese Unie heeft geformuleerd. We streven ernaar om jaarlijks de CO₂-uitstoot van de portefeuille te reduceren, zodanig dat na 10 jaar (in 2030) een reductie van 50% is gerealiseerd, in lijn met de doelstelling van de EU.

Lange termijndoelstellingen

Pensioenfonds Vervoer wil in 2050 een netto emissie-neutrale (net zero) belegger zijn. De intentie is om in 2030 een CO₂ reductie te realiseren die in lijn ligt met de pad van Parijs, dat is circa 50% CO₂ reductie in de liquide portefeuille ten opzichte van ultimo 2020.

Recente ontwikkelingen

Slecht presterende ondernemingen op gebied van klimaatbeleid worden uitgesloten

Voor het uitsluiten van slecht presterende ondernemingen op klimaatbeleid hanteert Pensioenfonds Vervoer de TPI (Transition Pathway Initiative) tooling. Van de ondernemingen in de portefeuille wordt door middel van de TPI tooling bepaald of de managementkwaliteit en CO₂-prestaties gericht zijn op de overgang naar een koolstofarme economie conform het Klimaatakkoord van Parijs. Daarbij worden ondernemingen die zeer slecht scoren (2 en lager op een schaal van 5 naar 1 waarbij 1 de laagste score is)

uitgesloten. Met de overige ondernemingen die minder goed beoordeeld worden, wordt de dialoog aangegaan.

Aanvullende criteria voor het landenbeleid

Pensioenfonds Vervoer heeft besloten om de criteria voor het landenbeleid verder aan te scherpen. Naast de EU- en VN-sanctielijsten worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en de Corruption Perception Index (corruptie) als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van de MVB-landenuitsluitingslijst.

Klimaatfonds

Het Flaveo IV fonds van Luxcara is een impact-belegging in duurzame energieprojecten in Europa op het gebied van zonne- en windenergie. De belegging levert in het kader van de energietransitie een zichtbare bijdrage aan de ESG-doelstellingen van het pensioenfonds. Pensioenfonds Vervoer heeft eind december 2022 besloten om in het bovengenoemde fonds te beleggen.

CO₂-intensiteit van de beleggingsportefeuille

Om de invloed van de verschillende broeikasgassen te kunnen optellen, worden de emissiecijfers omgerekend naar zogeheten CO₂-equivalenten. Deze broeikasgassen zijn gedefinieerd in het verdrag van Kyoto en betreffen: koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), stikstofoxide (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HKF's), perfluorkoolstoffen (PCF's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃).

Het broeikasgasprotocol maakt op basis van de herkomst van een broeikasgas onderscheid naar: scope 1: directe CO₂-emissies, scope 2: indirecte CO₂-emissies door opwekking van gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte en scope 3: CO₂-emissies in de gehele levenscyclus van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt. De CO₂-intensiteit van de portefeuilles is gebaseerd op de scope 1+2 emissies van de ondernemingen in de portefeuille.

De CO₂-intensiteit wordt voor de individuele ondernemingen bepaald door de CO₂-emissies van een onderneming te corrigeren voor de gegenereerde omzet (in miljoen USD). De CO₂-intensiteit van de portefeuille wordt bepaald aan de hand van de gewogen gemiddelde CO₂-intensiteit (weighted average carbon intensity). Waarbij de CO₂-intensiteit (tCO₂ per miljoen dollar omzet) van een onderneming op basis van het portfoliogewicht toegekend wordt aan de portefeuille.

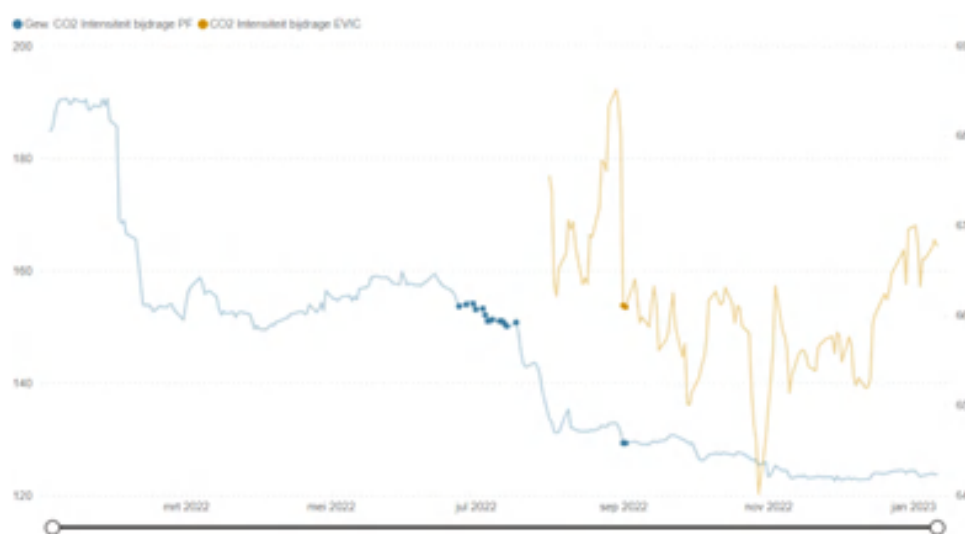
Op de Y-as wordt de CO₂-intensiteit aangegeven. In februari 2021 was een scherpe daling te zien in de grafiek. Dit is het gevolg van het implementeren van het restrictieve uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkolen en teerzanden.

Vanaf juli 2022 wordt tevens gerapporteerd op CO₂/EVIC. Om de CO₂/EVIC voor een bedrijf te bepalen worden de totale CO₂-emissies³ van het bedrijf gedeeld door de EVIC van het bedrijf (*Enterprise Value Including Cash*³): de som van de marktwaarde van de geëmitteerde aandelen en de uitstaande schulden.

Om de CO₂/EVIC voor een belegger te bepalen wordt dit getal vervolgens vermenigvuldigd met de marktwaarde van het aandelen- en obligatiebelang van de belegger in het bedrijf. Het resultaat is een maatstaf die aangeeft welk deel van de

uitstoot van het bedrijf kan worden toegerekend aan de positie van Pensioenfonds Vervoer. De schommelingen in de grafiek met de gele lijn worden mede veroorzaakt door de marktbevingen.

FIGUUR 1.1

⁹ In eerste instantie gaat het om de scope 1 & 2 emissies van het bedrijf (scope 1 betreft de directe uitstoot door het bedrijf door bijvoorbeeld het gebruik van voertuigen met verbrandingsmotor. Scope 2 betreft de indirecte uitstoot door het gebruik van energie die is opgewekt door de verbranding van fossiele brandstoffen). In de komende jaren is het de bedoeling dat hier ook scope 3-data aan wordt toegevoegd. In scope 3 data wordt de uitstoot van toeleveranciers en gebruikers van de producten ook meegenomen.

¹⁰ PCAF definitie voor EVIC: The sum of the market capitalization of ordinary shares at fiscal year-end, the market capitalization of preferred shares at fiscal year-end, and the book values of total debt and minorities' interests. No deductions of cash or cash equivalents are made to avoid the possibility of negative enterprise values.

2. Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom Pensioenfonds Vervoer ervoor kiest om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kiest het pensioenfonds ervoor om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming een controversieel product als kernactiviteit voert, is een engagementtraject niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert Pensioenfonds Vervoer op voorhand uit.

Daarnaast worden ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen schenden bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie en bij achterblijvende engagementresultaten uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact en de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen de basis. Het uitsluitingsbeleid van Pensioenfonds Vervoer richt zich op meerdere criteria, namelijk producenten van controversiële wapens, tabaksproducenten, bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit kolen of uit de winning van olie uit teerzanden, winning van schalieolie en -gas of winning van olie en gas in het Arctisch gebied en structurele schenders van het UN Global Compact. Voor de invulling van het klimaatrisico-beleid kiest Pensioenfonds Vervoer er voor om niet te beleggen in ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid. Daarnaast sluit Pensioenfonds Vervoer landen uit die niet voldoen aan de criteria van het pensioenfonds.

2.1. Controversiële wapens

Voor Pensioenfonds Vervoer zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten ze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Pensioenfonds Vervoer aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de

productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt ISS ESG het gehele beleggingsuniversum. Wanneer ISS ESG betrokkenheid vaststelt, leidt dit tot uitsluiting in de portefeuille van Pensioenfonds Vervoer.

Verbod beleggen in clustermunitie

Jaarlijks stuurt de AFM een nieuwe definitieve indicatieve uitsluitingslijst (risicoradar) rond. Recent heeft de AFM informatie ingewonnen ter voorbereiding op het proces om te komen tot de definitieve lijst voor 2023. Er zijn geen relevante ontwikkelingen geweest. De ondernemingen op de lijst zijn voornamelijk hetzelfde als op de definitieve lijst van 2022. Op basis van deze informatie en de criteria van artikel 21a Besluit Marktmissbruik komt de AFM tot de volgende voorlopige indicatieve uitsluitingslijst voor 2023:

1. Poongsan Corporation (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie;
2. Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd. (China) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie;
3. LIG Nex1 Co Ltd. (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie.

Uitsluiting controversiële wapens

Op basis van het beleid ten aanzien van controversiële wapens sluit Pensioenfonds Vervoer de volgende ondernemingen uit. Deze lijst is van toepassing per 1 februari 2023.

- Adecco Group AG
- Adecco International Financial Services BV
- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings, Inc.
- Airbus Finance B.V.
- Airbus SE
- Alten SA
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- ArcelorMittal SA
- Aryt Industries Ltd.
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems (Finance) Ltd.
- BAE Systems plc
- Bharat Dynamics Ltd.
- Boeing Company
- Booz Allen Hamilton Holding Corporation
- Booz Allen Hamilton, Inc.
- Brookfield Asset Management Ltd. Class A
- Brookfield Business Partners LP
- Brookfield Corporation
- Brookfield Finance I (UK) Plc
- Brookfield Finance LLC
- Brookfield Finance, Inc.
- BWX Technologies, Inc.
- CACI International Inc
- CAE Inc.
- China Aerospace Science & Industry Group Corp.
- China Aerospace Science & Technology Group Co., Ltd.
- China National Nuclear Corp.
- China North Industries Corp.
- China North Industries Group Corp. Ltd.
- China Poly Group Co., Ltd.
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- CNIM Group SA
- Cohort Plc
- Doosan Enerbility Co., Ltd.
- Eaton Capital Unlimited Co.
- Eaton Corporation
- Eaton Corporation plc
- Fluor Corporation
- Fortive Corporation
- General Dynamics Corporation
- Harris Corporation
- HEICO Corporation
- Hitachi Zosen Corporation
- Honeywell International Inc.
- Huntington Ingalls Industries, Inc.
- IHO Verwaltungs GmbH
- Jacobs Solutions, Inc.
- Johns Hopkins University
- KBR, Inc.
- Kier Group plc
- Kratos Defense & Security Solutions, Inc.
- L3Harris Technologies, Inc.
- Larsen & Toubro Ltd.
- Leidos Holdings, Inc.
- Leidos, Inc.
- Leonardo SpA
- Leonardo US Holding, Inc.
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corporation
- Lumibird SA
- Moog Inc.
- Morgan Sindall Group plc
- MTAR Technologies Ltd.
- Northrop Grumman Corporation
- Parsons Corporation
- Poongsan Corp.
- Poongsan Holdings Corp.
- Premier Explosives Ltd.
- Raytheon Technologies Corp.
- Rolls-Royce Holdings plc
- Rolls-Royce Plc
- Safran SA
- Sandhar Technologies Ltd.
- Schaeffler AG
- Science Applications International Corporation
- Serco Group plc
- SGL Carbon SE
- SNT DYNAMICS Co., Ltd.
- SNT Holdings Co., Ltd.
- Solar Industries India Limited
- Spirit AeroSystems Holdings, Inc.
- Spirit AeroSystems, Inc.
- Steel Partners Holdings L.P.
- Tennessee Valley Authority
- Textron Inc.
- Thales SA
- Ultra Electronics Holdings plc
- United Technologies Corporation
- Veolia Environnement SA
- Vigie SA
- Walchandnagar Industries Ltd.
- Wartsila Oyj Abp

Per 1 februari 2023 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

2.2. Tabaksproducenten

Pensioenfonds Vervoer kiest er voor om tabaksproducenten uit te sluiten van beleggingen. Naar aanleiding van een deelnemersonderzoek heeft het pensioenfonds besloten niet langer te willen beleggen in tabaksproducenten.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 februari 2023 de volgende ondernemingen aangemerkt als tabaksproducent¹¹:

- 22nd Century Group, Inc.
- Al-Eqbal Co. for Investment Plc
- Altria Group, Inc.
- B.A.T. Capital Corp.
- B.A.T. International Finance Plc
- B.A.T. Netherlands Finance BV
- BADECO ADRIA dd
- British American Tobacco Malaysia Bhd.
- British American Tobacco p.l.c.
- Coka Duvanska Industrija AD
- Compania de Distribucion Integral Logista Holdings SAU
- Duvanski Kombinat ad Podgorica
- Eastern Company
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Fabrika duvana Banja Luka AD
- Godfrey Phillips India Ltd.
- Golden Tobacco Ltd
- Hrvatski Duhani dd
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands Finance Netherlands BV
- Imperial Brands Finance Plc
- Imperial Brands PLC
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc.
- JT International Financial Services BV
- Karelia Tobacco Co., Inc.
- Khyber Tobacco Co. Ltd.
- Kothari Products Ltd
- KT & G Corporation
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Ltd.
- Old Holdco, Inc.
- Philip Morris International Inc.
- PT Gudang Garam Tbk
- PT Wismilak Inti Makmur Tbk
- PTFC Redevelopment Corp
- Reinet Investments SCA
- Reynolds American Inc.
- RLX Technology, Inc.
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Shanghai Industrial Holdings Ltd

- Sinar Bidi Udyog Ltd.
- SITAB
- Smoore International Holdings Ltd.
- Starfleet Innotech, Inc.
- STG Global Finance BV
- Strumica Tabak AD
- Swedish Match AB
- Turning Point Brands, Inc.
- Union Tobacco & Cigarette Industries Co.
- Universal Corporation
- Vector Group Ltd.
- VST Industries Limited

¹¹ Bron: Achmea Investment Management, Bloomberg

2.3. Thermisch steenkool, teerzanden, schalie olie- en gas en Arctische olie- en gas

Pensioenfonds Vervoer ziet de schade en overlast door klimaatverandering toenemen. Binnen de eigen beleggingsportefeuille sluit Pensioenfonds Vervoer daarom de meest vervuilende kolenbedrijven uit. Pensioenfonds Vervoer belegt niet meer in bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de winning of elektriciteitsopwekking uit steenkolen of uit de winning van olie uit teerzanden. Pensioenfonds Vervoer wil bijdragen aan een gezonde, veilige en toekomstbestendige samenleving. Investeren in deze steenkolenbedrijven en verwerkers van teerzand past daar niet bij.

Thermisch steenkool

Pensioenfonds Vervoer geeft in zijn beleid prioriteit aan de sectoren waar de meeste impact op klimaatverandering gemaakt kan worden. Met 30% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen zijn steenkolen de meest vervuilende fossiele brandstof. Steenkolen worden voornamelijk gebruikt voor elektriciteitsopwekking en zijn verantwoordelijk voor meer dan 40% van de CO₂ uitstoot¹².

Teerzanden

Teerzanden hebben de hoogste klimaatimpact van alle vormen van olieproductie. Ten opzichte van conventionele winningsmethoden kost het 2 tot 3 keer meer energie om de olie uit de grondlagen te filteren. Bij de winning van olie uit teerzand komen meer kankerverwekkende stoffen vrij dan bij conventionele oliewinningsmethodes. Grote gebieden ongerept bos moeten wijken voor de open mijnen, die tot 80 meter diep kunnen worden.

Uitsluiting thermisch steenkool en teerzanden

Aan de hand van MSCI ESG data is vastgesteld of ondernemingen op basis van omzetcijfers een blootstelling van meer dan 5% hebben naar thermisch steenkool en teerzanden gerelateerde activiteiten. Wanneer het meer dan 5% is, overschrijdt de onderneming de in het beleid gedefinieerde ondergrens van 'direct uitsluiten'.

Uitsluiten schalie olie en -gas en winning in Arctisch gebied

Pensioenfonds Vervoer hanteert tevens een restrictief beleid ten aanzien van schalie olie en -gas en ten aanzien van het winnen van olie en gas in het Arctisch gebied. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging als:

- De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de winning van schalie olie en -gas.
- De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de winning van olie en gas in het Arctisch gebied.

Inkomsten uit kolenhandel en transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.

Per 1 februari 2023 zijn de ondernemingen in onderstaande tabel uitgesloten van belegging.

- Aboitiz Equity Ventures Inc.
- ACEN Corp.
- Adani Electricity Mumbai Ltd.
- Adani Power Limited
- Adani Transmission Ltd.
- AEP Texas, Inc.
- AEP Transmission Company, LLC
- AES Andes S.A.
- AES Corporation
- AES Indiana
- AES Ohio
- AES Panama Generation Holdings SRL
- African Rainbow Minerals Limited
- AGL Energy Limited
- Aksa Enerji Uretim A.S.
- Alabama Power Company
- Alberta Energy Co. Ltd.
- Albioma SA
- ALLETE, Inc.
- Alliance Resource Operating Partners LP
- Alliant Energy Corporation
- Alliant Energy Finance LLC
- Ameren Corporation
- Ameren Illinois Company
- American Electric Power Company, Inc.
- American Transmission Systems, Inc.
- Antero Resources Corporation
- APA Corp.
- Apache Corporation
- Apache Finance Canada LLC
- Appalachian Power Company
- ARC Resources Ltd.
- Arch Resources, Inc.
- Arizona Public Service Company
- Ascent Resources Utica Holdings LLC
- Athabasca Oil Corporation
- Banpu Public Co. Ltd.
- Baytex Energy Corp.
- Berkshire Hathaway Energy
- BHP Billiton Finance (USA) Ltd.
- BHP Billiton Finance Ltd.
- BHP Group Limited
- Birchcliff Energy Ltd.
- BKW AG
- Black Hills Corporation

¹² <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-co2-emissions-in-2021-2>

- Bonanza Creek Energy, Inc.
- Bulgarian Energy Holding EAD
- Burlington Resources Finance Co.
- California Resources Corporation
- Callon Petroleum Company
- Canadian Natural Resources Limited
- Capital Power Corporation
- Carolina Power & Light Company
- Carrizo Oil & Gas, Inc.
- Castle Peak Power Finance Co. Ltd.
- Cenovus Energy Inc.
- CenterPoint Energy Houston Electric, LLC
- CenterPoint Energy Resources Corp.
- CenterPoint Energy, Inc.
- CESC Ltd.
- CEZ as
- Chesapeake Energy Corporation
- Chevron Corporation
- CHEVRON U.S.A. INC.
- China Coal Energy Company Limited
- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.
- China Longyuan Power Group Corp. Ltd.
- China Power International Development Limited
- China Resources Power Holdings Co., Ltd.
- China Shenhua Energy Company Limited
- China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.
- Chord Energy Corp.
- Chubu Electric Power Company, Incorporated
- Chugoku Electric Power Co., Inc.
- Civitas Resources, Inc.
- Cleveland Electric Illuminating Company
- CLP Holdings Limited
- CLP Power HK Finance Ltd.
- CLP Power Hong Kong Financing Ltd.
- CMS Energy Corporation
- CNX Resources Corporation
- Coal India Ltd.
- Colbun S.A.
- Comision Federal de Electricidad SA de CV
- Comstock Resources, Inc.
- Conoco Funding Co.
- Conoco, Inc.
- ConocoPhillips
- ConocoPhillips Canada Funding Co. II
- CONSOL Energy Inc.
- Consumers Energy Company
- Continental Resources, Inc.
- Contourglobal Plc
- ContourGlobal Power Holdings SA
- Coronado Finance Pty Ltd.
- Coronado Global Resources, Inc.
- Coterra Energy Inc.
- Crescent Energy Company
- Crescent Point Energy Corp.
- Crew Energy Inc.
- Devon Energy Corporation
- Devon Financing Corp. ULC
- Diamondback Energy, Inc.
- DMCI Holdings Inc.
- Dominion Energy South Carolina, Inc.
- Dominion Energy, Inc.
- DPL Inc.
- DTE Electric Company
- DTE Energy Company
- Duke Energy Corporation
- Duke Energy Florida LLC
- Duke Energy Indiana, LLC
- Duke Energy Ohio, Inc.
- Duke Energy Progress LLC
- Earthstone Energy Holdings, LLC
- Earthstone Energy, Inc.
- East Ohio Gas Co.
- Eastern Energy Gas Holdings LLC
- Eastern Gas Transmission & Storage, Inc.
- EDP Finance BV
- EDP-Energias de Portugal SA
- Electric Power Development Co., Ltd.
- Electricity Generating Public Co., Ltd.
- Emera Incorporated
- Emera US Finance LP
- EnBW Energie Baden-Wuerttemberg AG
- ENEA S.A.
- Enel Chile SA
- Enel Generacion Chile S.A.
- Enerplus Corporation
- ENGIE Brasil Energia S.A.
- Engie Energia Chile S.A.
- Entergy Corporation
- Entergy Louisiana LLC
- Entergy Mississippi LLC
- Entergy Texas, Inc.
- Entergy Utility Affiliates, LLC
- Entergy Utility Property, Inc.
- EOG Resources, Inc.
- EQT Corporation
- Eskom Holdings SOC Ltd.
- ETSA Utilities Finance Pty Ltd.
- Evergy Kansas Central, Inc.
- Evergy Metro, Inc.
- Evergy, Inc.
- Exxaro Resources Limited
- First Pacific Co. Ltd.
- FirstEnergy Corp.
- FirstEnergy Transmission LLC
- Fortis Inc.
- FortisAlberta, Inc.
- FortisBC Energy, Inc.
- FortisBC, Inc.
- Franco-Nevada Corporation
- GD Power Development Co., Ltd.
- Genesis Energy Limited
- Genting Bhd.
- Geo Energy Resources Ltd.
- Georgia Power Company
- Global Power Synergy PCL
- GOHL Capital Ltd.

- Great River Energy
- GS Holdings Corp.
- Guangdong Investment Limited
- Guanghui Energy Co., Ltd.
- Gujarat Mineral Development Corporation Limited
- Gulfport Energy Corporation
- Hero Asia Investment Ltd.
- Hess Corporation
- HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd.
- Hokkaido Electric Power Company, Incorporated
- Hokuriku Electric Power Company
- Hongkong Electric Finance Ltd.
- Huadian Power International Corp. Ltd.
- Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.
- Huaneng Power International, Inc.
- Husky Energy Inc.
- IDACORP, Inc.
- Idaho Power Company
- Imperial Oil Limited
- Indiana Michigan Power Company
- Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited
- Inner Mongolia ERDOS Resources Co., Ltd.
- Inner Mongolia Junzheng Energy & Chemical Group Co., Ltd.
- Inner Mongolia Yitai Coal Company Limited
- Interstate Power and Light Company
- IPALCO Enterprises, Inc.
- Israel Electric Corp. Ltd.
- ITOCHU ENEX CO., LTD.
- Japan Petroleum Exploration Co., Ltd.
- Jardine Cycle & Carriage Limited
- Jardine Matheson Holdings Limited
- Jastrzebska Spolka Weglowa S.A.
- Jersey Central Power & Light Company
- Jindal Steel & Power Ltd.
- Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
- Kansai Electric Power Company, Incorporated
- Kentucky Utilities Co.
- Kimbell Royalty Partners LP
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corporation
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea South-East Power Co., Ltd.
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Kyushu Electric Power Company, Incorporated
- Laredo Petroleum, Inc.
- Listrindo Capital BV
- LLPL Capital Pte Ltd.
- Louisville Gas & Electric Co.
- Magnolia Oil & Gas Corp.
- Magnolia Oil & Gas Operating LLC
- Manila Electric Co.
- Marathon Oil Corporation
- Maritime Link Financing Trust
- Matador Resources Company
- MEG Energy Corp.
- Metropolitan Edison Company
- MGE Energy, Inc.
- MidAmerican Energy Company
- MidAmerican Energy Holdings Company
- Mid-Atlantic Interstate Transmission LLC
- Mississippi Power Company
- Monongahela Power Co.
- Murphy Oil Corporation
- Narragansett Electric Co.
- National Fuel Gas Company
- Nevada Power Company
- New Hope Corporation Limited
- NiSource Finance Corp.
- NiSource Inc.
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Oil and Gas, Inc.
- Northern Powergrid (Northeast) Plc
- Northern Powergrid (Yorkshire) Plc
- Northern States Power Co.
- NorthWestern Corporation
- Nova Scotia Power, Inc.
- NTPC Limited
- Oasis Petroleum Inc.
- Obsidian Energy Ltd.
- Occidental Petroleum Corporation
- OCI Co., Ltd
- OGE Energy Corp.
- Oglethorpe Power Corporation
- Ohio Edison Company
- Ohio Power Company
- Okinawa Electric Power Co., Inc.
- Oklahoma Gas and Electric Company
- Origin Energy Finance Ltd.
- Origin Energy Limited
- Otter Tail Corporation
- Ovintiv Exploration Inc.
- Ovintiv, Inc.
- PacifiCorp
- Paramount Resources Ltd.
- PDC Energy, Inc.
- Peabody Energy Corporation
- Penn Virginia Escrow LLC
- Pennsylvania Electric Company
- Permian Resources Corp.
- Petro-Canada
- Peyto Exploration & Development Corp.
- PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.
- Piedmont Natural Gas Company, Inc.
- Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.
- Pinnacle West Capital Corporation
- Pioneer Natural Resources Company
- Pipestone Energy Corp.
- PNM Resources, Inc.
- Polar Tankers, Inc.
- Portland General Electric Company
- Power Assets Holdings Limited
- PPL Capital Funding, Inc.
- PPL Corporation
- PPL Electric Utilities Corporation
- PT Adaro Energy Indonesia Tbk
- PT Adaro Indonesia

- PT Astra International Tbk
- PT Bukit Asam Tbk
- PT Delta Dunia Makmur Tbk
- PT Harum Energy Tbk
- PT Indika Energy Tbk
- PT Indo Tambangraya Megah Tbk
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- PT United Tractors Tbk
- Public Power Corporation S.A.
- Public Service Company of Colorado
- Public Service Company of Oklahoma
- Puget Energy, Inc.
- Puget Sound Energy, Inc.
- Ramaco Resources, Inc.
- Range Resources Corporation
- Ranger Oil Corporation
- Ratch Group Public Co. Ltd.
- Reliance Power Limited
- Resorts World Las Vegas LLC
- RH International (Singapore) Corp. Pte Ltd.
- RWE AG
- SandRidge Energy, Inc.
- SDIC Power Holdings Co., Ltd.
- Sembcorp Industries Ltd.
- Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
- Shenergy Co., Ltd.
- Shenzhen Energy Group Co., Ltd.
- Shikoku Electric Power Company, Incorporated
- Sierra Pacific Power Company
- SilverBow Resources, Inc.
- Sinosing Services Pte Ltd.
- SM Energy Company
- SMC Global Power Holdings Corp.
- Solar Star Funding LLC
- Southern Company
- Southern Company Gas Capital Corp.
- Southern Power Co.
- Southwestern Electric Power Company
- Southwestern Energy Company
- Southwestern Public Service Company
- Spartan Delta Corp.
- Suncor Energy Inc.
- Tampa Electric Company
- Tata Power Company Limited
- Tatneft PJSC
- TAURON Polska Energia S.A.
- TBEA Co., Ltd.
- Teck Resources Limited
- Tellurian Inc.
- Tenaga Nasional Bhd.
- Tennessee Valley Authority
- Terasen Gas, Inc.
- TNB Global Ventures Capital Bhd.
- Tohoku Electric Power Company, Incorporated
- Toledo Edison Company
- Topaz Solar Farms LLC
- Torrent Power Limited
- Tosco Corp.
- Tourmaline Oil Corp.
- Trans-Allegheny Interstate Line Co.
- TransAlta Corporation
- Tucson Electric Power Company
- Union Electric Company
- Vedanta Limited
- Vedanta Resources Finance II Plc
- Vedanta Resources Limited
- Virginia Electric & Power Co.
- Vistra Corp.
- Vistra Operations Co. LLC
- Washington H. Soul Pattinson and Company Limited
- WEC Energy Group Inc
- Whitehaven Coal Limited
- Whiting Petroleum Corp
- Wisconsin Electric Power Company
- Wisconsin Power and Light Company
- Wisconsin Public Service Corporation
- Xcel Energy Inc.
- Yancoal International Resources Development Co., Ltd.
- Yankuang Energy Group Co., Ltd.
- Yorkshire Power Finance Ltd.
- Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.

2.4. Schenders van internationale normen

Pensioenfonds Vervoer vindt ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert het pensioenfonds een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het 'UN Global Compact', de 'OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen' en de '*UN Guiding Principles on Business & Human Rights*'. De OESO richtlijnen onderscheiden, naast de vier genoemde thema's, ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

Vaststelling uitsluitingen

ISS ESG stelt jaarlijks vast welke ondernemingen betrokken zijn bij schendingen van deze internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het UN Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen,

milieunormen en anticorruptie. Daartoe bekijkt ISS ESG het gehele belegbaar universum van aandelen en bedrijfsobligaties.

Wanneer ISS ESG heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes kan dit aanleiding zijn om met de onderneming in dialoog te gaan. Pensioenfonds Vervoer spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog van ten minste twee jaar nog niet (in voldoende mate) is opgeheven. Dan kan Pensioenfonds Vervoer overgaan tot uitsluiting van de onderneming.

Pensioenfonds Vervoer neemt de volgende elementen mee in de afweging om een onderneming uit te sluiten:

- ernst van de schending;
- bereidheid van onderneming om in dialoog te gaan met Pensioenfonds Vervoer, en
- de maatregelen die de onderneming treft om de schending op te heffen.

Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Nieuwe aandelen of obligaties worden niet aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending wordt de onderneming van de uitsluitingslijst verwijderd.

Uitsluiting structurele Global Compact schenders

Per 1 februari 2023 zijn wereldwijd 29 ondernemingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen. Zie tabel 2.4.1. voor het volledige overzicht.

TABEL 2.4.1 UITSLUITINGSLIJST STRUCTURELE NORMSCHENDERS PER 1 FEBRUARI 2023¹

Onderneming	Norm	Schending
Altice Financing SA	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
B Communications LTD	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bank Hapoalim	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bank Leumi Le-Israel	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bezeq The Israeli Telecom Co	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
CELLCOM ISRAEL	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Cia Energetica de Minas Gerais	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Elsewedy Electric Co.	Milieu	Milieuvervuiling
Enbridge, Inc.	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Energy Transfer Operating LP	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
First International Bank Of Israel Ltd/T	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
General Dynamics Corp	Mensenrechten	Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
Israel Discount Bank Ltd	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
NTPC Ltd	Milieu	Milieuvervuiling
Marathon Petroleum Corp.	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Mizrahi-Tefahot Bank	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Partner Communications Co. Ltd	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Phillips 66	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
POSCO Holdings	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Power Construction Corporation of China, Ltd	Milieu	Milieuvervuiling
Raytheon Technologies Corp	Mensenrechten	Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
Red Rock Resorts Inc	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Serco Group PLC	Mensenrechten	Recht om niet onderworpen te worden aan foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing
Station Casinos LLC	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Sumitomo Chemical Co	Milieu	Milieuvervuiling
Syngenta AG	Milieu	Milieuvervuiling
Vale S.A. / Vale SA Pfd A	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
XPO Logistics	Arbeidsnormen	Arbeidsomstandigheden

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

2.5. Klimaat

Voor de invulling van het klimaatrisico-beleid kiest Pensioenfonds Vervoer er voor om niet te beleggen in ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid. Voor de beoordeling in hoeverre ondernemingen de bereidheid en bekwaamheid hebben voor de overgang naar een koolstof arme economie maakt Pensioenfonds Vervoer van gebruik van de tooling van The Transition Pathway Initiative (TPI). De ondernemingen in de portefeuille wordt door TPI gescreend op de managementkwaliteit en CO2-prestaties gericht zijn op de overgang naar een koolstofarme economie conform het Klimaatakkoord van Parijs. TPI hanteert voor de managementkwaliteit 5 tredes van beoordeling voor ondernemingen. Pensioenfonds Vervoer kiest er voor om ondernemingen die een TPI score hebben van <3 uit te sluiten uit de aandelen en de bedrijfsobligatie portefeuilles.

De volgende bedrijven worden per 1 februari 2023 uitgesloten:

- Adani Enterprises Limited
- Air China Limited
- Aluminum Corporation of China Limited
- Anhui Conch Cement Company Limited
- Antero Midstream Corp.
- Aston Martin Lagonda Global Holdings Plc
- BBMG Corporation Class A
- Berkshire Hathaway Inc
- BYD Company Limited
- Carpenter Technology Corporation
- Cheniere Energy, Inc.
- China Eastern Airlines Corporation Limited Class A
- China Hongqiao Group Ltd.
- China Hongqiao Group Ltd. 6.25% 08-jun-2024
- China Mengniu Dairy Co., Ltd.
- China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.
- China National Building Material Co., Ltd.
- China Resources Cement Holdings Limited
- China Southern Airlines Company Limited
- Chongqing Changan Automobile Company Limited
- CITIC Limited
- Coal India Ltd.
- Compania Sud Americana de Vapores S.A.
- COSCO SHIPPING Development Co., Ltd. Class A
- COSCO SHIPPING Energy Transportation Co., Ltd. Class A
- COSCO SHIPPING Holdings Co., Ltd.
- Coterra Energy Inc.
- Daido Steel Co., Ltd.
- Daio Paper Corporation
- Dongfeng Motor Group Co., Ltd.
- DT Midstream, Inc.
- Eagle Materials Inc.
- Emerson Electric Co.
- EMS-CHEMIE HOLDING AG
- ENN Natural Gas Co., Ltd.
- Enterprise Products Operating LLC
- Eregli Demir ve Celik Fabrikalari TAS
- Great Wall Motor Co., Ltd.
- Hapag-Lloyd AG
- Hawaiian Electric Industries, Inc.
- Hitachi Metals Ltd
- Hokuetsu Corporation
- Holmen AB
- Hormel Foods Corporation
- Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.
- Indocement Tunggul Prakarsa Tbk PT
- Industries of Qatar Co.
- InterGlobe Aviation Ltd.
- Iwatani Corporation
- Japan Pulp and Paper Company Limited
- Jardine Matheson Holdings Limited
- Kerry Group Plc
- Korean Air Lines Co., Ltd.
- Lee & Man Paper Manufacturing Ltd
- Leggett & Platt, Incorporated
- Li Auto, Inc.
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- MMG Ltd.
- NIO Inc.
- NS United Kaiun Kaisha, Ltd.
- Nucor Corporation
- Oil & Natural Gas Corp. Ltd.
- Pembina Pipeline Corporation
- PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.
- Plains GP Holdings LP
- Power Assets Holdings Limited
- Power Grid Corporation of India Limited
- PT Aneka Tambang Tbk
- PT Indah Kiat Pulp & Paper Tbk
- PT Semen Indonesia (Persero) Tbk
- PT United Tractors Tbk
- Qatar Gas Transport Co.
- Reliance Industries Limited
- Reliance Steel & Aluminum Co
- RPM International Inc.
- Ruentex Development Co., Ltd.
- Ryanair DAC
- Ryanair Holdings PLC
- SAIC Motor Corporation Limited
- Scotts Miracle-Gro Company
- Shandong Sunpaper Co., Ltd.
- Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A.
- Spirit Airlines, Inc.
- Targa Resources Corp.
- Tesla, Inc.
- Tokushu Tokai Paper Co., Ltd.
- Washington H. Soul Pattinson and Company Limited
- XPeng, Inc.

2.6. Uitsluiten landen

Pensioenfonds Vervoer sluit overheden uit als de Verenigde Naties en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties tegen de centrale overheid van één bepaald land hebben ingesteld. Over het algemeen schenden de overheden van dergelijke landen systematisch de fundamentele mensenrechten van hun burgers. Naast de EU-sanctielijst en de VN-sanctielijst worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en de Corruption Perception Index (corruptie) als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een MVB-landenuitsluitingslijst.

Uitsluiting van overheden past het pensioenfonds toe op alle aan deze overheid direct gerelateerde beleggingsinstrumenten, zoals staatsobligaties. Ook obligaties van aan de staat gerelateerde instanties en lagere overheden van het desbetreffende land vallen onder de uitsluiting.

Staatsbedrijven van uitgesloten landen

Pensioenfonds Vervoer kiest er voor om niet te beleggen in staatsbedrijven van uitgesloten landen. De volgende bedrijven worden per 1 februari 2023 uitgesloten:

- Abu Dhabi Commercial Bank
- Abu Dhabi Crude Oil Pipeline LLC
- Abu Dhabi National Energy Company
- Abu Dhabi National Oil Company for Distribution PJSC
- Abu Dhabi Ports Co. PJSC
- AECC AERO ENGINE CONTROL CO. LTD.
- AECC Aviation Power Co, Ltd
- Agricultural Bank of China (UK) Ltd.
- Agricultural Bank of China Limited
- Agricultural Bank of China Ltd. (Singapore Branch)
- Agricultural Development Bank of China
- AHB Sukuk Co. Ltd.
- Airport Authority Hong Kong
- Airports of Thailand Public Co. Ltd.
- Alrosa PJSC
- Amipeace Ltd.
- Anhui Gujing Distillery Co., Ltd.
- Anhui Gujing Distillery Co., Ltd. Class A
- Avi Funding Co. Ltd.
- AVIC Electromechanical Systems Co., Ltd.
- AVIC Industry-Finance Holdings Co., Ltd.
- AVIC International Finance & Investment Ltd.
- AviChina Industry & Technology Co., Ltd.
- Avicopter Plc
- BAIC Finance Investment Co., Ltd.
- Bank of China
- Bank of China (Hong Kong) Limited
- Bank of China Limited Magyarorszagi Fióktelepe
- BANK OF CHINA Ltd. (Frankfurt Branch)
- Bank of China Ltd. (London Branch)
- Bank of China Ltd. (Macau Branch)
- Bank of China Ltd. (Singapore Branch)
- Bank of China Ltd. (Sydney)
- Bank of China Ltd. /Luxembourg Branch/
- Bank of Thailand
- Baoshan Iron & Steel Co., Ltd.
- BBMG Corporation Class A
- Beijing Capital International Airport Co., Ltd.
- Beijing Enterprises Holdings Limited
- Beijing Gas Singapore Capital Corp.
- Beijing Tiantan Biological Products Corporation Limited
- Beijing TongRenTang Co., Ltd.
- Beijing-Shanghai High-Speed Railway Co., Ltd.
- Blossom Joy Ltd.
- Bluestar Finance Holdings Ltd.
- BOC Aviation Limited
- BOC Hong Kong (Holdings) Limited
- BOC International (China) Co., Ltd.
- BOCOM International Blossom Ltd.
- CCBL (Cayman) 1 Corp. Ltd.
- CCCI Treasure Ltd.
- CDBL Funding 1
- CDBL Funding 2
- CECEP Solar Energy Co., Ltd. Class A
- CECEP Wind-Power Corp Class A
- Central Plaza Development Ltd.
- CGN Power Co., Ltd.
- CGNPC International Ltd.
- Chalco Hong Kong Investment Co. Ltd.
- Charming Light Investments Ltd.
- China Chengtong Hong Kong Co., Ltd.
- China Cinda (2020) I Management Ltd.
- China Cinda Asset Management Co., Ltd.
- China Cinda Finance (2014) Ltd.
- China Cinda Finance (2015) I Ltd.
- China Cinda Finance (2017) I Ltd.
- China Citic Bank Corp. Ltd. (London Branch)
- China CITIC Bank Corporation Limited
- China CITIC Bank International Ltd.
- China Clean Energy Development Ltd.
- China Coal Energy Company Limited
- China Communications Services Corp. Ltd.
- China Construction Bank (Europe) SA
- China Construction Bank (London) Ltd.
- China Construction Bank Corp. (Luxembourg)
- China Construction Bank Corporation
- China CSSC Holdings Limited
- China Development Bank
- China Development Bank Corp. (Hong Kong)
- China Development Bank Financial Leasing Co. Ltd.
- China Eastern Airlines Corporation Limited Class A
- China Energy Engineering Corp. Ltd.
- China Everbright Bank Co. Ltd. (Luxembourg Branch)
- China Everbright Bank Co. Ltd. (Hong Kong Branch)
- China Everbright Environment Group Limited
- China Galaxy Securities Co., Ltd.
- China Great Wall International Holdings III Ltd.
- China Great Wall International Holdings IV Ltd.
- China Great Wall International Holdings V Ltd.
- China Great Wall International Holdings VI Ltd.
- China Great Wall Securities Co., Ltd.

- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.
- China Huaneng Group Hong Kong Co. Ltd.
- China Huaneng Group Treasury Management (Hong Kong) Ltd.
- China Jinmao Holdings Group Limited
- China Life Insurance Co. Ltd.
- China Longyuan Power Group Corp. Ltd.
- China Meheco Group Co., Ltd. Class A
- China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.
- China Merchants Port Holdings Co., Ltd.
- China Merchants Securities Co., Ltd.
- China Merchants Shekou Industrial Zone Holdings Co., Ltd.
- China National Chemical Engineering Co., Ltd Class A
- China National Medicines Corporation Ltd. Class A
- China National Nuclear Power Co., Ltd.
- China Oilfield Services Limited
- China Overseas Finance (Cayman) V Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VI Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VII Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VIII Ltd.
- China Overseas Land & Investment Limited
- China Overseas Property Holdings Limited
- China Petroleum & Chemical Corporation
- China Power International Development Limited
- China Railway Group Limited
- China Railway Signal & Communication Corp. Ltd.
- China Resources Beer (Holdings) Co. Ltd.
- China Resources Cement Holdings Limited
- China Resources Gas Group Limited
- China Resources Land Limited
- China Resources Microelectronics Ltd.
- China Resources Mixc Lifestyle Services Ltd.
- China Resources Power Holdings Co., Ltd.
- China Resources Sanjiu Medical & Pharmaceutical Co., Ltd.
- China Shenhua Energy Company Limited
- China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.
- China Southern Airlines Company Limited
- China Southern Power Grid International Finance BVI Co., Ltd.
- China State Construction Engineering Corp. Ltd.
- China State Construction Finance (Cayman) I Ltd.
- China State Construction Finance (Cayman) III Ltd.
- China State Construction International Holdings Limited
- China Taiping Insurance Holdings Co., Ltd.
- China Three Gorges Renewables (Group) Co., Ltd.
- China Tourism Group Duty Free Corporation Limited
- China Tower Corp. Ltd.
- China Yangtze Power Co., Ltd.
- Chinalco Capital Holdings Ltd.
- CITIC Limited
- CITIC Securities Finance MTN Co. Ltd.
- CMS International Gemstone Ltd.
- CNAC (HK) Finbridge Co. Ltd.
- CNCBINV 1 (BVI) Ltd.
- CNOOC Finance (2014) ULC
- CNOOC Curtis Funding No. 1 Pty Ltd.
- CNOOC Finance (2003) Ltd.
- CNOOC Finance (2011) Ltd.
- CNOOC Finance (2012) Ltd.
- CNOOC Finance (2013) Ltd.
- Cnooc Finance (2015) Australia Pty Ltd.
- CNOOC Finance (2015) U.S.A. LLC
- CNOOC Petroleum North America ULC
- CNPC (HK) Overseas Capital Ltd.
- CNPC Global Capital Ltd.
- CNRC Capital Ltd.
- COSCO SHIPPING Development Co., Ltd. Class A
- COSCO SHIPPING Energy Transportation Co., Ltd. Class A
- COSCO SHIPPING Ports Limited
- COSL Singapore Capital Ltd.
- CRCC Chengan Ltd.
- CRCC Hean Ltd.
- CRRC Corporation Limited
- CSC Financial Co., Ltd.
- CSCEC Finance (Cayman) II Ltd.
- CSSC Capital 2015 Ltd.
- DAE Funding LLC
- DAE Sukuk (DIFC) Ltd
- Daqin Railway Co., Ltd.
- Development Bank of Kazakhstan JSC
- Development Bank of The Republic of Belarus
- Dianjian Haiyu Ltd.
- DIFC Sukuk Ltd.
- Dongfang Electric Corporation Limited
- Dongfeng Motor (Hong Kong) International Co. Ltd.
- Dongfeng Motor Group Co., Ltd.
- Dongxing Securities Co., Ltd.
- Dongxing Voyage Co. Ltd.
- DP World Crescent Ltd.
- DP World Limited
- DP World Salaam
- Eastern Company
- El Sukuk Co. Ltd.
- Elm Company
- Emirates Development Bank
- Emirates NBD Bank (P.J.S.C)
- Emirates SembCorp Water & Power Co. PJSC
- Emirates Telecommunications Group Company PJSC
- Export-Import Bank of China
- Export-Import Bank of Thailand
- Faw Jiefang Group Co., Ltd.
- Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao
- GACI First Investment Co.
- Gansu Provincial Highway Aviation Tourism Investment Group Co., Ltd.
- Gazprom Neft OAO
- GD Power Development Co., Ltd.
- GRG Banking Equipment Co., Ltd.
- Guangdong Investment Limited
- Guangzhou Automobile Group Co., Ltd.
- Guangzhou Baiyunshan Pharmaceutical Holdings Company Limited Class A
- Guangzhou Yuexiu Financial Holdings Group Co., Ltd.
- Gulf International Bank BSC
- Guolian Securities Co., Ltd.

- Guosen Securities Co., Ltd.
- Guotai Junan International Holdings Limited
- Guoyuan Securities Company Limited
- Haitong International Securities Group Limited
- Hangzhou Oxygen Plant Group Co., Ltd.
- HBIS Co., Ltd.
- Heilongjiang Agriculture Company Limited
- Hero Asia Investment Ltd.
- Horse Gallop Finance Ltd.
- Hua Hong Semiconductor Ltd.
- Hua Xia Bank Co., Limited
- Huadian Power International Corp. Ltd.
- Huabei Mining Holdings Co., Ltd.
- Huaneng Power International, Inc.
- Huarong Finance 2017 Co. Ltd.
- Huarong Finance 2019 Co. Ltd.
- Huarong Finance II Co. Ltd.
- HUAYU Automotive Systems Company Limited Class A
- Huizhou Desay SV Automotive Co., Ltd. Class A
- ICBCIL Finance Co. Ltd.
- ICD Funding Ltd.
- ICD Sukuk Co. Ltd.
- Industrial & Commercial Bank of China (Macau) Ltd.
- Industrial & Commercial Bank of China /Hong Kong Branch/
- Industrial & Commercial Bank of China /Luxembourg Branch/
- Industrial & Commercial Bank of China Ltd. /New York Branch/
- Industrial and Commercial Bank of China Limited
- Inner Mongolia Baotou Steel Union Co. Ltd.
- Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited
- Inter Rao Yees Pao
- International Bank of the Republic of Azerbaijan
- Inventive Global Investments Ltd.
- IPIC GMTN Ltd.
- Jiangsu Expressway Company Limited
- JIC Zhixin Ltd.
- Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
- Joy Treasure Assets Holdings, Inc.
- KazMunayGas NC JSC
- King Power Capital Ltd.
- Krung Thai Bank Public Co., Ltd.
- KunLun Energy Company Limited
- Kweichow Moutai Co., Ltd.
- Leader Goal International Ltd.
- Liaoning Port Company Limited
- LUKOIL PJSC
- Luzhou Laojiao Company Limited
- Maanshan Iron & Steel Co. Ltd. Class A
- Magnit PJSC Sponsored GDR RegS
- Magnitogorsk Iron & Steel Work
- Mamoura Diversified Global Holding PJSC
- Mango Excellent Media Co., Ltd.
- MCC Holding (Hong Kong) Corp. Ltd.
- MDGH - GMTN B.V.
- MDGH GMTN (RSC) Ltd.
- Metalloinvest Holding Co OAO
- Metallurgical Corporation of China Ltd.
- Minmetals Bounteous Finance (BVI) Ltd.
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- Mobile Telesystems OJSC
- Moscow Exchange MICEX-RTS OAO
- Motovilicha Plants PJSC
- MTR Corporation Limited
- Mumtalakat Sukuk Holding Co.
- Nanyang Commercial Bank (China) Ltd.
- NARI Technology Co., Ltd.
- National Central Cooling Co. (P.S.C.) (Tabreed)
- National Silicon Industry Group Co., Ltd.
- NAURA Technology Group Co., Ltd.
- NCB Tier 1 Sukuk Ltd.
- nogaholding Sukuk Ltd.
- NOVATEK JSC Sponsored GDR RegS
- Novolipetsk Steel
- Ocean Laurel Co. Ltd.
- Offshore Oil Engineering Co., Ltd.
- OGK-2 PJSC
- Oil & Gas Holding Co. BSC
- Orient Securities Co., Ltd.
- Ozon Holdings Plc Sponsored ADR
- Pangang Group Vanadium Titanium and Resources Co., Ltd.
- People's Insurance Co. (Group) of China Ltd.
- PetroChina Company Limited
- Petroleos de Venezuela SA
- Phosagro OAO
- PhosAgro PJSC Sponsored GDR RegS
- PICC Property & Casualty Co., Ltd.
- Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.
- Polymetal International Plc
- Polyus PJSC
- Postal Savings Bank of China Co., Ltd.
- Power Construction Corporation of China, Ltd.
- Powerchina Roadbridge Group (British Virgin Islands) Ltd.
- Promsvyazbank PJSC
- Prosperous Ray Ltd.
- PTT Exploration & Production P
- PTT Global Chemical PCL
- PTT Global Chemical Plc
- PTT Oil and Retail Business Public Co Limited
- PTT Oil and Retail Business Public Co Limited NVDR
- PTT Public Co., Ltd.
- PTT Treasury Center Co., Ltd.
- PTTEP Canada International Finance Ltd.
- PTTEP Treasury Center Co., Ltd.
- Public Joint-Stock Company Gazprom
- QazaqGaz National Co. JSC
- Qinghai Salt Lake Industry Co., Ltd.
- Rakfunding Cayman Ltd.
- Rongshi International Finance Ltd.
- Rosneft Oil Co.
- Rosselkhozbank JSC
- Russian Railways JSC
- Ruwais Power Co. PJSC
- SA Global Sukuk Ltd.
- SABIC Agri-Nutrients Co.
- SABIC Capital I BV

- SABIC Capital II BV
- SAIC Motor Corporation Limited
- Samruk-Kazyna Sovereign Wealth Fund JSC
- Saudi Arabian Mining Co.
- Saudi Arabian Oil Co.
- Saudi Basic Industries Corp.
- Saudi Electricity Co.
- Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 2
- Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 3
- Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 4
- Saudi National Bank
- Saudi Tadawul Group Holding Company
- Saudi Telecom Co.
- Sberbank of Russia PJSC
- SCF Capital Ltd
- SDG Finance Ltd.
- SDIC Power Holdings Co., Ltd.
- Senaat General Holding Corp.
- SEPCO Virgin Ltd.
- Severstal PAO
- Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
- Shandong Gold Mining Co., Ltd.
- Shanghai Baosight Software Co., Ltd. Class A
- Shanghai Baosight Software Co., Ltd. Class B
- Shanghai Construction Group Co., Ltd.
- Shanghai Electric Group Co., Ltd.
- Shanghai International Airport Co., Ltd.
- Shanghai Lingang Holdings Corp. Ltd.
- Shanghai Lujiazui Finance & Trade Zone Development Co., Ltd.
- Shanghai Zhangjiang Hi-Tech Park Development Co., Ltd.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
- Shanxi Taigang Stainless Steel Co., Ltd.
- Shanxi Xinghuacun Fen Wine Factory Co., Ltd.
- Shennan Circuits Co., Ltd.
- Shenwan Hongyuan Group Co., Ltd. Class A
- Shenwan Hongyuan International Finance Ltd.
- Shenzhen Overseas Chinese Town Co., Ltd.
- Sibur Holding PAO
- Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd.
- Sichuan Road & Bridge Co., Ltd.
- Sinochem Offshore Capital Co. Ltd.
- Sinochem Overseas Capital Co. Ltd.
- Sinoma Science & Technology Co., Ltd.
- Sino-Ocean Land Treasure Finance I Ltd.
- Sino-Ocean Land Treasure Finance II Ltd.
- Sino-Ocean Land Treasure IV Ltd.
- Sinopec Capital (2013) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2012) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2013) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2014) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2015) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2016) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2017) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2018) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development Ltd.
- Sinopec Shanghai Petrochemical Co., Ltd.
- Sinopharm Group Co., Ltd.
- Sinotrans Ltd.
- Sinotruk Hong Kong Ltd.
- Sistema JSFC
- SNB Sukuk Ltd.
- Soar Wise Ltd.
- Southern Gas Corridor CJSC
- Southwest Securities Co., Ltd.
- SPIC 2016 US Dollar Bond Co. Ltd.
- SPIC Luxembourg Latin America Renewable Energy Investment Co.
- SPIC MTN Co. Ltd.
- State Elite Global Ltd.
- State Grid Europe Development (2014) Plc
- State Grid Overseas Investment (2013) Ltd.
- State Grid Overseas Investment (2014) Ltd.
- State Grid Overseas Investment BVI Ltd.
- State Oil Company of Azerbaijan Republic
- State Transport Leasing Co OJSC
- STC Sukuk Co. Ltd.
- Sunny Express Enterprises Corp.
- Sunrise (Cayman) Ltd.
- Surgutneftegas PJSC
- Surgutneftegas PJSC Pfd
- Sweihan PV Power Co.
- TCS Group Holding Plc Sponsored GDR Class A RegS
- Thai Oil PCL
- Thai Oil Public Co. Ltd.
- Three Gorges Finance I (Cayman Islands) Ltd.
- Three Gorges Finance II (Cayman Islands) Ltd.
- Tianma Microelectronics Co., Ltd
- Transneft PJSC
- UHI Capital Ltd.
- Unisplendour Co., Ltd.
- United Company RUSAL international PJSC
- Unity 1 Sukuk Ltd.
- Uzbekneftegaz National Holding Co.
- VK Company Limited Sponsored GDR
- Vnesheconombank
- VTB Bank PJSC
- Western Securities Co., Ltd.
- Wuchan Zhongda Group Co., Ltd.
- Wuliangye Yibin Co., Ltd.
- X5 Retail Group N.V. Sponsored GDR RegS
- Xiamen Tungsten Co., Ltd.
- Yanbu National Petrochemical Co.
- Yandex NV Class A
- Yuexiu Reit MTN Co. Ltd.
- Yunnan Aluminium Co. Ltd. Class A
- Zhangzhou Pientzhuang Pharmaceutical Co., Ltd.
- Zhejiang China Commodities City Group Co., Ltd.
- Zhejiang Expressway Co., Ltd.
- Zhejiang Juhua Co., Ltd.
- Zheshang Securities Co., Ltd.
- Zhongtai Securities Co., Ltd.
- Zhuzhou CRRC Times Electric Co., Ltd.

Zie onderstaand de uitsluitingslijst voor landen per 1 februari 2023:

- Afghanistan
- Azerbaijan
- Bahrain
- Belarus
- Central African Republic
- China
- Egypt
- Gabon
- Iran
- Kazakhstan
- Myanmar
- North Korea
- Russia
- Rwanda
- Saudi Arabia
- Somalia
- Sudan
- Syria
- Tajikistan
- Thailand
- UAE
- Uzbekistan
- Venezuela
- Viet Nam
- Zimbabwe

2.7. Goed bestuur

Pensioenfonds Vervoer belegt in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur (good governance). Ondernemingen die op dit vlak zeer slecht presteren, worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar de wettelijke vereisten op het gebied van:

- ✓ Goede managementstructuren;
- ✓ Betrekkingen met werknemers;
- ✓ Beloning van het betrokken personeel;
- ✓ Naleving van de belastingwetgeving.

Hier bovenop wordt, zowel vóór als na het aankopen van beleggingen, het MVB-beleid toegepast. Bij het bepalen of ondernemingen goed presteren op het gebied van goed bestuur, maakt het pensioenfonds gebruik van ESG-data van derden. Mocht een onderneming waarin wordt belegd na verloop van tijd niet goed presteren, dan wordt deze alsnog uitgesloten volgens het gestandaardiseerde uitsluitingsproces.

De volgende bedrijven worden per 1 februari 2023 op basis van good governance uitgesloten:

- First Union Corporation
- Freeport-McMoRan, Inc.
- Grupo Mexico S.A.B. de C.V.
- Petrobras Global Finance BV
- Petrobras International Finance Co.
- Petroleo Brasileiro SA
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- Southern Copper Corporation
- Wachovia Bank, National Association
- Wachovia Corporation
- Wells Fargo & Company

3. Engagement

Een onderneming is onder meer gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights.

Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en ook Pensioenfonds Vervoer dat richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Pensioenfonds Vervoer in dialoog met ondernemingen. Het doel is het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, langetermijnwaardecreatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Pensioenfonds Vervoer gaat in gesprek met ondernemingen over langetermijnwaardecreatie. Zo draagt Pensioenfonds Vervoer bij aan het bewaken van het juiste evenwicht.

3.1. Dialoog en de minimale uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, langetermijnwaardecreatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen of anticorruptie schenden (Normatief engagement).
2. wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard (Thematisch engagement).
3. wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Sociale, Milieu, en Goed Bestuurskwesties Dit doen wij veelal in collectief verband. (ESG Nederland).

De doelstellingen

De verschillende types dialogen hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk type geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij Pensioenfonds Vervoer op voorhand niet belegt in ondernemingen die ter discussie staan, spoort Pensioenfonds Vervoer als aandeelhouder of obligatiehouder in engagement gesprekken het management juist actief aan om het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media.

In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS ESG.

Om tot een selectie van ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagement programma, wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum

wordt ieder kwartaal gecontroleerd op schendingen van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding principles on Business & Human Rights door ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze ondernemingen gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld lokale bevolking ter sprake komen.

Thematische engagement heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. Het Thematisch engagement programma bestaat uit circa 10 thema's en is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen waarin Pensioenfonds Vervoer belegt. Bij de keuze van een thema spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de Beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succes kans voor slagen van de dialoog.

In **ESG Nederland** engagement is het pensioenfonds in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudersvergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. De uitvoering van de ESG Nederland dialogen wordt gedaan door de integraal vermogensbeheerder.

3.2. Omvang engagementprogramma

Het engagementprogramma van Pensioenfonds Vervoer bestaat de volgende onderdelen:

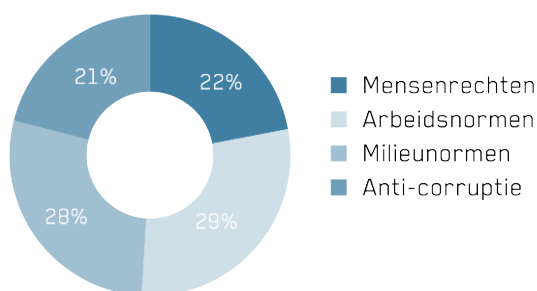
TABEL 3.2.1 TOTALE ENGAGEMENTPROGRAMMA NORMATIEF EN THEMATISCH

#	Thema	Dialogvorm
1	Mensenrechten	Normatief
2	Arbeidsnormen	Normatief
3	Milieu	Normatief
4	Anti-corruptie	Normatief
5	Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland
6	Biodiversiteit	Thematisch Natuur en Milieu
7	Transport en Klimaat	Thematisch CO ₂
8	Klimaatadaptie & Water	Thematisch CO ₂
9	Reductie CO ₂	Thematisch CO ₂
10	Arbeidsomstandigheden	Thematisch Werknemersrechten
11	Human Capital - afrondend thema	Thematisch Werknemersrechten
12	Access to Nutrition	Thematisch Sociaal
13	Mensenrechten en Governance	Thematisch Sociaal
14	Goede en beschikbare medicijnen - afrondend thema	Thematisch Gezondheid
15	Plastics	Thematisch Natuur & Milieu

3.3. Resultaten en voortgang normatieve engagementprogramma

Per 31 december 2022 maken 108 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken we over één of meerdere normschendingen. Het aantal schendingen waarover we spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 172 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma is opgebouwd.

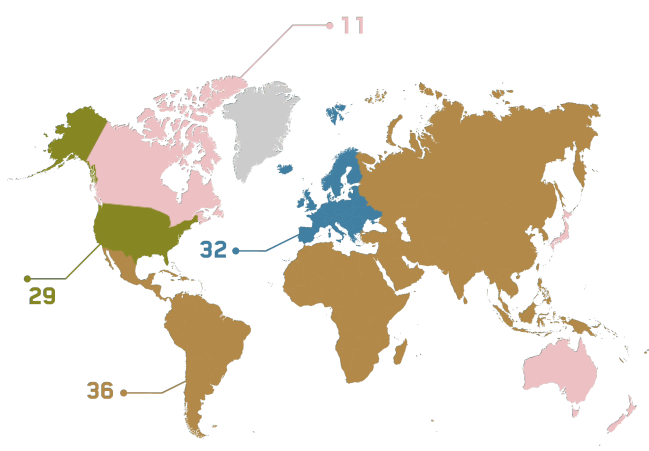
FIGUUR 3.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd in verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt met 72 dialogen op de ontwikkelde markten. We verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren we de dialoog met 36 ondernemingen in de opkomende markten. Figuur 3.3.2 laat de regionale verdeling zien van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 31 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een lopende dialoog opnieuw opgestart.

FIGUUR 3.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier doelstellingen, die specifiek zijn voor de onderneming. Deze worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in tabel 3.3.1. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Per dialoog is bekeken welke mijlpaal relevant is voor de onderneming. Herstel en Verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant doordat er niet één specifieke groep van benadeelden is of al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 3.3.1 MIJLPALLEN

Mijlpalen	
1	Het delen van relevante informatie
2	Implementatie van Beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of Voorkomen

De statistieken over de voortgang hebben betrekking op het volledige engagementprogramma. Alle positief afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald. De onderstaande tabel geeft alleen de lopende dialogen weer.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal - Het delen van Relevante Informatie - zijn in 31% van de dialogen nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil of doordat de dialoog recent is gestart. In 48% van de dialogen is informatie gedeeld en in 3% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 16% van de dialogen heeft de onderneming een toezegging gedaan relevante informatie te delen.

TABEL 3.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
Er zijn geen maatregelen genomen	31%
Er is een toezegging gedaan	16%
Er is informatie gedeeld	48%
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	3%
n.v.t.	2%

Voor de tweede mijlpaal - De Implementatie van het Beleid - hebben in 31% van de dialogen de ondernemingen stappen gezet en 2% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 28% van de dialogen is de toezegging gedaan om stappen

te zetten en in 26% van de dialogen hebben de ondernemingen stappen gezet noch toezeggingen gedaan.

TABEL 3.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	26%
 Er is een toezegging gedaan	28%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	31%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	13%

Het mogelijk maken van Herstel en Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 40% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan 2% geverifieerd is door een onafhankelijke partij. Voor 6% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 3.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	36%
 Er is een toezegging gedaan	16%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	40%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	6%

Bij de vierde mijlpaal - Het opheffen en/of Voorkomen van de Schending - zien we dat in 16% van de dialogen de ondernemingen de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan geen geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 24% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te nemen. In 34% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

TABEL 3.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	34%
 Er is een toezegging gedaan	24%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	16%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	26%

Afgesloten dialogen

In het totale engagementprogramma zijn 53 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de (vermeende) schending. Met 6 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking van de onderneming. In een enkel geval kon de dialoog worden voortgezet met een partnerbedrijf.

3.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met ISS ESG.

3.4.1. Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die nieuwe mensenrechtenschendingen helpen voorkomen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Mensenrechtenschendingen kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Pensioenfonds Vervoer is in het tweede halfjaar van 2022 met 9 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) mensenrechtenschending.

**TABEL 3.4.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MENSENRECHTENSCHENDING IN HET TWEEDE
HALFJAAR VAN 2022¹**

Onderneming	Gestart
Barclays Plc	Q4 2022
Barrick Gold Corporation	Q3 2022
Empresas Copec SA	Q3 2022
Exxon Mobil Corporation	Q4 2022
Glencore Plc	Q4 2022
Grupo Mexico S.A.B. de C.V.	Q3 2022
LG Chem Ltd.	Q4 2022
Repsol SA	Q4 2022
TotalEnergies SE	Q3 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2022 zijn geen dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

3.4.2. Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen. Dit engagement thema sluit goed aan bij het thema Werknemersrechten van Pensioenfonds Vervoer.

Structurele schendingen van het Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij deze beginselen schenden. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden. Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen ondernemingen zelf als binnen de toeleveringsketen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Pensioenfonds Vervoer is in het tweede halfjaar van 2022 met 15 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending.

**TABEL 3.4.2.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
ARBEIDSNORMENSCHENDING IN HET TWEEDE
HALFJAAR VAN 2022¹**

Onderneming	Gestart
Accenture Plc	Q4 2022
Amazon.com, Inc.	Q3 2022
Anheuser-Busch InBev SA/NV	Q3 2022
Coca-Cola Europacific Partners Plc	Q4 2022
Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	Q3 2022
Hyundai Heavy Industries Co., Ltd.	Q3 2022
JBS SA	Q3 2022
LG Electronics, Inc.	Q3 2022
Paramount Global	Q4 2022
Samsung Electronics Co., Ltd.	Q4 2022
Sony Group Corp.	Q4 2022
Starbucks Corporation	Q3 2022
The Coca-Cola Company	Q4 2022
Tyson Foods, Inc.	Q4 2022
Verizon Communications Inc.	Q4 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

De dialoog met Samvardhana Motherson International Limited over het schenden van het recht op vereniging en collectieve onderhandelingen, is in de rapportageperiode afgesloten. Het oordeel is gewijzigd naar groen met een score van 4 (de schending wordt geadresseerd). Het conflict tussen twee vakbonden, dat ten grondslag lag aan de schendingen, is door het Mexicaanse hooggerechtshof opgelost. De Confederatie van Mexicaanse Werknemers is benoemd als wettelijke vertegenwoordiger van de werknemers. De controverse is dan ook niet langer actueel.

3.4.3. Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages voor het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze principes. Mochten zij hier schuldig aan zijn, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat een schending van UN Global Compact principes of OESO richtlijnen structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Pensioenfonds Vervoer is in het tweede halfjaar van 2022 met 11 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) milieu normschending.

**TABEL 3.4.3.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN IN HET TWEEDE HALFJAAR VAN
2022¹**

Onderneming	Gestart
Barrick Gold Corporation	Q3 2022
Eni SpA	Q3 2022
Exxon Mobil Corporation	Q4 2022
Glencore Plc	Q4 2022
Porsche Automobil Holding SE	Q4 2022
Renault SA	Q4 2022
Repsol SA	Q4 2022
Shell Plc	Q3 2022
TotalEnergies SE	Q3 2022
Volkswagen AG	Q4 2022
Woodside Energy Group Ltd.	Q4 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2022 zijn geen dialogen op het gebied van milieu afgesloten.

3.4.4. Anti-corruptieschendingen

Omkoop en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) lange termijn aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een onderneming en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het UN Global Compact en OESO richtlijnen is gericht op corruptie. Dit principe roept ondernemingen op preventieve en handhavingsmaatregelen te nemen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij ondernemingen te

verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Pensioenfonds Vervoer is in het tweede halfjaar van 2022 met 3 ondernemingen de dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending.

**TABEL 3.4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN IN HET TWEEDE HALFJAAR
VAN 2022¹**

Onderneming	Gestart
Exelon Corporation	Q4 2022
Glencore Plc	Q4 2022
Samsung Electronics Co., Ltd.	Q4 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

UITGELICHT: Omkoop in 13 verschillende landen

Opgeheven schending: Corruptie

Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA (Fresenius), een indirecte dochteronderneming van Fresenius SE & Co. KGaA, heeft tussen 2007 en 2016 gezondheidsfunctionarissen omgekocht om zaken te verkrijgen en te behouden in 13 landen, waaronder Benin, Burkina Faso, Kameroen, Ivoorkust, Niger, Gabon, Tsjaad en Senegal. De onderneming heeft toegegeven hierdoor meer dan USD 56 miljoen winst te hebben behaald.

In maart 2019 sloot Fresenius een overeenkomst met het Amerikaanse ministerie van Justitie. Dit resulteerde in een boete van USD 231 miljoen. De overeenkomst vereiste verder dat Fresenius meewerkte aan een onderzoek van het ministerie, haar compliance programma verbeterde, rigoureuze interne controles implementeerde en gedurende twee jaar vasthield aan een onafhankelijke compliance monitor.

Fresenius heeft in 2022 een zogenoemde 'security filing' bij de SEC ingediend en verklaard dat het werkt aan de voltooiing van alle benodigde compliance verbeteringen uit het overeenkomst. Zo heeft de onderneming verbeteringen doorgevoerd in haar beleid en procedures en periodieke risico-assessments gedaan. De onderneming blijft het monitoren en laat met regelmaat testen uitvoeren. We concluderen dan ook dat het engagement succesvol kan worden afgerond. Het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: De schending wordt geadresseerd).

3.5. Thematische dialogen

Het thematische engagementprogramma van Pensioenfonds Vervoer wordt uitgevoerd door onze engagementuitvoerder Achmea IM. In de volgende paragrafen treft u het verslag van Achmea IM aan.

De thematische dialogen hebben tot doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen wordt samengewerkt met nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Een overzicht van alle ondernemingen die in het thematische engagementprogramma zitten is te zien in hoofdstuk 6.4. Pensioenfonds Vervoer heeft specifieke aandacht voor de thema's CO₂/Klimaatverandering, werknemersrechten en beloningsbeleid.

Thema's gerelateerd aan CO₂/klimaatverandering

Binnen dit thema wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende onderdelen:

- Transport & Klimaat;
- Klimaatadaptie & Water;
- CO₂ reductie.

3.5.1. Transport & Klimaat

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot¹³. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijkere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig¹³. Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10% daalde als gevolg van de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau¹⁴.

We kiezen ervoor om ons te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Zeker voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze bedrijven nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

¹³ https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

¹⁴ <https://www.iea.org/topics/transport>

Doel van thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaggeving over CO₂-uitstoot
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid
- Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
- Daarnaast willen we transportbedrijven aan de hand van best practices inzichten geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie efficiëntie.

- **SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 voerden we de eerste gesprekken met de 10 ondernemingen. Alleen met Uber en Fukuyama is er nog geen contact. De voortgang in de gevoerde dialogen wordt hieronder verder toegelicht.

Aurizon

In de tweede helft van 2022 spraken wij voor het eerst met Aurizon. De lange levenscycli van locomotieven vormen een uitdaging voor de energietransitie en maakt dat de onderneming in de komende 10 jaar sterk afhankelijk is van technologische innovatie op de Australische markt (die wezenlijk verschilt van de Noord-Amerikaanse markt). Het verhogen van hernieuwbare energie in de energiemix van het reeds geëlektrificeerde spoornetwerk is een relatief makkelijk emissiereductiemiddel. Het uitbreiden van het aantal kilometers spoornetwerk dat geëlektrificeerd is, is vanwege de kosten een grotere uitdaging en is op veel plekken onhaalbaar vanwege de grote afstanden en lage bevolkingsdichtheid in Australië. Hoe de reductiedoelstellingen van Aurizon binnen een 2 of 1,5 graden scenario passen is niet extern gevalideerd omdat de Australische overheid dit niet verplicht. Daarnaast wil Aurizon concurrerend blijven met niet-beursgenoteerde concurrenten. Aurizon gaf ook aan geen scope 3 doelstellingen te hebben, aangezien scope 3 (voornamelijk uit brandstofwinning) maar een klein deel van de totale emissies uitmaakt, de onderneming hier geen controle over zou hebben en operationele emissiereductie automatisch tot scope 3 reductie leidt.

Canadian National Railway

Met Canadian National Railway (CN) spraken wij voor het eerst in de tweede helft van 2022. De onderneming richt zich in eerste instantie op het verhogen van energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare brandstof. Na 2030 zal de focus komen te liggen op het vervangen van de verbrandingsmotoren. Omdat spoorbedrijven zelf geen locomotieven bouwen zijn zij echter in hoge mate afhankelijk van samenwerking met andere partijen. Daarom werkt CN samen met haar leveranciers van locomotieven in Noord-Amerika, Wabtec en Progress, om hogere percentages hernieuwbare brandstof en batterijtechnologie te testen. Een van de grootste hindernissen die CN ziet voor het behalen van de reductiedoelstelling voor 2030 is de beperkte beschikbaarheid van hernieuwbare brandstof. In navolging van het gesprek vulde wij eind 2022 een enquête in die CN deelde met aandeelhouders om input en feedback te verzamelen wat betreft de inhoud van haar duurzaamheidsrapportages en -strategie.

Canadian Pacific

Wij spraken voor het eerst met Canadian Pacific in de tweede helft van 2022. De onderneming heeft in 2021, na het uitvoeren van een klimaatscenario-analyse aan de hand van TCFD, een klimaatstrategie ontworpen, waarmee zij een grote inhaalslag hebben gemaakt op het gebied van rapporteren. De klimaatstrategie wordt onder andere ondersteund door 'science-based' reductiedoelstellingen. De grootste uitdaging op het gebied van emissiereductie ligt bij 'locomotive' emissies, oftewel 95 procent van de scope 1 emissies. Op korte termijn zal de onderneming gebruik blijven maken van de dieselmotor, en zijn emissiereducties voornamelijk te behalen door efficiëntiemaatregelen en de toevoeging van biodiesel, waarvoor de onderneming gedeeltelijk afhankelijk is van producenten. Op lange termijn wordt er gekeken naar waterstoftechnologie. Daarom is CP nu al bezig met het ontwikkelen en het experimenteren met waterstoftechnologie. De onderneming heeft zich nog niet verbonden aan een 'net-zero' doelstelling' omdat het potentieel van waterstoftechnologie, dé innovatie die de sector moet helpen richting 'net-zero', nog niet duidelijk is.

CSX

Wij spraken voor het eerst met CSX in de tweede helft van 2022. De onderneming kiest er, in tegenstelling tot peers, bewust voor om op dit moment nog geen emissiereductie doelstellingen te stellen voorbij 2029. Lange termijn doelstellingen zijn volgens CSX op dit moment nog niet uitvoerbaar. De onderneming wil geen doelstellingen naar buiten communiceren die niet "echt" zijn. Vanwege de voortgang die CSX inmiddels al heeft geboekt ten opzichte van de huidige doelstelling, is het uitbreiden en verhogen van de doelstellingen momenteel onderwerp van gesprek binnen de directie. Wij hebben daarom het belang van het in lijn brengen van de doelstellingen met het 1,5 graden scenario aangekaart. CSX ervaart weerstand bij het doorvoeren van technologische efficiëntiemaatregelen van toezichthouders en vakbonden (vanwege het potentieel verdwijnen van banen). Daarnaast heeft de onderneming in 2022 haar

brandstofefficiëntie achteruit zien gaan, wat wordt geweten aan de gevolgen van het personeelstekort waar de Verenigde Staten mee te maken heeft. Door het tekort aan personeel worden beslissingen rondom routes en planning suboptimaal gemaakt, wat zijn weerslag heeft op het efficiënt gebruik van brandstof.

Norfolk Southern

Wij spraken voor het eerst met Norfolk Southern in de tweede helft van 2022. De onderneming zet voor de korte tot middellange termijn in op het moderniseren van haar vloot en het verhogen van het aandeel hernieuwbare diesel in de brandstofmix van haar locomotieven. Norfolk Southern voert engagement met beleidsmakers in de staten waar de onderneming opereert om het toegestane aandeel hernieuwbare diesel in de brandstofmix te verhogen en zo de productie hiervan te stimuleren. Op dit moment blijft de wetgeving in de Oostelijke staten achter op het Westen, aldus de onderneming. Daarnaast verwacht Norfolk Southern nog stappen te kunnen zetten ten aanzien van het reduceren van 'idling', het stationair draaien van locomotieven, wat bijvoorbeeld nodig is bij koude temperaturen, door 'sleeper stations' te bouwen waar locomotieven aan stroom gekoppeld kunnen worden. Norfolk Southern gelooft niet dat een 'net-zero' doelstelling voor 2050 haalbaar is. Zelfs al zou er op dit moment een betaalbare CO2-neutrale locomotief op de markt zijn, dan zou het productietempo van de enige twee Noord-Amerikaanse locomotiefabrikanten te laag zijn om alle 35.000 locomotieven in de regio te vervangen.

Union Pacific

Wij spraken voor het eerst met Union Pacific in de tweede helft van 2022. Union Pacific kondigde in het gesprek aan dat het, in reactie op verwachtingen van aandeelhouders, in 2023 haar reductiedoelstelling voor scope 1 en scope 2 zal herzien en opnieuw zal laten valideren door het SBTi. Union Pacific overweegt de in februari 2021 vastgestelde doelstelling van 26 procent emissiereductie voor 2030 bij te stellen naar 30 of 40 procent emissiereductie voor 2030. De onderneming gaat daarnaast in lijn met de TCFD rapporteren. Union Pacific gaf aan dat de beperkte beschikbaarheid en de hoge prijzen van hernieuwbare diesel, en de verdeeldheid binnen de sector wat betreft de technologieën waarop wordt ingezet, de transitie vertragen. Union Pacific zal zelf voor de lange termijn voornamelijk focussen op batterij- en waterstoftechnologie. Tot slot kwam het beleid ten aanzien van lobbyactiviteiten aan bod. De onderneming kondigde aan in de toekomst uitgebreider te gaan rapporteren over haar lobbyactiviteiten, die voornamelijk gericht zouden zijn op het creëren van een gelijk speelveld.

Werner

In de tweede helft van 2022 spraken wij voor het eerst met Werner. De onderneming kondigde een evaluatie van haar klimaatplan aan, inclusief herziening en verdere opsplitsing van emissiedoelstellingen. De onderneming zal hierover rapporteren in een update van haar CSR rapport. Gevraagd naar 'science-based targets' en externe validatie door SBTi, gaf de onderneming aan dat dit wel op haar radar is, maar dat het hier nog geen concrete voornemens heeft. In reactie hierop hebben wij het belang van externe validatie en hetijken van reductiedoelstellingen aan de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs voor beleggers onderstreept.

Vervolg

In het tweede halfjaar van 2022 voerden we de eerste gesprekken met de 10 ondernemingen. De voortgang in de gevoerde dialogen wordt hieronder verder toegelicht. Met Uber en Fukuyama is er nog geen contact.

3.5.2. Klimaatadaptatie & Water

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade¹⁵. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Achtergrond van het thema

Bij de voorbereiding en uitwerking van dit thema werken wij samen met WWF en onderzoeksinstituut Deltares. Deze samenwerking is tot stand gekomen door het gezamenlijk opstellen van een rapport over de (onvoldoende) beschikbaarheid van ESG-data op het thema water. Onder andere op basis van dit rapport maken wij de keuze om te focussen op specifieke regio's waar water stress hoog is. Daarnaast verkennen wij de mogelijkheden tot samenwerking met andere vermogensbeheerders.

Doel van thema

Het doel is om ondernemingen een gedegen waterbeleid te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient een onderneming haar water gerelateerde risico's en kansen goed in kaart te brengen en te monitoren. Transparantie omtrent de door de onderneming gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om de onderneming beter te beoordelen op gebied van; (1) de potentiële risico's, (2) de algemene blootstelling aan water gerelateerde kwesties, (3) de impact hiervan op de financiële resultaten, en (4) hoe de onderneming deze kansen en risico's aanpakt in de praktijk.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG Doel 3. Goede gezondheid en welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.9 dat zich richt op het verminderen van sterfgevallen en ziekten

¹⁵ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

¹⁶ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

als gevolg van gevaarlijke chemicaliën en de vervuiling van lucht, water en bodem.

- **SDG Doel 6. Schoon water en sanitair**

De focus ligt hierbij met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6 die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- **SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 12.4 dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en de uitstoot in lucht, water en bodem te beperken.

- **SDG Doel 15. Leven op het land**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 15.1 dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Wij hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementtraject. Dit zijn de maakindustrie en de basis materialensector. Volgens het CDP Global Water Report 2020 hebben deze twee sectoren de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste¹⁶. Daarnaast is in deze sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptatie en mitigatie op gebied van water. Vanuit een economisch standpunt is in deze sectoren dus veel winst te behalen met maatregelen zoals het verbeteren van hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

Om dit engagementtraject nog meer focus te geven, kiezen wij voor de volgende (GICS) industriegroepen:

- Metalen en Mijnbouw
- Halfgeleiders

Wij hebben deze industriegroepen gekozen door de hoge afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecycclus. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en brengt hoge kosten met zich mee om de nodige watervoorziening veilig te stellen.

Voortgang thema

Inmiddels vonden gesprekken plaats met alle door ons geselecteerde ondernemingen (Qorvo, Newcrest Mining, Rio Tinto, Infineon Technologies, Vanguard International Semiconductor en Industrias Penoles).

Qorvo

Onze dialoog met Qorvo verliep in een positieve sfeer. Ondanks de verbeteringen die recent bij de onderneming werden bereikt is er begrip voor de punten die wij aandroegen. Onze indruk is, dat de onderneming vollediger kan zijn in de rapportage over aan water gerelateerde risico's. We hebben er bij Qorvo op aangedrongen volledig te zijn in de rapportages over water en klimaat, eventueel via de CDP questionnaire. Hoe positief ook dat de onderneming op dit gebied voornemens is om te verbeteren, we vroegen de onderneming om duidelijke acties kenbaar te maken. Een andere vraag die nog niet is beantwoord, is of en op welke manier doelen worden gesteld die betrekking hebben op watergebruik, -afhankelijkheid en -risico. We vervolgen ons gesprek met Qorvo in 2023.

Newcrest Mining

Tijdens onze dialoog met een vertegenwoordiging van Newcrest Mining bespraken wij de noodzaak voor een actief waterbeleid en beheersing van risico's die gepaard gaan met het grootschalige gebruik van water. Newcrest heeft processen en initiatieven om de voortgang van hun waterbeheer te volgen en te bewaken en ze zijn gericht op kansen en risico's op basis van de relevante stroomgebieden. Ze kiezen voor een geleidelijke aanpak voor gegevensverzameling, en volgen daarbij de richtlijnen die in de sector worden opgesteld. Newcrest zoekt naar mogelijkheden voor verdere samenwerking om een meer holistische aanpak van het watermanagement te bereiken, wel houdt men zeer specifiek rekening met de impact van de activiteiten op het grondwater en eventuele gevolgen voor andere partijen in de buurt, zoals agrarische bedrijven. Newcrest's aanpak van klimaatverandering en waterbeheer is in lijn met die van haar partners in joint ventures en ze hebben regelmatig overleg en betrokkenheid om de afstemming en samenwerking te waarborgen. Het vervolg op onze kennismaking zal gaan over het stellen van doelen op lange, middellange en korte termijn en wij vragen de onderneming om specifiek te zijn in het rapporteren van de voortgang. Uit onze analyse blijkt verder, dat met name enkele specifieke mijnen zich, vanuit het perspectief van water stress, in hoogrisico of extreem hoog risico-gebied bevinden. Bovendien worden juist daar grote hoeveelheden water gebruikt door de onderneming, waaronder ook categorie 1 water, water van de hoogste kwaliteit. Ons gesprek zal zich vooral ook richten op het geven van meer inzicht in de wijze waarop de onderneming deze risico's kan mitigeren en haar aanpak.

Rio Tinto

Tijdens eerste contacten met Rio Tinto gaven beide partijen vooral uitleg en achtergrond bij het onderwerp van onze dialoog. Onze oproep aan Rio Tinto was vooral om beter dan

nu inzichtelijk te maken waar en op welke manier er mogelijk risico's verbonden zijn aan de afhankelijkheid van de onderneming van water. Ook zouden wij beter in kaart willen zien waar de onderneming spanningen voorziet met andere belanghebbenden in de relevante stroomgebieden. Vooralsnog hebben wij vooral informatie gedeeld en onze verwachtingen uitgesproken. We zetten onze dialoog met Rio Tinto voort in 2023.

Infineon Technologies

De start van onze dialoog met Infineon Technologies verliep in goede orde. Tijdens onze eerste contacten hebben we onze onderwerpen en vragen toe kunnen lichten. Infineon erkent het belang van deugdelijk watermanagement en zag in de stijgende waterintensiteit van het productieproces ook zeker aanleiding om te sturen op lager watergebruik. Wij zullen gedurende onze dialoog met Infineon onder meer volgen of het lukt om het watergebruik tot een minimum te beperken. In 2023 vervolgen wij onze dialoog met Infineon.

Vanguard International Semiconductor

We waarderen de open houding van Vanguard International Semiconductor tijdens onze dialoog, waarbij men zich van meet af aan openstelde voor onze suggesties. Zo werd het idee om meer inzage te geven in het waterbeleid en de prestaties op dat gebied via de uitvraag van CDP Water door de onderneming in overweging genomen. Vanguard geeft aan ook steeds vaker met leveranciers en afnemers over ESG-aanpak en -prestaties in gesprek te gaan en voorziet zelfs meer wet- en regelgeving op dit gebied. Tegelijkertijd is onze indruk dat er een te beperkte kennis en capaciteit binnen de onderneming beschikbaar is om snel stappen te kunnen zetten. Het vervolg van onze dialoog zal mede gaan over de voortgang op het gebied van watermanagement en over de wijze waarop de ambities en plannen in concrete acties worden vertaald. Ook verwachten wij dat de onderneming meer openheid geeft over haar analyse van bestaande risico's. Ons gesprek krijgt in 2023 een vervolg.

Industrias Peñoles

Gegeven de belangrijke aanwezigheid van Industrias Peñoles in gebieden van hoge water stress verwachten wij extra inspanningen van de onderneming om het waterbeleid op orde te brengen en passende maatregelen te treffen. De onderneming moet aantonen dat het op een duurzame wijze kan blijven opereren in een omgeving waarbinnen de beschikbaarheid van water voor alle belanghebbenden gegarandeerd is. Wij dringen aan bij Industrias Peñoles om specifieke aan water gerelateerde doelstellingen op te stellen en het behalen ervan direct te koppelen aan de beloning van verantwoordelijk bestuurders. We verwachten belangrijke verbeteringen en zullen hierop aandringen bij de onderneming bij het vervolg van onze dialoog in 2023.

Vervolg

In het nieuwe jaar zetten wij onze gesprekken voort, waar mogelijk aan de hand van nieuw gepubliceerde rapportages door de geselecteerde ondernemingen.

3.5.3. CO2 Reductie

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen zal worden. Om ervoor te zorgen dat dit koolstofbudget niet op zal raken is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen. Onderzoek van het Carbon Disclosure Project wijst uit dat het verschil tussen 1,5°C en 2°C opwarming zal leiden tot een economisch verlies van zo'n anderhalf biljoen dollar¹. Het terugdringen van emissies is dus zowel van belang voor de aarde als voor economische redenen.

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals Transition Pathway Initiative is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen de meeste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en geeft daarbij inzicht in de ondernemingen die relatief de hoogste emissies uitstoten en, naar wat het op papier lijkt, minder aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk business model. Tevens laten de TPI boordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico voor de onderneming en in welke mate de onderneming anticipeert op deze veranderingen.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.

- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO₂/EVIC
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 stuurden we de engagementbrieven uit. Alleen van Southwest Airlines en Hydro One hebben we nog geen reactie ontvangen. Met de overige ondernemingen zijn gesprekken gepland of gevoerd. De voortgang in de dialogen met Valero Energy en Nucor, waar al mee gesproken is, wordt hieronder toegelicht.

Valero

Naar aanleiding van het eerste contact met Valero heeft in de tweede helft van 2022 een gesprek met een vertegenwoordiger van de onderneming plaatsgevonden. Daarbij gaven wij uitleg en achtergrond bij het engagementtraject en lieten wij weten een heldere route naar 'net-zero' te verwachten. Er lijkt een proces binnen de onderneming op gang gekomen waarbinnen structureel aandacht bestaat voor klimaatrisico's. De grote afwezigheid in de rapportages van Valero zijn de scope 3 emissies, die tot wel 80 procent van de totale uitstoot kunnen beslaan. Over de scope 3 uitstoot of over de hoeveelheid CO₂ die vrijkomt bij het gebruik van haar product zegt de onderneming nog weinig in publieke rapportages. Daar moet de onderneming transparanter over worden. Tijdens onze dialoog met Valero vragen wij de onderneming de uitstoot van CO₂ serieus aan te pakken en op een scherpe emissiereductie in te zetten, die gericht is op het bereiken van 'net-zero' voor de gehele bedrijfsvoering, inclusief scope 1, 2 en 3. De onderneming heeft ons gehoord en ging uitgebreid in op onze vragen, maar wekte nog niet de suggestie direct op ons verzoek in te zullen gaan.

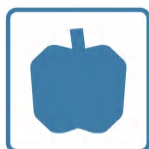
Nucor

Tijdens ons gesprek met Nucor nam de onderneming de gelegenheid om toelichting te geven op haar klimaatbeleid, -doelen en prestaties. Hoewel de onderneming met haar intensiteitsdoelen op de korte termijn binnen de grenzen van 1,5 graden zegt te blijven, is dit niet het geval op de langere

termijn. Nucor profiteert van de lagere CO₂-intensiteit van haar productiemethode en publiceerde in 2021 plannen om de operationele CO₂-intensiteit met 35 procent te reduceren ten opzichte van 2015. Relatief tot de zeer intensieve staalsector is Nucor een producent met lage CO₂-intensiteit, maar in absolute zin is de uitstoot nog altijd aanzienlijk. Door de relatief lage emissie-intensiteit van het door Nucor geproduceerde staal en de voorsprong ten opzichte van sectorgenoten, ziet Nucor verdere reductie van de CO₂-uitstoot momenteel niet als de allerhoogste prioriteit.

Vervolg

In het begin van 2023 zullen de overige reeds geplande gesprekken plaatsvinden. Daarnaast zullen herinneringsmails gestuurd worden naar Southwest Airlines en Hydro One.

3.5.4. Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland als in andere landen ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt vermindert.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers. Onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Access to Medicine

Access to Medicine is een stichting, gevestigd in Amsterdam, met een internationaal werkveld. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In januari 2021 heeft Access to Medicine de nieuwste versie van deze index gelanceerd. De stichting publiceert ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accesstomedicinefoundation.org/>

Doel van het thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
 - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
 - ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
 - ✓ Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;
 - ✓ Verankering van internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.
- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.

- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

Bovenstaande punten heeft Achmea IM ook een plek gegeven in het investor statement rondom de Covid-19 crisis.

Vervolgstappen Investor Statement

In 2020 hebben we het initiatief genomen voor een investor statement over de rol van de farmaceutische sector in de Covid-19 pandemie. We riep hierbij de sector op verder te kijken dan korte-termijn financiële belangen en alles op alles te zetten voor een effectieve bestrijding van Covid-19 wereldwijd. In totaal hebben zich meer dan 40 investeerders bij het initiatief aangesloten (vermogensbeheerders, pensioenfondsen en verzekeraars). De gehele groep vertegenwoordigt een totaal vermogen van meer dan €2000 miljard. We hebben over dit statement diverse gesprekken gevoerd met de aangeschreven ondernemingen.

Als vervolg hebben we uit naam van 65 institutionele beleggers begin 2022 een brief gestuurd naar Johnson & Johnson, Pfizer, Moderna en AstraZeneca, waarin we de farmaceuten oproepen om een Eerlijkere Verspreiding van Vaccins een plek te geven in het beloningsbeleid. Opname van dit thema is een lakmoesproef voor de mate waarin een bedrijf belang hecht aan het onderwerp en de mate waarop het bestuur stuurt. Alle bedrijven hebben op de brief gereageerd en met Johnson & Johnson, Pfizer en Moderna is deze in detail besproken.

Een belangrijke uitkomst van de gesprekken was dat de ondernemingen open stonden om het een plek te geven in het beloningsbeleid, maar dat zij nog worstelde met goede doelstellingen. Daarom hebben we met een kerngroep van investeerders, met input van experts zoals Access to Medicine, gewerkt aan het opstellen van een lijst van voorwaarden en logische doelstellingen om op te nemen in de strategie en het beloningsbeleid voor de farmaceutische sector.

Er is in de tweede helft van 2022 een nieuwe brief opgesteld en verstuurd naar een bredere groep van farmaceuten, met ons voorstel van doelstellingen om op te nemen in het beloningsbeleid. Op basis van de brief hebben er verschillende gesprekken plaatsgevonden, waarover wij in dit hoofdstuk zullen rapporteren.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDG:

- **SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn**

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 3.8 dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen.

Voortgang thema

In de tweede helft van 2022 hebben we op diverse manieren contact gehad met de farmaceuten die zijn opgenomen in dit engagement programma, namelijk:

- via onze engagementgesprekken;
- door deelname aan een ronde tafel bijeenkomst met farmaceuten;
- onze brieven over het geven van een plek aan toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid en;
- door deelname aan een bijeenkomst van de Access to Medicine Index.

We sluiten na 3 jaar onze engagement op dit thema af. Hieronder geven we daarom, naast de stappen van het afgelopen halfjaar, onze conclusie van elk engagementtraject.

Biogen

Met Biogen hadden we in december 2022 een gesprek met de voorzitter van de raad van bestuur en de voorzitter van de remuneratiecommissie. We spraken over hoe ESG-doelstellingen, en toegang tot medicijnen in het bijzonder, een plek in het beloningsbeleid kunnen krijgen. De onderneming heeft de thema's klimaat en diversiteit al toegevoegd als ESG-doelstellingen in het beloningsbeleid. Biogen staat ook open om toegang tot medicijnen toe te voegen als doelstelling in het beloningsbeleid. Het worstelt echter nog met deze doelstelling, omdat het druk ervaart van andere investeerders om terughoudend te zijn.

Wij hebben in het gesprek aangegeven dat een logische eerste stap zou kunnen zijn om bij het thema diversiteit ook medicijnonderzoek te integreren. Immers, op dit moment wordt bij veel medicijnonderzoek nog onvoldoende rekening gehouden met verschillen tussen mannen en vrouwen, bevolkingsgroepen en de gezondheidszorg in diverse landen. Ook voor de toegang tot medicijnen zou dat een logische eerste stap zijn om te integreren in het beloningsbeleid.

Biogen gaat onze aanbeveling onderzoeken en bespreken binnen het bestuur. Hoewel dit mogelijk tot stappen leidt, is het nog onzeker of dit ook in de praktijk wordt gebracht. Ook omdat Biogen nog stappen dient te zetten op de betaalbaarheid van haar medicijnen, sluiten we deze engagement af zonder positieve voortgang op mijlpaal 4 en 5.

Novartis

Met Novartis hadden we afgelopen halfjaar meerdere gesprekken. Eén gesprek over de uitkomsten van de Access

to Medicine Index en één gesprek over het opnemen van het thema toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid. Novartis is, in vergelijking met andere farmaceuten, vrij ver op dit thema.

In de nieuwe beoordeling van de Access to Medicine Index laat de onderneming zien meerdere stappen te hebben gezet. Zo heeft de onderneming een ESG raad opgericht, zich aangesloten bij een coalitie voor verbeterde toegang tot medicijnen ter behandeling van kanker en heeft het licenties beschikbaar gemaakt voor het medicijn Nilotinib. Als gevolg kan dit medicijn beter en goedkoper beschikbaar komen in ontwikkelingslanden. Ook wat betreft het beloningsbeleid, heeft Novartis toegang tot medicijnen een plek gegeven in de jaarlijkse doelstellingen. We hebben Novartis aanbevolen dit thema ook op te nemen in de lange termijn doelstellingen. Novartis gaf aan dit mee te nemen voor de aankomende herziening. We sluiten deze engagement met succes af.

Gilead

Met Gilead hebben we in het tweede halfjaar meerdere gesprekken gehad. In het eerste gesprek spraken we met de onderneming over de uitkomsten van een resolutie, die we met een groep investeerders hadden ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in de eerste helft van het jaar. In deze resolutie riepen we de onderneming op om meer transparantie te geven over haar lobbyactiviteiten en te zorgen dat deze activiteiten niet in strijd handelen met haar ESG-doelstellingen. Deze resolutie ontving op de aandeelhoudersvergadering van 2022 ongeveer 50% van de stemmen. In het gesprek gaf Gilead aan stappen te gaan zetten op dit thema, waaronder het doorlichten van haar huidige lobbyactiviteiten, lidmaatschappen aan sectororganisaties en transparantie hierover te vergroten.

Het tweede gesprek ging over de uitkomsten van de Access to Medicine Index. De onderneming heeft een aantal stappen gezet, zoals een samenwerking om de behandeling van hepatitis in Vietnam en de Filipijnen te verbeteren. Relatief is Gilead echter net als vorig jaar op de 14^e plaats geëindigd. De onderneming heeft daarom nog verschillende stappen te zetten om medicijnen wereldwijd beter toegankelijk te maken. Toch sluiten we deze engagement succesvol af, met name omdat onze gesprekken, in combinatie met escalatie via een resolutie, uiteindelijk resultaat heeft opgeleverd en duidelijk te koppelen is met onze engagementactiviteiten.

Aurobindo

Bij Aurobindo is het, ondanks vele e-mails en telefoontjes via meerdere contactpersonen, niet gelukt een gesprek tot stand te brengen in H2 2022. Dit is teleurstellend aangezien de onderneming in H1 2022 had toegezegd een gesprek te organiseren. Hoewel we inhoudelijke vooruitgang zien wat betreft het ESG beleid, sluiten we deze engagement onsuccesvol af. Het is niet gelukt meerdere gesprekken in te plannen en de onderneming heeft de boot voor een diepgaande dialoog afgehouden.

Bayer

Met Bayer hebben we in het tweede halfjaar meerdere gesprekken gehad. Het onderwerp 'toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid' is niet ter sprake gekomen, aangezien Bayer dit al heeft geïntegreerd in het beloningsbeleid. Het rekent bestuurders af op wereldwijd vergroten van de toegang tot anticonceptie.

Met Bayer is gesproken over het geven van meer transparantie over haar lobbyactiviteiten. De onderneming heeft toegezegd dit te gaan doen en we hebben met Bayer besproken hoe deze transparantie het beste ingevuld kan worden. Bayer gaat in 2023 onze aanbevelingen in de praktijk brengen.

Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over de uitkomsten van de Access to Medicine Index. De onderneming is 4 plaatsen gestegen op de ranglijst (van 13 naar 9). Deze stijging is onder meer te danken aan het versterken van de ESG governance en haar investeringen om de toegang tot anticonceptie, de behandelingen van slaapziekte en de ziekte van Chagas te vergroten. Door deze voortgang sluiten we deze engagement dan ook met succes af. Een belangrijke kanttekening is dat er op een andere thema, de negatieve impact van bestrijdingsmiddelen bij dochterbedrijf Monsanto op de biodiversiteit, nog een casus in ons normatieve engagement programma speelt.

Johnson & Johnson

Johnson & Johnson hebben we in oktober een brief gestuurd met onze suggesties om de toegang tot medicijnen een plek te geven in haar beloningsbeleid. We hebben deze brief gepresenteerd op een ronde tafel bijeenkomst voor farmaceutische ondernemingen, waar ook Johnson & Johnson aanwezig was. De onderneming heeft daarnaast schriftelijk gereageerd op de brief. De onderneming liet weten onze brief te delen met de betrokken bestuurders en het mee te nemen in haar evaluatie van het beloningsbeleid. De onderneming deed echter nog geen concrete toezeggingen.

Wat betreft de uitkomsten van de Access to Medicine Index zien we dat de onderneming een aantal stappen heeft gezet. Zo heeft de onderneming 270 miljoen aan Covid-19 vaccins tegen kostprijs beschikbaar gemaakt in ontwikkelingslanden. Daarnaast heeft de onderneming een nieuwe strategie en doelstellingen opgesteld op het gebied van toegang tot medicijnen. Eén van de doelstellingen is dat voor elk medicijn of vaccin een plan wordt opgesteld om de toegang tot deze medicijnen te vergroten. De onderneming heeft daarnaast doelstellingen opgesteld voor toegang tot haar medicijnen op het gebied van HIV, schizofrenie en Tuberculose. Deze stappen hebben ertoe geleid dat de onderneming 1 plaats is gestegen in de Access to Medicine Index (van plaats 3 naar 2) en het één van de best scorende ondernemingen van de index is.

Hoewel het in deze engagementcasus lastig is om een direct causaal verband te leggen, zien we dat de onderneming

stappen heeft gezet op diverse punten die we in onze engagement hebben besproken. We ronden deze engagement dan ook positief af. Ook bij Johnson & Johnson hebben we hierbij de kanttekening dat de onderneming nog verschillende stappen kan zetten rondom de betaalbaarheid van medicijnen en de transparantie hierover.

Abbvie

Ook Abbvie hebben we een brief gestuurd over het integreren van doelstellingen op het gebied van toegang tot medicijnen in haar beloningsbeleid. Abbvie heeft vorig jaar al eerste stappen gezet, naar aanleiding van een mede door ons ingediende resolutie. Met deze brief vragen we hen extra stappen te zetten.

In de tweede helft van 2022 hebben we weer een resolutie ingediend bij Abbvie voor de aandeelhoudersvergadering van 2023, over het gebruik van zogenaamde secundaire en tertiaire patenten. Dit zijn patenten die worden ingediend na het aflopen van een eerst patent. Hierdoor houdt een farmaceut voor zeer lange tijd een monopolie op een medicijn, waardoor de prijzen zeer hoog blijven en de toegankelijkheid onder druk staat. Zo heeft Abbvie voor haar medicijn Humira 130 patenten geregistreerd. De resolutie roept de onderneming op om transparant te zijn of en hoe maatschappelijke impact wordt meegewogen bij de besluitvorming voor het indienen van secundaire en tertiaire patenten.

Op het gebied van Access to Medicine heeft Abbvie een aantal stappen gezet, maar relatief minder dan andere farmaceuten. De onderneming is dan ook twee plaatsen gedaald op de Access to Medicine Index (van plaats 17 naar 19). Door het succes dat we met onze resolutie hebben behaald, sluiten we deze engagement positief af. Echter met een belangrijke kanttekening dat de onderneming duidelijk achterloopt op het toegankelijk maken van medicijnen en dat de onderneming nog vele stappen te zetten heeft op dit thema. In 2023 zullen nog twee gesprekken met de onderneming plaatsvinden over het beloningsbeleid en onze resolutie. Aangezien we dit thema afsluiten wordt hierover in de volgende rapportage gerapporteerd in het hoofdstuk "Collectieve Initiatieven".

Roche

Ook Roche hebben we een brief gestuurd over haar beloningsbeleid. De onderneming heeft toegezegd deze brief met de verantwoordelijke bestuurders te delen. In de eerste helft van 2022 hebben we Roche de suggestie gedaan om de transparantie over haar lobbybeleid te verbeteren. We hebben Roche in de tweede helft van 2022 gevraagd of dit zal leiden tot een aanpassing van haar beleid en rapportage. De onderneming liet weten dit nog niet op korte termijn te gaan doen.

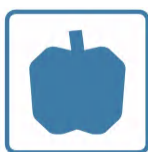
Wat betreft de Access to Medicine Index heeft de onderneming een aantal verbeteringen laten zien. Zo zal het haar PCR testen voor Covid-19 opnemen in een programma om wereldwijd de toegang tot deze testen te verbeteren. Dit

is een belangrijke stap, aangezien de onderneming in het begin van de Covid-19 pandemie veel kritiek heeft ontvangen wat betreft het onvoldoende leveren van testvloeistoffen en het onmogelijk maken hier alternatieven voor te gebruiken. Relatief is Roche 1 plaats gedaald op de Access to Medicine ranglijst (van 9 naar 10).

Hoewel we een open dialoog hebben gehad met de onderneming, sluiten we deze engagement niet af met voortgang op mijlpaal 4 en 5. Wij zien relatief te weinig voortgang bij de onderneming op de door ons opgebrachte verbeterpunten.

Conclusie

We hebben in dit engagementstraject verschillende verbeteringen afgedwongen bij farmaceuten. Toch sluiten we deze engagement af met gemengde gevoelens. Juist over onderwerpen die raken aan de financiële prestaties van farmaceuten, zoals patenten en prijsbeleid, reageerde ondernemingen defensief op de dialoog en zien we onvoldoende vooruitgang. Een belangrijke reden waarom we, in vergelijking met andere thema's, veel escalatiemechanismes hebben ingezet. Deze variëren van investor statements, resoluties, de media opzoeken tot vragen op aandeelhoudersvergaderingen. Juist door het inzetten van deze stappen hebben we een aantal toezeggingen kunnen binnenhalen, terwijl dit op andere thema's in het thematisch engagement programma niet direct nodig was voor het behalen van resultaat. Daarnaast zien we ook grote verschillen tussen de ondernemingen. Over het algemeen was de dialoog met de Europese farmaceuten opener en effectiever, terwijl bij de farmaceuten uit de Verenigde Staten de toon defensiever was en er meer weerstand was om stappen te zetten. Door samen te werken met andere investeerders was het mogelijk om meer druk te zetten bij de dialogen. Ook de kennis en uitkomsten van de Access to Medicine Index hielpen om de dialoog op gang te brengen en gericht te voeren.

3.5.5. Access to Nutrition

Zowel goede als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

Achtergrond van het thema

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een investor statement als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven neemt Achmea IM in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 2: Geen Honger**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voedingspatronen.

- **SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Voortgang thema

Conagra

Met Conagra hebben we gesproken over de uitkomsten van de Access to Nutrition US Index. Een positieve stap die de onderneming heeft gezet is de invoering van een Nutrient Profiling System (NPS). Via een NPS kan een onderneming de gezondheid van de eigen product-portefeuille in kaart brengen, vergelijken, en hierop sturen. De invoering van een NPS was al sinds de start van de engagement een van onze wensen. We zien dit dan ook als een positieve stap naar aanleiding van onze engagement. Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over het aanscherpen van haar richtlijnen wat betreft marketing gericht op kinderen. Conagra heeft hier al regels voor opgesteld, maar deze gaan minder ver dan enkele best-practices in de sector.

Unilever

Met Unilever hebben we dit halfjaar ook weer een gesprek gehad. In dit gesprek zijn wij o.a. ingegaan op de Access to Nutrition US Index, waar de onderneming goed op scoorde. O.a. omdat de onderneming goed de gezondheid van haar producten in kaart brengt, duidelijke doelstellingen heeft om de gezondheid van het portefeuille te verbeteren en hier de laatste jaren transparanter over is geworden. Dat laat onverlet dat de onderneming nog een aantal stappen dient te zetten, met name omdat verschillende onderdelen van de productenportefeuille ongezond zijn. Een voorbeeld daarvan is het ijs dat de onderneming verkoopt. Ook hebben we besproken hoe de onderneming haar invloed kan inzetten, bijvoorbeeld door zich duidelijker uit te spreken voor betere regelgeving op het gebied van gezonde voeding of door te werken aan betere betaalbaarheid van gezonde voeding.

Suntory

Met Suntory loopt het contact nog steeds moeizaam. We hebben meerdere malen contact gezocht, maar de onderneming laat weten liever een gesprek in te plannen wanneer er nieuwe ontwikkelingen binnen de onderneming zijn. Ook via het Healthy Markets Initiative, een coalitie van investeerders waar we deel van uitmaken hebben we vragen gesteld over de stappen die Suntory op dit vlak wil zetten. Hierop is een schriftelijke reactie gekomen, waarbij de onderneming een opsomming geeft van haar beleid en aangeeft voor nu nog geen nieuw gesprek te willen plannen. Aangezien Suntory qua beleid nog duidelijk stappen heeft te zetten, vinden we dit teleurstellend en zullen we extra stappen zetten om de onderneming aan te zetten tot actie.

The Coca Cola Company

Met The Coca Cola Company hebben we in November een gesprek gehad. We hebben in dit gesprek gesproken over de

uitkomsten van de Access to Nutrition US Index. We hadden de onderneming hierover ook een brief gestuurd met onze belangrijkste observaties en vragen. Een belangrijke uitkomst is dat, hoewel de onderneming stappen zet om de hoeveelheid suiker in haar producten te verminderen, op andere vlakken de voortgang stagneert. Zo heeft de onderneming nog geen systeem om, naast suiker, ook de overige voedingswaarden van haar producten te meten en hier op te sturen. Belangrijk, aangezien de onderneming in toenemende mate, naast cola, ook andere dranken zoals vruchtensappen, sportdranken en thee verkoopt. Ook verwachten we meer actie om strategieën per landen of regio's te ontwikkelen op het gebied van gezonde voeding. De problematiek in de Verenigde Staten is immers anders dan in India. Juist van Coca Cola verwachten we een voorlopers rol vanwege haar marktaandeel en wereldwijde aanwezigheid. Onze vragen leidde niet direct tot toezeggingen. We gaan daarom met de andere investeerders met wie we deze gesprekken voeren overleggen of extra actie nodig is.

BRF

Ook met de Braziliaanse onderneming BRF hebben we gesproken. Na zeer positieve gesprekken in 2021 en 2022 bleef het even stil aan de kant van BRF. Tijdens het gesprek liet BRF weten dat dit te maken heeft met een wisseling van bestuurders. De onderneming hoopt op korte termijn haar nieuwe strategie op het gebied van gezonde voeding te publiceren, waarin ook onze aanbevelingen een plek hebben gekregen.

Grupo Bimbo

In september hadden we een positief gesprek met Grupo Bimbo. Tijdens het gesprek liet de onderneming weten binnenkort meer te publiceren over haar systeem om de gezondheid van haar voedingsproducten in kaart te brengen. Ook heeft de onderneming nieuwe gezondheidsdoelstellingen voor haar producten gepubliceerd. Daarnaast werkt de onderneming aan op maat gemaakte strategieën voor gezonde voeding in verschillende markten waar het actief is. Al met al een aantal positieve stappen vooruit en we noteren dan ook positieve voortgang.

Meiji

In november vond het tweede gesprek plaats met de Japanse onderneming Meiji. Ook nu had de onderneming voor een goede vertaling gezorgd waardoor de bijeenkomst zeer effectief was. De onderneming bevestigde een aantal positieve ontwikkelingen die ook in de rapportages naar voren kwamen. Zo heeft de onderneming scherpere doelstellingen gezet om haar producten gezonder te maken en werkt het met een Nutrient Profiling System om de (on)gezondheid van producten in kaart te brengen. Ook vertelde Meiji hoe het werkt aan het uitbouwen van haar portefeuille aan producten die specifiek gericht zijn op een betere gezondheid. Juist op de Japanse thuismarkt vind hier veel innovatie plaats die de onderneming ook in andere

markten wil inzetten. Zo heeft Meiji producten die gericht zijn op ouderen met een mindere eetlust, die toch zorgen voor het binnen krijgen van alle benodigde nutriënten. We noteren positieve voortgang op deze dialoog.

Vervolg

We zullen de gesprekken en voortgang in 2023 evalueren met de andere investeerders uit de coalitie rondom Access to Nutrition. Daarnaast zullen we met hen bespreken bij welke ondernemingen escalatie stappen voor de hand liggen. Wat ons betreft komen zowel Suntory als Coca Cola hiervoor in aanmerking.

3.5.6. Biodiversiteit

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die bedrijven beïnvloeden de natuur. Ze hebben door hun activiteiten bewust of onbewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Maar ook veel ondernemingen zijn juist afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel 'ecosysteemdiensten genoemd'. Het boven genoemde rapport van DNB beschrijft deze relatie als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zee gebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector¹⁷. En ESG data aanbieder MSCI signaleert biodiversiteit als belangrijk ESG thema voor 2021.¹⁸

Achtergrond van het thema

Op basis van onderzoek naar de impact van industriële sectoren op biodiversiteit, en met behulp van ESG data van MSCI hebben we de landbouwketen gekozen als relevante sector voor dit engagement thema. Met ondernemingen in deze keten willen we spreken over hoe zij hun (mogelijke) negatieve impact op biodiversiteit in kaart brengen, en wat zij al doen, en nog meer kunnen doen, om verlies van biodiversiteit te stoppen. Ook willen we horen in hoeverre de ondernemingen hun afhankelijkheid van biodiversiteit op de radar hebben. Afsluitend willen we ook aan de orde stellen hoe de ondernemingen kunnen bijdragen aan de bevordering van biodiversiteit. We willen daarbij aansluiten bij beschikbare methoden, standaarden en richtlijnen. Op dit gebied is momenteel veel in ontwikkeling en deze

¹⁷ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredir=1 | "download

¹⁸ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

ontwikkelingen volgen wij op de voet. Relevante ontwikkelingen geven wij vanzelfsprekend een plek in dit engagement traject.

Doel van thema

We hebben voor dit engagement traject het doel gesteld dat de geselecteerde ondernemingen één of meer van onderstaande stappen zetten.

- **Beleid en bestuur:**
 - Biodiversiteitsbeleid: De onderneming benoemt het belang van het behoud van biodiversiteit in het beleid van de onderneming;
 - Het bestuur van de onderneming geeft blijk van de urgentie van het thema biodiversiteit en stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering ten aanzien van:
 - Tegengaan van ontbossing / bescherming van natuur
 - Bescherming en verbetering van biodiversiteit rond gebruik van bestaande landbouwgrond en gedegradeerde landbouwgronden.
- **Structurele analyse en aanpak in 5 stappen¹⁹:**
 - Impact en afhankelijkheden meten;
 - Interpreteren, prioriteren;
 - Doelen stellen;
 - Implementeren;
 - Voortgang meten en rapporteren.
- **Samenwerking.** Samenwerking in de keten vergroot de kans op positieve impact, door gebruik te maken van beschikbare kennis, ervaring en succesvolle voorbeelden. We moedigen ondernemingen daarom aan samenwerking te zoeken of te initiëren (Voorbeelden: OP2B / Natural Capital Coalition / World Business Council for Sustainable Development, Organic Cotton Accelerator etc.)
- **Rapportage.** We verwachten rapportage over afhankelijkheid van en impact op biodiversiteit, daarbij gebruik makend van leidende standaarden, en rekening houdend met internationale ontwikkelingen op gebied van wetgeving over verslaglegging.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDG:

- **SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie**
Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 12.2 dat zich richt op het realiseren van het duurzame beheer en het efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en onderliggend doel 12.6 dat bedrijven aanmoedigt om, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.
- **SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.**
Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 14.1 dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.

¹⁹ Deze 5-stap aanpak is ontleend aan de 'Initial Guidance for Business' van het Science-based targets for nature initiatief

- **SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.**

Daarbij is er een focus op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze aspecten zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Voortgang thema

In het afgelopen half jaar hebben we met vijf van de zeven ondernemingen een gesprek gevoerd. Dit waren Alimentation Couche-Tard, Costco, Kroger, Sysco en Tyson. Alle gesprekken waren constructief en informatief. Ook met Costco is het contact nu beter, dankzij de samenwerking met een aantal institutionele beleggers uit de VS en Canada. Met de overige ondernemingen in het programma spraken we al in de eerste helft van het jaar.

Sysco

In juli 2022 spraken we nogmaals met Sysco. De onderneming laat vooruitgang zien op een aantal programma's die bijdragen aan behoud van biodiversiteit. Zo zijn de doelen voor inkoop van duurzame vis aangescherpt en zijn zoals aangekondigd, ook de doelen aangescherpt voor de duurzaamheid van rundvlees, papier, soja en koffie. In 2023 wil Sysco doelen stellen voor nog een vijfde productketen. Daarnaast werkt Sysco aan een volgende rapportage over de voortgang in de aanpak van ontbossing, op basis van de 'CDP forest' rapportage standaard. Hoewel Sysco dus veel goed werk verricht, missen we nog wel de overkoepelende impact - en risicoanalyse die beleggers maar ook de onderneming zelf beter inzicht kan geven voor het stellen van prioriteiten. En wat betreft het aanpakken van ontbossing en verduurzaming van landbouwpraktijken zullen we de onderneming blijven aansporen tot aanscherping van de doelen en duidelijker rapportage over de voortgang.

Alimentation Couche-Tard

In september spraken met Alimentation Couche-Tard, kort na publicatie van het duurzaamheidsverslag. In dit verslag werden dit jaar – naast klimaatverandering – voor het eerst ook expliciet water vervuiling, afval en verlies van biodiversiteit als belangrijke uitdagingen genoemd. Dit volgt mede uit een nieuwe materialiteitsanalyse waarin de onderneming ook de relatie tussen klimaatverandering en verlies van biodiversiteit heeft vastgesteld. Omdat de onderneming de meeste omzet behaalt uit de verkoop van benzine en diesel via eigen tankstations, is de transitie van fossiele brandstoffen naar verkoop van elektriciteit of waterstof voor duurzame mobiliteit, voor deze onderneming een logische prioriteit wat betreft behoud van biodiversiteit. Er wordt daarom hard gewerkt aan verdere aanscherping van het klimaatbeleid en toepassing van klimaat risico analyse volgens de aanbevelingen van de Taskforce Climate-related

Financial Disclosures (TCFD). Wel hebben we in het gesprek de onderneming aangespoord om naast TCFD ook de TNFD-aanpak te gebruiken om naast klimaatverandering ook de impact op andere oorzaken voor verlies van biodiversiteit in kaart te brengen. We hopen dat de onderneming op basis van zo'n analyse de juiste prioriteiten kan stellen om verlies van biodiversiteit aan te pakken. We noteren het expliciet benoemen van biodiversiteit in het duurzaamheidsverslag als mijlpaal 'toezegging', om te signaleren dat de onderneming bereid is nader met het thema aan de slag te gaan.

Costco

In augustus spraken we met Costco. We voerden dit gesprek samen met institutionele beleggers uit de VS, die al in gesprek waren met Costco over het terugdringen van het gebruik van pesticiden en andere schadelijke chemicaliën. Achmea IM steunde deze dialoog al en dit bood nu de mogelijkheid om bij het gesprek aan te sluiten en ook de link te leggen tussen de chemicaliën agenda en het thema biodiversiteit. We zijn blij dat we via deze samenwerking met andere partijen een instrument uit onze escalatiestrategie – de dialoog beter op gang hebben gekregen. Hoewel Costco in de toon van het gesprek laat blijken graag de regie te houden over de duurzaamheidsagenda, merkte de onderneming ook dat het de wensen van aandeelhouders niet kan negeren. Zo werd op de aandeelhoudersvergadering in januari een resolutie over aanscherping van het klimaatbeleid met bijna 70% van de stemmen aangenomen. Naar aanleiding daarvan is een nieuw klimaat actieplan geformuleerd. Daarin is ook – zoals hierboven onder 'samenwerking' genoemd – opgenomen dat de onderneming met het TNFD raamwerk voor analyse van biodiversiteitsimpact aan de slag gaat. Dit is in onze visie een belangrijke stap om de impact op verlies van biodiversiteit meer systematisch in kaart te brengen zodat daar vervolgens ook de aanpak beter op gestuurd kan worden. Hoewel Costco deze toezegging deed aan Vancity, naar aanleiding de door hen ingediende resolutie, noteren we deze ontwikkeling toch als een mijlpaal, vanwege onze nauwe samenwerking met Vancity in de dialoog met Costco. Om deze voortgang te markeren, noteren we dit als mijlpaal 'toezegging'.

Kroger

In oktober spraken we met Kroger. Ook bij Kroger zien we voortgang op gebied van de aanpak van verlies van biodiversiteit. Zo noemt Kroger in het duurzaamheidsverslag het voornemen om de rapportages in lijn te brengen met de aanpak van TNFD en/of de Science-Based Targets for Nature (SBTN) aanpak. Omdat we in de dialoog met Kroger expliciet hadden gevraagd om het volgen van een van deze standaarden voor analyse van biodiversiteitsimpact en risico's, noteren we dit voornemen als een mijlpaal voor een toezegging. In het gesprek kwam ook Kroger's aanpak van verduurzaming van landbouwmethoden aan de orde, en de gesprekken die de onderneming voert met toeleveranciers, over het terugdringen van de risico's van betrokkenheid bij ontbossing. Verder heeft Kroger in 2022 aangekondigd de klimaatdoelen aan te scherpen en daarbij ook een 'scope 3'

doel te stellen volgens de 'science-based targets' aanpak. Voor Kroger en sectorgenoten, zijn de CO₂ emissies uit de landbouw een belangrijk deel van de totale 'scope 3'. Het beperken van klimaatverandering is ook voor behoud van biodiversiteit van groot belang.

Tyson

In november spraken we Tyson, voor de tweede maal dit jaar. De onderneming vertelde ons begin dit jaar al te werken aan een herijking van de duurzaamheidsstrategie. Onze wensen op gebied van biodiversiteit, zoals een structurele analyse van de impact op- en risico's van biodiversiteitsverlies en het aanscherpen van de doelen ten aanzien van het stoppen van ontbossing, kwamen dus op het juiste moment. In het gesprek in november bespraken we de voortgang die we zagen in het nieuwste duurzaamheidsrapport, zoals een nieuwe materialiteitsanalyse. Tyson toonde zich ook bereid om aan de slag te gaan met het raamwerk van de TNFD. Dit is een belangrijke toezegging ten aanzien van een systematische analyse van biodiversiteitsimpact en risico's. Hoewel we nog even moeten afwachten hoe Tyson met het TNFD raamwerk aan de slag gaat, noteren we de toezegging als een mijlpaal voor voortgang. Verder heeft Tyson ook de klimaatdoelen aangescherpt volgens de science-based targets aanpak, om de doelen beter in lijn te brengen met de doelen van het klimaat akkoord van Parijs.

Vervolg

In 2023, het laatste jaar van dit engagement project, willen we met alle ondernemingen nog tenminste 1 gesprek voeren. Inzet daarbij is verdere concrete toezeggingen ten aanzien van het reduceren van verlies van biodiversiteit. Ook de doelen uit het in december in Montreal vastgestelde nieuwe verdrag voor de aanpak van verlies van biodiversiteit (Global Biodiversity Framework) zullen we daarbij aan de orde stellen. Ook blijven we de ontwikkelingen rond het collectieve engagement programma 'Nature Action 100' op de voet volgen. De kans is groot dat dit programma ook een aantal van de ondernemingen in onze dialoog als doelwit kiest. In dat geval kunnen we met onze ervaring mogelijk een rol spelen in dit nieuwe programma.

3.5.7. Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen

De eerste soorten plastic werden rond het begin van de vorige eeuw geïntroduceerd. Sindsdien heeft het gebruik van plastics een enorme vlucht genomen. Plastic wordt gebruikt in vele toepassingen, van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed, koelkasten en auto's. Het gebruik van plastics biedt veel voordelen. Het materiaal is sterk, weegt weinig en is als verpakking van voedsel zeer

geschikt vanwege de goede hygiëne-barrière. Zo helpt plastic verpakking bijvoorbeeld de houdbaarheid van het voedsel te verlengen. Echter, door de lange levensduur van het materiaal en de chemische stoffen in plastics, leidt het gebruik van de grote hoeveelheid plastics ook tot grote problemen zoals milieuvervuiling en gezondheidsrisico's. Door vervuiling van land en water is plastic inmiddels een van de vijf belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit.

Achtergrond van het thema

Daarnaast leidt het veelvuldig gebruik van plastics, vooral door de hoeveelheid chemische stoffen in plastics, tot gezondheidsrisico's²⁰. En resten van plastic, waaronder zogenaamde microplastics worden inmiddels aangetroffen in ons voedsel²¹.

Doel van het thema

Het doel van dit engagement programma is om de geselecteerde ondernemingen aan te sporen het gebruik van plastic, met name als verpakkingsmateriaal, te verminderen. We beogen dat de ondernemingen hiermee de transitie naar een circulaire economie versnellen en meer bijdragen aan het voorkomen dat plastic als afval in de natuur eindigt. Ook het gebruik van microplastics kan onderwerp zijn van gesprek. We zetten in op het bereiken van voortgang ten aanzien van één of meer van onderstaande doelen aangaande verbetering van beleid, implementatie en toetsing, samenwerking en transparantie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende SDGs, waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Van deze doelen staat echter voor ons SDG 12 centraal, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

• SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.

- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.

- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve

invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.

- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

- 12.6 Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Samenwerking

In de aanloop naar dit programma kwamen we in contact met de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Aanleiding voor dit contact was een onderzoek dat zij deden naar hoe Europese ondernemingen hun gebruik van plastic in verpakkingsmateriaal beperken. Ook spraken we met As You Sow, een ngo uit de Verenigde Staten die zich richt op het verduurzamen van ondernemingen door actief aandeelhouderschap. Ook zij voeren al enkele jaren engagement over het terugdringen van plastic. Voor de dialoog met de Amerikaanse bedrijven in dit programma onderzoeken we of we met As You Sow kunnen samenwerken. Met de VBDO zullen we in 2023 het contact voortzetten en zien of verdere samenwerking mogelijk is. Daarnaast blijft Achmea IM ook lid van de PRI Plastic Investor working group, die zal worden gewijzigd in een circulaire economie werkgroep. Verder zullen we ook blijven samenwerken met het WWF en de EllenMacArthur Foundation in het kader van de Business Coalition for a Global Plastics Treaty (een VN verdrag om wereldwijd de vervuiling door plastic aan te pakken).

Voortgang thema

Dit programma is gestart in de tweede helft van 2022. In deze periode is het voorbereidend onderzoek gedaan en hebben we de selectie van ondernemingen vastgesteld. Op een conferentie van Packaging Europe²² in september konden we onze inzet op gebied van investor engagement in de plastic waardeketen presenteren en al informeel kennis maken met enkele van de geselecteerde ondernemingen. Later in het najaar werden we door de VBDO uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan een webinar ter presentatie van hun onderzoek 'Plastic perspectives'. In dit webinar konden we onze reactie op het onderzoek geven en onze doelen en verwachtingen ten aanzien van engagement over plastic, verpakkingen en afval kenbaar maken. In de laatste maand van het jaar zijn de brieven aan de geselecteerde ondernemingen gestuurd. In de brief hebben we onze zorgen rond de problematiek van plastic verpakking en afval toegelicht en de engagement doelen kenbaar gemaakt. Ook hebben we de ondernemingen uitgenodigd voor een gesprek daarover. Hieronder volgt een korte beschrijving van elk van de ondernemingen in dit programma.

²⁰ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

²¹ www.weforum.org/agenda/2022/06/how-microplastics-get-into-the-food-chain.

²² Sustainable Packaging Summit, Packaging Europe, 13-14 september 2022

Ahold Delhaize

Ahold Delhaize ontstond in 2016 uit de fusie tussen de Nederlandse en Belgische supermarktondernemingen Ahold en Delhaize. Hoewel vooral bekend van de supermarkten en drogisterijen in Nederland en België, behaalt de onderneming bijna 2/3 van de omzet uit de supermarktketens in de Verenigde Staten. Het concern heeft bijna 380.000 medewerkers en 7.000 winkels en is wat betreft marktaandeel de nummer 4 in Europa en nummer 5 in de Verenigde Staten. In de supermarkten, drogisterijen en de online winkels, waaronder Bol.com, worden grote hoeveelheden plastic verpakking gebruikt. Hoewel Ahold Delhaize al serieus werkt aan het reduceren van plastic verpakking zal de onderneming de inzet moeten opschalen en het tempo moeten versnellen. We zullen dan ook het gesprek aan gaan over hoe de onderneming dit kan doen, en welke nieuwe, aangescherpte doelen daartoe gesteld kunnen worden.

Carrefour

Het Franse supermarktconcern Carrefour, opgericht in 1958 in Annecy, heeft meer dan 15.000 winkels in 31 landen. Carrefour is na Walmart de grootste supermarkten ter wereld. De keten is de uitvinder van het hypermarktconcept: de hele grote supermarkt, waar naast etenswaren ook een groot aanbod is van kleding tot huishoudelijke artikelen, elektronica en meubilair. Als 's werelds tweede retailer in omvang heeft Carrefour een grote rol in het terugdringen van het gebruik van plastic. Vanwege de strenge verpakkingswetgeving in Frankrijk, heeft de onderneming al relatief veel ervaring met duurzame oplossingen. We willen daarom met Carrefour in gesprek over wat de andere supermarktketens van hen kunnen leren. Maar we zullen Carrefour ook vragen om het tempo van plastic reductie verder te versnellen en de goede praktijken uit Frankrijk ook uit te rollen in andere landen.

Jerónimo Martins

Jerónimo Martins (JM) is een Portugese onderneming met supermarktwinkels, voedseldistributie en gespecialiseerde detailhandel. De onderneming heeft bijna 5.000 winkels waarvan de meeste in Portugal, maar ook in Polen (Biedronka) en Colombia (Ara). De supermarkten van het merk Pingo Doce beheert JM via de Joint Venture Jerónimo Martins Retail (JMR), waarvan Ahold Delhaize de minderheidsaandeelhouder is. Als supermarktketen produceert en verkoopt de onderneming dagelijks grote hoeveelheden plastic verpakkingen. De onderneming heeft de problemen rond plastic afval al duidelijk op de radar en werkt al aan het reduceren van plastic verpakking. We willen met Jerónimo Martins in gesprek gaan over hoe het tempo van plastic reductie verder versneld kan worden en hoe succesvolle oplossingen ook uitgerold kunnen worden naar alle landen waar de onderneming actief is.

Henkel

Henkel, opgericht in 1876 is een Duitse multinational gespecialiseerd in chemie en verzorgingsproducten. Henkel heeft wereldwijd meer dan 52.000 mensen in dienst,

waarvan ongeveer 85% buiten Duitsland. De onderneming produceert bekende haarverzorgingsproducten zoals Schwarzkopf, zepen, wasmiddelen (Persil), wasverzachters, kleefstoffen (Pritt en Pattex) en functionele coatings. Als producent van vele duizenden flessen shampoo en wasmiddelen, werkt Henkel al aan de verduurzaming van de verpakkingen. In 2021 was al 18% van de verpakkingen van gerecycled plastic gemaakt. Maar ook bij Henkel zullen tempo en schaal van verduurzaming het onderwerp van gesprek zijn. We zullen bespreken wat de onderneming kan versnellen en verbreden, en hoe ze daarover ook beter aan aandeelhouders kan rapporteren.

Kimberly-Clark

Kimberly-Clark uit de Verenigde Staten maakt consumentenproducten op gebied van gezondheid en hygiëne. Tot het assortiment voor consumenten behoren luiers, tissues, papieren handdoeken en incontinentieproducten. Voor de gezondheidszorg maakt de onderneming operatiejassen en gezichtsmaskers voor eenmalig gebruik. De producten van Kimberly-Clark worden verkocht in landen over de hele wereld. Ook Kimberly Clark gebruikt nog veel plastic, zowel in de producten, als in verpakkingen. De onderneming heeft inmiddels het doel om de plastic voetafdruk met 50% te verminderen in 2030. Ondanks dit stevige doel, moet er bij Kimberly-Clark nog veel gebeuren om dit doel te bereiken. Ook kan de onderneming in de rapportage over de voortgang nog veel verbeteren.

L'Oréal

L'Oréal uit Frankrijk is 's werelds grootste producent van cosmetica, parfums, haarverzorging en huidverzorgingsproducten. De merken, waaronder Lancôme, Maybelline, Garnier, Redken en Matrix worden verkocht in meer dan 150 landen. L'Oréal bezit ook een belang van 19,5% in het farmaceutische bedrijf Sanofi/Synthélabo. De meerderheid van de aandelen van L'Oréal, ruim 54%, is in handen van Gesparal, een holding met als eigenaren Liliane Bettencourt en haar familie (51%) en het Zwitserse Nestlé (49%). L'Oréal gebruikt veel plastic als verpakkingsmateriaal. Hoewel er al gewerkt wordt aan verduurzaming van verpakkingsmaterialen, bijvoorbeeld door gebruik van gerecycled plastic, moet er ook bij L'Oréal nog veel gebeuren. In gesprek met L'Oréal willen we zien welke goede praktijken, bijvoorbeeld op gebied van navulbare verpakking, ook door concurrenten toegepast kunnen worden. We zullen de onderneming aansporen om waar mogelijk het tempo van verduurzaming op te voeren en ook beter over de voortgang te rapporteren.

Procter & Gamble

Procter & Gamble (P&G) is een Amerikaanse producent en verkoper van consumentengoederen. De producten van de onderneming omvatten shampoo en haarverzorging, scheermesjes, tandenborstels, tandpasta, afwasmiddelen, detergenten, oppervlaktereinigers en luchtverfrissers. De belangrijkste merken zijn onder andere Head & Shoulders, Ariel, Braun en Fusion. P&G verkoopt de producten via diverse kanalen zoals supermarkten, kruidenierswinkels,

ledenclubwinkels, gespecialiseerde schoonheidswinkels, online kanalen, apotheken en drogisterijen. Voor veel van de producten wordt plastic als verpakkingsmateriaal gebruikt. Hoewel P&G al wel een doel heeft gesteld om het percentage nieuwe plastics uit fossiele grondstoffen te reduceren, zijn de uitdagingen voor de onderneming nog steeds groot. We zullen daarom met de onderneming in gesprek gaan over de voortgang, goede voorbeelden voor andere ondernemingen, en over hoe het voorkomen van plastic afval wereldwijd versneld te reduceren.

Repsol

Repsol is een olie- en gasbedrijf uit Spanje. De onderneming verdient de meest omzet uit winning en verkoop van olie en gas. Maar Repsol produceert ook basismaterialen voor plastics. Waar ten aanzien van olie en gas de transitie naar een 'net-zero' economie de grootste uitdaging is, is op gebied van plastics ook de vraag hoe de onderneming kan bijdragen aan de transitie van plastics uit fossiele grondstoffen naar een circulaire economie op basis van natuurlijke materialen en hergebruik. Daarnaast is het de vraag wat het voor Repsol betekent, als de vraag naar plastics uit fossiele grondstoffen gaat afnemen. Over deze vragen zullen we met Repsol in gesprek gaan. We zullen daarbij inzetten op het versnellen van de nodige transities, aanscherping van de doelen en verbetering van de rapportage over de voortgang. In het engagement met Repsol willen we samenwerken met As You Sow, een ngo uit de Verenigde Staten, die in samenwerking met beleggers bedrijven aanzet tot verduurzaming. As You Sow voert al langer een vergelijkbare dialoog met een aantal petrochemische bedrijven in de Verenigde Staten en wil nu ook met Europese petrochemische ondernemingen in gesprek.

Vervolg

In het begin van 2023 zullen de eerste gesprekken met de ondernemingen plaatsvinden. De eerste gesprekken met Ahold Delhaize, Carrefour, Henkel, Jerónimo Martins en Repsol zijn inmiddels gepland

3.5.8. Human Capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van Global Intangible Finance Tracker uit 2018 blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52% van de marktwaarde van de onderneming bepalen.

De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen, kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit en het aantrekken en

behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel. Digitalisering en opkomende vergrijzing in sommige markten en industrieën vergroten deze uitdagingen.

Achtergrond van het thema

Uit onderzoek van MSCI blijkt dat er drie categorieën zijn die ondernemingen helpen hun menselijk kapitaal te optimaliseren en personeel gerelateerde risico's te minimaliseren.

- In staat zijn om kostenefficiënt gekwalificeerd personeel aan te trekken en te behouden;
- De maximale toegevoegde waarde uit medewerkers te halen;
- Door te voldoen aan arbeidsnormen en wet- en regelgeving voorkomen dat er juridische procedures ontstaan.

Naast het gegeven dat dit onderwerp financieel materieel is, kan een onderneming door op een goede manier met haar personeel om te gaan ook een positieve maatschappelijke bijdrage leveren. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het opleiden van hun (potentiële) werknemers, het bieden van een eerlijk loon, zorgen voor gezonde werkomstandigheden en het bieden van gelijke kansen voor iedereen. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDGs 4, 5 en 8.

Doel van het thema

Human Capital Management is een complex onderwerp, zeker in bedrijven met honderdduizenden medewerkers in meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze bedrijfsspecifiek. Onderstaand de doelstellingen voor het thema:

- **Beleidsvorming.** Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital Management, inclusief doelstellingen. Daarnaast heeft het onderwerp een gedegen plek in de governance en het remuneratiebeleid.
- **Implementatie en toetsing.** Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering. Het bedrijf ziet actief toe op de voortgang.
- **Randvoorwaarden.** Het bedrijf zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital Management gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering.
- **Samenwerking in de sector.** Het bedrijf werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven, aan bevordering van goed werkgeverschap.
- **Transparantie.** Het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid, de implementatie en de voortgang. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren van

het percentage flex-contracten en de onderlinge loonverschillen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

- **SDG 4: Kwaliteitsonderwijs**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 4.4. en bijbehorende indicator 4.4.1. die zich richten op het verbeteren van de competenties, inclusief technische en beroepsvaardigheden voor werkgelegenheid, goede banen en ondernemerschap.

- **SDG 5: Gendergelijkheid**

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 5.1 dat zich richt op het beëindigen van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en meisjes en de onderliggende indicator 5.1.1 die zich richt op het handhaven en toezicht houden op de bevordering van gelijkheid en antidiscriminatie op basis van geslacht.

- **SDG 8: Eerlijk werk en economische groei**

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 8.3 dat zich richt op het bevorderen van beleid gericht op ontwikkeling en ondersteuning van productieve activiteiten, het creëren van eerlijk werk, ondernemerschap, creativiteit en innovatie en 8.8 dat zich richt op arbeidsrechten en -omstandigheden en onderliggende indicator 8.8.2 die zich richt op toename van naleving van arbeidsrechten en nationale wetgeving.

Pandemic 50

In deze engagement hebben we de afgelopen 2 jaar intensief samengewerkt binnen de "Pandemic 50". Binnen deze groep hebben we samengewerkt met o.a. LGIM, APG, CalSTRS en Resona AM. Via deze samenwerking hebben we 50 ondernemingen geanalyseerd wat betreft hun omgang met human capital en hoe ze op de Covid-19 pandemie hebben gereageerd. Belangrijke conclusies waren dat ondernemingen nog onvoldoende rapporteren op het gebied van human capital en daarnaast nog vaak naar personeel kijken als een kostenpost in plaats van een belangrijk fundament voor hun strategie en succes. De uitkomsten van deze analyses zijn gebruikt in de daaropvolgende engagement. Juist door de samenwerking met andere asset managers uit verschillende continenten waren we in staat om gezamenlijk effectief engagement te voeren. Hoewel deze samenwerking formeel beëindigd is, zullen we ook de komende tijd informeel de samenwerking blijven zoeken met de andere deelnemers van de Pandemic 50 coalitie.

Voortgang thema

We sluiten dit engagement na 3 jaar af. In de onderstaande tekst geven we een overzicht van de gesprekken die we in het afgelopen halfjaar hebben gevoerd en maken we per onderneming de balans op.

Tijdens de tweede helft van 2022 hebben we gesproken met Carnival en Royal Caribbean Cruises. Van Starbucks hebben we per e-mail antwoord gekregen op onze vragen. Met Mc Donald's is het helaas niet gelukt om een vervolgesprek te organiseren.

McDonald's

Onze engagement met met McDonald's sluiten we niet met succes af. Hoewel we in 2021 en de eerste helft van 2022 inhoudelijke gesprekken hebben gevoerd, ook met het bestuur van de onderneming, zien we te weinig voortgang. Positief is dat de onderneming wel een goed beleid heeft voor haar werknemers en dit ook een plek heeft gegeven in haar beloningsbeleid. Echter is de vertaling van dit beleid naar andere markten buiten de Verenigde Staten en naar de restaurants die worden geleid door franchisenemers onvoldoende. Ook heeft de onderneming nog onvoldoende nagedacht over het thema leefbaar loon.

Starbucks

De dialoog met Starbucks is de afgelopen jaren moeizaam verlopen. De onderneming krijgt veel kritiek op haar omgang met personeel en houdt kritische vragen en gesprekken af. We hebben in oktober 2022 een aantal vragen toegestuurd met een verzoek voor een gesprek. Starbucks heeft een gesprek afgehouden maar wel schriftelijk op onze vragen gereageerd. Starbucks laat zien stappen te zetten richting haar werknemers. Onder andere door het verhogen van lonen en het verbeteren van arbeidsvoorwaarden, o.a. bij ziekte van werknemers. Ook zet de onderneming in op het versterken van diversiteit in haar onderneming, bijvoorbeeld door carrière mogelijkheden beter onder de aandacht te brengen. Toch zijn er nog steeds zorgen over de omgang met vakbondsvrijheid en het betalen van een leefbaar loon in de koffieketen. Daarom sluiten wij deze engagement toch zonder succes af.

Royal Caribbean Cruises

In ons gesprek met Royal Caribbean Cruises (RCL) hebben we gesproken over de stappen die de onderneming heeft gezet en in het nieuwe jaarverslag heeft benoemd. Positief hierbij, en conform eerdere vragen en toezeggingen, is dat de onderneming een leefbaar loon beleid aan het uitrollen is. Ook is de onderneming meer gaan rapporteren over o.a. de geografische verdeling van haar werknemers. We sluiten deze engagement dan ook positief af, maar zien ook nog genoeg noodzaak voor additionele stappen, zoals het beter waarborgen van de arbeidsrechten van werknemers op haar schepen.

Carnival

Ook met Carnival sluiten we onze engagement positief af. In het gesprek dat we in september 2022 met de onderneming hadden zien we goede voortuitgang. De onderneming heeft een mensenrechtenbeleid gepubliceerd, en hoewel dit nog niet perfect is, is dit een stap vooruit. Ook positief is dat de onderneming werkt aan een leefbaar loon voor haar werknemers op zee, nadat deze al was ingevoerd voor haar werknemers op de wal in de Verenigde Staten. In de afgelopen jaren hebben we gezien dat de onderneming open staat voor de dialoog en hebben we zowel met bestuurders als inhoudelijke experts kunnen spreken. De onderneming neemt onze suggesties serieus en heeft ook daadwerkelijke stappen gezet. We sluiten deze engagement dan ook positief af. Net als bij Royal Caribbean Cruises betekent dit niet dat er geen extra stappen nodig zijn, zoals het waarborgen van de arbeidsrechten van de medewerkers op haar schepen.

Conclusie

Tijdens deze engagement hebben we verschillende verbeteringen afgedwongen bij de geselecteerde ondernemingen. Het verschil in openheid tussen de ondernemingen was groot. Met name McDonalds' en Starbucks stonden minder open voor onze gesprekken en waren defensiever.

Dit verschil in openheid vertaalde zich ook in de verschillen tussen de mijlpalen die bereikt zijn. Juist met de ondernemingen die open stonden voor onze engagement, Carnival en Royal Caribbean Cruises, hadden we meer diepgaande gesprekken en heeft zich dit ook vertaald in toezeggingen en concrete stappen.

Ook bij de ondernemingen die stappen hebben gezet zijn we er echter nog niet. Met name het gebruik van tijdelijke contracten en de onduidelijke arbeidsrechtelijke positie bij werknemers op de schepen van cruiseliners blijven een aandachtspunt.

We kijken positief terug op de samenwerking met andere investeerders in de Pandemic 50. Juist door deze samenwerking kwamen we makkelijker binnen bij ondernemingen en konden we gezamenlijk een gedegen analyse uitvoeren van de prestaties van de ondernemingen op het thema Human Capital. Ook de informatie van het Workforce Disclosure Project, waar wij aan deelnemen, had een grote meerwaarde. In dit initiatief, geleid door ShareAction, worden ondernemingen gevraagd te rapporteren over verschillende onderdelen op de thema's arbeidsrechten en Human Capital.

3.5.9. Arbeidsomstandigheden

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketens is nog lang niet vanzelfsprekend. Wereldwijd werken meer dan

²³ www.imvoconvenanten.nl

²⁴ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de UN Global Compact Women's Empowerment Principles en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

25 miljoen mensen onder vormen van gedwongen arbeid. En ondanks het verbod op kinderarbeid wordt het aantal kinderen dat werkt in vormen van kinderarbeid geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name in laaggeschoolde arbeid in productieketens vaak geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning, komen uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migrerende werknemers. Vrouwen en meisjes zijn, ook binnen de genoemde groepen vaak extra kwetsbaar.

Om deze problematiek aan te pakken zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. Zo zijn er de fundamentele principes en rechten op het werk. Deze rechten, opgesteld door de International Labour Organisation (ILO), zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn ook leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale -) ondernemingen, zoals de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' (UNGP's), de UN Global Compact en de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen. En op hun beurt vormen de OESO richtlijnen en de beginselen voor mensenrechten en bedrijfsleven van de Verenigde Naties (UNGP's) het kader voor internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen²³ (IMVO). Maar hoewel veel internationale ondernemingen deze normen en standaarden onderschrijven is naleving in de gehele productieketen nog niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook discriminatie zoals ongelijke beloning van mannen en vrouwen komen nog veelvuldig voor in internationale productieketens. Dit brengt ook risico's met zich mee voor de institutionele beleggers.

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die ondernemingen zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensenrechten of arbeidsrechten van werknemers in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu wet en regelgeving op gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid en 'due-diligence' toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die betrokken zijn, direct of indirect, bij het schenden van werknemersrechten nadrukkelijker zowel een maatschappelijk als financieel materieel risico. Dit engagement programma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico's.

Doel van thema

- Beleidsvorming: de onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de UN Guiding Principles on Business and Human Rights²⁴ en

- heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten²⁵ inclusief beleid voor 'herstel en verhaal' is vereist;

- zet zich in voor het betalen van een leefbaar loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;

- Implementatie en toetsing: de onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;
- Samenwerking: de onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sector initiatieven aan bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten.
- Transparantie: de onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid, de implementatie, monitoring en voortgang.

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen zullen we gebruik maken van rapportages van de ondernemingen, van ESG data van MSCI maar ook bijvoorbeeld van de benchmarks van de World Benchmarking Alliance (WBA), Know the Chain en het Workforce Disclosure Initiative (WDI). Wat betreft beleid en voortgang ten aanzien van leefbaar loon zullen we de ondernemingen ook volgen met behulp van de methodologie van het Platform Living Wage Financials (PLWF).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 1: Geen armoede**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 1.1. en bijbehorende indicator 1.1.1. die zich richten op het verminderen van armoede.

- **SDG 5: Gendergelijkheid**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om ongelijke behandeling rond werk en inkomen.

- **SDG 8: Eerlijk werk en economische groei**

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doelen 8.5 gericht op waardig werk en werkgelegenheid inclusief de indicator 8.5.1. die zich richt op het verhogen van de uurlonen. Ook doel 8.7, over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

- **SDG 10: Ongelijkheid Verminderen**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1 die zich richten op inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie, cacao en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), Unicef, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke bedrijven uit de relevante sectoren in de beleggingsportfoli's van deelnemende klanten voorkomen.

Voortgang thema

Ajinomoto

In september spraken we voor het eerst met Ajinomoto. De onderneming stelde zich open en constructief op in het gesprek en had ondanks de eigen beheersing van het Engels, ook een tolk beschikbaar bij het gesprek. Ajinomoto heeft een duurzaamheidsstrategie met een visie en doelen voor 2030. Onderdeel daarvan is meer aandacht voor duurzame inkoop van grondstoffen. Daartoe werkt de onderneming aan verbetering van de due-diligence in een aantal grondstoffenketens: palmolie, papier, koffie, soja en rundvlees. Naar aanleiding van nader onderzoek in 2021 zijn daar vanwege gesignaleerde risico's nog suikerriet, garnalen en eieren aan toegevoegd. In het gesprek hebben we de onze suggesties voor verbetering van het beleid naar voren gebracht. Deze hebben vooral betrekking op het opsporen en beëindigen van kinderarbeid en gedwongen arbeid, het bevorderen van vakbondsrechten, het versterken van een klachtenmechanisme en het voorzien in 'herstel en verhaal' in de gehele productieketen. De onderneming toonde zich bereid om onze suggesties nader te bestuderen. Ook onderdeel van onze wensen is om in de verschillende risico-ketens ook naar een eerlijke beloning van arbeiders (leefbaar loon) te streven. De onderneming meldde dat ze rond eind 2022 het resultaat verwachtte van een onderzoek naar mensenrechten in Brazilië. Het resultaat van dit onderzoek biedt mogelijk aanknopingspunten om bijvoorbeeld aan de slag te gaan met leefbaar loon in de suikerproductie in Brazilië.

Carlsberg

We spraken Carlsberg voor het eerst in november. Na een aanvankelijk wat afhoudende reactie, toonde Carlsberg zich in het gesprek open en constructief. Hoewel de onderneming al een beleid voor bescherming van mensenrechten heeft, is dit nog vrij algemeen. Ook is de rapportage vooral een verantwoording van het proces en weinig specifiek over de uitkomst van risicoanalyses en de concrete aanpak om die risico's te reduceren. Wel heeft Carlsberg met een externe mensenrechtenconsultant een nieuwe risicoanalyse

²⁵ Tot de fundamentele arbeidsrechten behoren onder andere het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen, het recht op gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk.

gemaakt, die nu in beleid en rapportage verwerkt moet worden. Daarin komen ook de door ons gesignaleerde risico's naar voren. Het gesprek en onze suggesties voor verbetering kwamen daarom ook op een goed moment. Carlsberg wil in 2023 al inzichten uit de risicoanalyse verwerken in het duurzaamheidsverslag. We zullen na het verschijnen van dit verslag een volgend gesprek plannen om verdere verbeteringen te bespreken.

George Weston

We spraken George Weston kort in september en uitgebreider in november. George Weston is een van Canada's grootste private ondernemingen en bestaat uit twee segmenten. Loblaw Companies Limited (Loblaw) is het voedselverwerking-, distributie- en retail-segment. Daarnaast is er Choice Properties Real Estate Investment Trust, het vastgoed-segment. Gezien de aard van het engagement thema, is de dialoog vooral voor de voedingsmiddelen en retail-onderneming relevant. We spraken daarom met de duurzaamheidsexpert van het voedingsmiddelen en retail-segment Loblaw. Dit deel van de onderneming heeft in 2022 een uitgebreide mensenrechtenrisico-analyse laten verrichten door een externe consultant. In die analyse zijn 5 voornaamste risico's gesignaleerd, waaronder gedwongen arbeid, kinderarbeid, discriminatie, arbeidsomstandigheden en beloning. De dialoog met Loblaw komt daarom op een goed moment. In het gesprek hebben we aangegeven welke van de gesignaleerde risico's ook in onze visie prioriteit moeten krijgen. De onderneming toonde zich bereid om ook te kijken naar onze wensen op gebied van leefbaar loon.

The Hershey Company

In september hadden we een eerste gesprek met The Hershey Company (Hershey). De mensenrechtenexpert van Hershey informeerde ons over de voortgang in het verbeteren van het mensenrechtenbeleid en rapportage daarover. Op basis van een risicoanalyse heeft Hershey vastgesteld dat voor mensenrechten en arbeidsrechten de productieketens voor cacao, palm olie en suiker de hoog-risico ketens zijn. Het aanpakken van kinderarbeid in de cacaoketens is een belangrijke prioriteit voor Hershey. Maar Hershey werkt ook aan het verbeteren van de lonen in de cacao-productie en neemt deel aan de living wage working group van Bonsucro, een certificeringsinitiatief voor duurzame suiker. We kijken uit naar de voortgang die Hershey kan rapporteren in het volgende duurzaamheidsverslag en zullen naar aanleiding daarvan de onderneming aansporen tot verdere stappen.

The J.M. Smucker Company

Het eerste gesprek met The J.M. Smucker Company (Smucker) vond plaats in september. Wat betreft mensenrechtenrisico's heeft Smucker de productieketens van koffie en vis als hoog-risico geïdentificeerd. De onderneming werkt met externe experts waaronder Verité, een non-profit expertorganisatie op gebied van mensenrechten in wereldwijde productieketens. In de koffieketen werkt Smuckers intensief samen met

leveranciers aan het aanpakken van kinderarbeid. Smuckers zet zich ook in voor verbetering van de inkomsten van boeren in de koffie en cacao-productie. Bijvoorbeeld via het project 'Maximizing Opportunities in Coffee and Cacao in the Americas' (MOCCA). Dit is een samenwerkingsproject met andere brancheleden en het Amerikaanse ministerie van Landbouw. In de visserijketen werkt Smuckers samen via de 'Seafood taskforce' die tot doel heeft illegale visserij te bestrijden en arbeidsomstandigheden in de visserij wereldwijd te verbeteren. Zowel op gebied van leefbaar loon, maar ook wat betreft het inzichtelijk maken van de risico-analyses en structurele aanpak gesignaleerde risico's kan Smuckers nog flinke stappen zetten. In de volgende gesprekken zullen we ze daartoe verder aanmoedigen.

Mondelez International

Met Mondelez International spraken we pas voor het eerst in december. Het duurde even voordat de onderneming gehoor gaf aan ons verzoek om een gesprek. Dat we aandrongen op een gesprek, in samenwerking met andere leden (Storebrand en PGGM) van het leefbaar loon platform (PLWF) heeft hier mogelijk bij geholpen. In het gesprek toonde Mondelez zich wel constructief. Mondelez is op de hoogte van de scores op de 'Corporate Human Rights Benchmark' en de benchmark van 'Know The Chain'. De onderneming werkt ook aan verbetering van het duurzaamheidsverslag wat wellicht leidt tot een betere score. In het gesprek hebben we benadrukt dat we verdere verbetering verwachten ten aanzien van rapportage over systematische mensenrechten due-diligence, geïdentificeerde risico's en de aanpak daarvan. Ook zien we – ondanks goede stappen – nog veel werk te doen ter bevordering van leefbaar loon, niet alleen in de cacaoketens, maar bijvoorbeeld ook in de suikerketen.

Vervolg

In de eerste helft van 2023 willen we gesprekken plannen met de ondernemingen waarvan in deze periode al een nieuw duurzaamheidsverslag beschikbaar is. Ook zullen we mogelijk contact hebben met de ondernemingen in het kader van de voortgangsanalyse ten aanzien van leefbaar loon, die we zullen doen vanwege de deelname aan het PLWF.

Mensenrechten en Governance

Het thema mensenrechten stond en staat volop in de belangstelling. In Nederland heeft het IMVB-convenant een belangrijke rol gespeeld om het onderwerp structureel op de agenda te krijgen. Toch zijn er nog verschillende onderwerpen waar zowel ondernemingen als institutionele beleggers stappen kunnen zetten, zeker als het gaat om preventieve stappen om misstanden te voorkomen. Voorbeelden zijn de onderwerpen "Herstel & Verhaal", "Due Diligence" en hoe ondernemingen om kunnen gaan met het opereren in en/of hun blootstelling aan conflictgebieden of gebieden waar mensenrechten worden geschonden.

Achtergrond van thema

De Corporate Human Rights Benchmark²⁶ (CHRB) richt zich op sectoren met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen.

De volgende sectoren zijn geselecteerd door de CHRB:

- kledingsector;
- auto-industrie;
- grondstoffensector;
- levensmiddelen en landbouwproducten sector;
- ICT-industrie.

Mensenrechtenschendingen, zijn een reëel wereldwijd probleem. In ons normatieve engagement programma starten we engagement op met ondernemingen waar schendingen voorkomen met als doel deze te verhelpen. Echter, er zijn veel stappen die ondernemingen met een verhoogd risico op schendingen kunnen nemen om een beter mensenrechten beleid te voeren, met als doel preventieve actie te ondernemen en daarmee juist schendingen te voorkomen.

Op deze wijze kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG's 1, 8 en 16:

• SDG 1: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 1.4., dat zich richt op het bevorderen van gelijke rechten voor mensen op economische middelen, toegang tot diensten, technologie en natuurlijke hulpbronnen en eigenaarschap en controle over land. Ook doel 1.5 is van belang, dit doel richt zich op het opbouwen van weerbaarheid van armen en mensen in kwetsbare situaties en op hun blootstelling aan, en kwetsbaarheid voor, economische, sociale en ecologische schokken en rampen beperken.

• SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.7, dat zich richt op het nemen van onmiddellijke en effectieve maatregelen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op het beschermen en bevorderen van veilige en gezonde werkomgevingen met inbegrip van migrerende werknemers.

• SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Onze focus ligt hierbij op onderliggend doel 16.1 dat zich richt op een aanzienlijke vermindering van alle vormen van geweld en geweld gerelateerde sterftcijfers. Daarnaast op doel 16.2 dat zich richt op een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en alle vormen van geweld tegen kinderen. En ten slotte doel 16.5 dat zich richt op duurzame

²⁶ <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/corporate-human-rights-benchmark/>

wijze een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen.

Doel van thema

Voor ondernemingen met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen zijn er diverse te zetten stappen te identificeren, van een gedegen beleid tot daadwerkelijke verbeteringen in de operaties. We hebben daarom op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd. In onderstaande tabel worden deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze ondernemingsspecifiek.

TABEL 3.5.1 DOELSTELLINGEN MENSENRECHTEN & GOVERNANCE

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Mensenrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd. Er wordt gestructureerd dialoog gevoerd met experts en stakeholders op dit thema.
Beleid	De onderneming heeft gedegen beleid ontwikkeld op het onderwerp Mensenrechten. Ook is er een gedegen uitwerking van de voor de onderneming relevante sub-onderwerpen bijvoorbeeld landrechten, arbeidsrechten, omgaan met conflictgebieden en herstel & verhaal.
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en zet hierin concrete stappen. De onderneming monitort actief het eigen beleid en heeft een klachtenmechanisme opgezet.
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen, waaronder andere ondernemingen in de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op dit thema.
Transparantie	De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over de rol van het bestuur m.b.t. dit thema, haar beleid, de implementatie en de monitoring. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren over uitkomsten van due diligence en klachtenmechanisme en eventuele genomen acties naar aanleiding hiervan.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

We zijn in de tweede helft van 2022 met het thema Mensenrechten & Governance van start gegaan. Er zijn drie sectoren geselecteerd die aansluiten bij de door CHRB geselecteerde sectoren; Grondstoffen, Telekom en Elektronica.

Mensenrechten spelen een belangrijke rol in de grondstoffensector. Bijvoorbeeld met betrekking tot eigenaarschap van land en de bijbehorende mineralen. Er zijn al vaker rechtszaken aangespannen tegen ondernemingen in deze sector over bijvoorbeeld de omgang met olie lekkages en of en hoe een onderneming deze schade

herstelt. Daarnaast is het wel of niet opereren in conflictgebieden een belangrijk onderwerp. Zoals o.a. casussen in Zuid-Sudan en Myanmar hebben laten zien. Door de activiteiten van de ondernemingen en de wereldwijde spreiding van deze activiteiten in deze sector is het risico op mensenrechtenschendingen groot.

De tweede sector is de Telekom-sector. Deze ondernemingen hebben te maken vraagstukken omtrent opereren in conflictgebieden. Dit gezien de beschikbaarheid van communicatiemiddelen voor inwoners van deze gebieden. Ook hier is Myanmar een relevante casus.

De laatste sector is de Elektronica sector. Grote spelers opereren wereldwijd en halen hun grondstoffen uit diverse landen. Mensenrechten spelen hierbij een belangrijke rol. De productie van chips is een ander relevant onderwerp niet alleen wat betreft de productie en verkoop van chips, maar ook de export van machines die de chips produceren.

De specifieke ondernemingen zijn geselecteerd op basis van aanwezigheid in de beleggingsportefeuille, diverse data (onder andere MSCI, CHRB) en onze analyse van de onderneming.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 3.5.2 MSCI SECTOR-ANALYSE

Onderneming	ESG score
AT&T Inc.	BBB
ENI SpA	A
General Electric Company	BB
HeidelbergCement AG	AA
Nokia Oyj	AA
Proximus	BBB
Siemens AG	AA
Sony Group Corporation	AAA
Telenor ASA	AAA
Vodafone Group Plc	AA

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 is het nieuwe thema opgezet. In voorbereiding hiervan is onderzoek uitgevoerd en zijn uiteindelijk de ondernemingen geselecteerd. In de profielen staan de verdere achtergronden per onderneming.

Uit de Telekom sector zijn AT&T (VS), Nokia (Finland), Proximus (België), Telenor (Noorwegen) en Vodafone (Verenigd Koninkrijk) geselecteerd. Toegang tot diensten en privacy zijn belangrijke onderwerpen die hier een rol spelen. Ook hoe de ondernemingen omgaan met het opereren in

conflictgebieden of in landen waar censuur wordt toegepast zijn relevante onderwerpen voor onze dialoog.

Vanuit de grondstoffen sector hebben we Eni SpA uit Italië en HeidelbergCement AG uit Duitsland geselecteerd. Beide ondernemingen zijn wereldwijd actief met de winning van grondstoffen die een groot impact op de lokale gemeenschappen kan hebben. De onderwerpen herstel & verhaal en opereren in conflictgebieden zijn daarmee voor beide ondernemingen relevant.

Ten slotte zijn uit de Elektronica sector General Electric Company (Verenigde Staten), Siemens AG (Duitsland) en Sony Group Corporation (Japan) geselecteerd. Deze ondernemingen opereren wereldwijd. De link naar 'human capital' en arbeidsrechten spelen hierbij een rol, evenals het opereren in conflictgebieden. Bij alle geselecteerde ondernemingen zullen we het beleid op deze thema's toetsen en met hen spreken over de aanwezige due diligence en uitkomsten hiervan.

In H2 2022 zijn de brieven uitgegaan om de engagement met de ondernemingen te initiëren.

Vervolg

Meerdere ondernemingen hebben al op de brief gereageerd. Onder andere met Proximus en Siemens staat al een afspraak ingepland voor begin 2023. Ook met de andere ondernemingen willen we in 2023 één of meerdere gesprekken hebben gevoerd.

3.6. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Het voeren van dialogen wordt zoveel mogelijk in collectief verband gedaan, bijvoorbeeld via Eumedion. Eumedion behartigt de belangen van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2022 is Achmea IM, namens Pensioenfonds Vervoer, in dialoog gegaan met drie Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 3.6.1.

TABEL 3.6.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H2 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Philips	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Shell	Klimaat, beloningsbeleid, bestuur.
Vopak	Klimaat en beloningsbeleid

Dialogen met Nederlandse ondernemingen Philips

In het 2^e halfjaar is met de voorzitter van de Raad van Commissarissen van Philips gesproken over het vertrek van Frans van Houten als CEO van Philips en het aantreden van Roy Jakobs als nieuwe CEO. De voorzitter heeft toegelicht waarom er op dit moment gekozen is voor de wisseling, welke overwegingen een rol hebben gespeeld en hoe het proces verlopen is. Wat betreft de timing werd aangegeven dat Philips het een voordeel vond dat de nieuwe CEO het budget voor 2023 kon voorbereiden en daarmee in eigen hand had. Het proces voor opvolging is eind 2021, begin 2022, gestart. Er is zowel naar interne als externe kandidaten gekeken. Hier is ook een recruiter bij betrokken geweest. Dit zorgde voor een internationale lijst. De Raad van Commissarissen had al besproken welke vaardigheden, competenties en ervaring er gewenst was. Begin augustus 2022 werd de keuze gemaakt voor Roy Jakobs. De RvC vindt het een voordeel dat Roy Jakobs bekend is met Dreamstation en de terugroepactie van de apneu apparaten. Hierdoor kon de nieuwe CEO met dit onderwerp gelijk van start gaan. Philips heeft benadrukt dat Roy Jakobs niet betrokken was bij de start van de problemen met Dreamstation.

Ook is er gesproken over het verloop van de terugroepactie van de apneu apparaten. Philips geeft aan hard te werken aan een oplossing. Alle relevante apparaten kunnen niet in één keer teruggeroepen en vervangen worden. Dit kost tijd. De terugroepactie gaat de FDA echter te langzaam. Over het nog lopende onderzoek naar de (on)schadelijkheid van de apneu apparaten op de gezondheid van de gebruikers kon Philips nog niets zeggen. Het is onbekend wanneer het onderzoek is afgerond.

Uiteraard is er ook gesproken over het beloningsverslag van Philips op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. Wij zijn het niet eens met de discretionaire aanpassing die de RvC heeft toegepast om de doelstellingen aan te passen, waardoor de bonussen toch werden behaald en deze werden uitgekeerd. Zeker gezien de recente problemen met de slaapapneu apparaten. Ons standpunt is ook toegelicht in het gesprek met Philips in het 1^e halfjaar, in aanloop naar de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. Andere aandeelhouders van Philips hebben duidelijk gemaakt dat zij de bonus niet gerechtvaardigd vinden. Zo heeft bijna 80% van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd. De reactie van Philips, tijdens en kort na de aandeelhoudersvergadering, liet ook te wensen over. De

kritiek van aandeelhouders leek niet serieus te worden genomen. Philips voert dit 2^e halfjaar gesprekken met diverse aandeelhouders om feedback te verkrijgen. De conclusies en eventuele acties die Philips neemt, wordt bekend gemaakt na afronding van het proces. Naar verwachting zal de uitkomst in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering 2023 bekend worden gemaakt.

Shell

Met Shell hebben we twee gesprekken gevoerd, namelijk met de chair en met de voorzitter van het Remuneration Committee. Met de chair is gesproken over het vertrek van Ben van Beurden, voormalig CEO, en de keuze voor Wael Sawan als nieuwe CEO. Shell heeft hierbij het proces en de belangrijkste overwegingen die een rol hebben gespeeld bij de definitieve keuze toegelicht. Als investeerders hebben we aangegeven dat we hopen dat de nieuwe CEO de benodigde versnelling in de klimaattransitie kan gaan brengen. Daarnaast is er gesproken over de huidige wereldwijde problemen zoals de inflatie en de oorlog in Oekraïne en of dit gevolgen gaat hebben voor de strategie van Shell. De chair gaf aan dat, naar verwachting, de strategie niet radicaal zal veranderen. Shell gaf aan dat ze proberen de belangen van alle aandeelhouders en klanten te balanceren. Wat betreft de kapitaaluitgifte is besproken dat het voor aandeelhouders fijn is dat dit deels aan hen ten goede komt na mindere jaren, maar dat het gezien de klimaattransitie ook belangrijk is dat er gekeken wordt naar mogelijke investeringen die de klimaattransitie van Shell kunnen helpen.

Ook is er uitgebreid gesproken over het klimaattransitieplan van Shell. We willen informatie over hoe het plan van Shell bijdraagt aan het terugbrengen van CO₂ uitstoot op het gebied van scope 3. Shell bracht weer naar voren dat dit lastig is. Voor hun gevoel kan dat alleen door (zakelijke) klanten af te stoten. Shell gaf aan dat het belangrijk is dat de (zakelijke) klanten ook gevraagd worden om klimaattransitieplannen op te stellen. Wanneer zij hun uitstoot verminderen werkt dit door voor Shell ten aanzien van scope 3. Hierop is aangegeven dat uiteraard ieder zijn verantwoordelijkheid heeft om stappen te zetten, maar dat Shell dus ook zijn verantwoordelijkheid heeft en in gesprek moet met deze klanten. Opgemerkt wordt dat de onderbouwing van het klimaattransitieplan erg belangrijk is. Wanneer geen cijfers gepubliceerd worden, kan een goede onderbouwing toch vertrouwen geven. Dat mist momenteel. Shell gaf aan hieraan te werken.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee is gesproken over het aangepaste beloningsbeleid wat Shell aan de aandeelhouders zal voorleggen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering in 2023. In dit aangepaste beleid worden wijzigingen aan het Long Term Incentives Plan (LTIP) voorgesteld. We hebben tijdens het gesprek feedback kunnen geven op het voorstel. Het definitieve voorstel voor het aangepaste beloningsbeleid zal pas bekend worden in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering. De precieze uitwerking zal dan worden beoordeeld, dan zal ook bekeken worden of de

klimaat gerelateerde performance metrics als voldoende worden beoordeeld.

Vopak

In het 2e halfjaar is ook gesproken met Vopak. De steun voor het beloningsverslag van Vopak is de afgelopen 2 jaar dalende. Bij de laatste aandeelhoudersvergadering ontving het beloningsverslag van bijna 30% van de aandeelhouders een 'Tegen' stem. In 2021 was dit percentage ruim 20%. Vopak ontving dit jaar ook kritiek omdat ze in het verslag niet hebben aangegeven hoe ze met de kritiek van aandeelhouders uit 2021 zijn omgegaan. Vopak heeft in 2022 meerdere grote (groepen) aandeelhouders gesproken om hun feedback te vergaren en heeft op basis hiervan aanpassingen opgesteld. In het overleg is besproken welke wijzigingen Vopak wil doorvoeren om tegemoet te komen aan de kritiek van aandeelhouders. Vopak zal transparanter rapporteren, iets waar wij heel blij mee zijn. De transparantie ziet zowel op de definities van de 'Key Performance Indicators' (KPI's) als de weging van de verschillende onderdelen. Nog niet alle specifieke maatregelen zijn bekend. Er wordt momenteel gewerkt aan definitieve uitwerking van de KPI's, de weging en de afweging ex ante/ex-post. De wijzigingen zullen in het beloningsverslag over 2022 zijn doorgevoerd. We kijken uit naar het nieuwe beloningsverslag en zullen op dat moment beoordelen of het voldoet aan onze eisen.

Ook is er gesproken over het klimaattransitieplan van Vopak. Er zijn nog geen doelen gesteld met betrekking tot scope 3. Vopak geeft aan dat ze scope 3 wel meten, maar dat doelstellingen formuleren nu nog te moeilijk is gezien hun business. Er is verder gesproken over de keuze voor het basisjaar van CO₂ meting en het belang om dit consistent te houden, zodat ontwikkelingen goed te volgen zijn.

4. Corporate Governance

Corporate governance of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Pensioenfonds Vervoer belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan Pensioenfonds Vervoer invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. Pensioenfonds Vervoer doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Een goede corporate governance draagt bij aan de langetermijnwaardecreatie.

4.1. Pensioenfonds Vervoer als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfonds een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 6.2. vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance Code.

Pensioenfonds Vervoer voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van het pensioenfonds zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
2. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

4.2. Stemgedrag Pensioenfonds Vervoer

De tweede helft van het jaar is relatief rustig omdat de meeste Europese en Amerikaanse aandeelhoudersvergaderingen in de eerste helft van het jaar plaatsvinden. De piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen in Australië en Nieuw- Zeeland ligt wel in de tweede helft van het jaar. In het derde en vierde kwartaal vinden daarnaast meestal bijzondere aandeelhoudersvergaderingen

plaats voor tussentijdse benoemingen van bestuurders, voor de goedkeuring van beloningsbeleid en over aandelenuitgifte. In Australië was zichtbaar dat de steun voor klimaattransitieplannen van ondernemingen daalt. De ondernemingen ontvingen nog wel voor het merendeel VOOR-stemmen maar het aantal TEGEN-stemmen is toegenomen. Ook is er een stijging zichtbaar van klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties in Australië.

Wij stemden in de tweede helft van 2022 tijdens **527 vergaderingen** op totaal **4.182 agendapunten**. Dit is 99% van alle aandeelhoudersvergaderingen waarop we het afgelopen halfjaar konden stemmen. Zie tabel 4.2.1 voor de regionale verdeling over H2 2022.

TABEL 4.2.1 REGIONALE VERDELING H2 2021

Land	Aantal
Australië	31
Oostenrijk	1
België	1
Bermuda	1
Brazilië	2
Canada	3
Kaaimaneilanden	12
China	228
Denemarken	2
Frankrijk	2
Duitsland	1
Hong Kong	7

Indië	55
Indonesië	4
Ierland	8
Israël	8
Italië	3
Japan	21
Jersey	3
Luxemburg	2
Maleisië	3
Mexico	5
Nederland	6
Noorwegen	4
Polen	5
Rusland	0
Singapore	6
Zuid-Afrika	9
Zuid-Korea	5
Spanje	1
Zwitserland	3
Verenigd Koninkrijk	22
VS	59

Op de website van Pensioenfonds Vervoer kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Pensioenfonds Vervoer heeft een internationale aandelenportefeuille. Het is niet mogelijk om zelf alle aandeelhoudersvergaderingen te bezoeken en zelf te stemmen. Het pensioenfonds stemt daarom op afstand, ook wel 'proxy voting' genoemd. Om te kunnen stemmen op afstand maakt het pensioenfonds gebruik van het stemplatform van Institutional Shareholders Services (ISS). Daarnaast geeft ISS analyses en stemadvies op basis van het stembeleid van het pensioenfonds. De regie op de uitvoering van het stembeleid heeft Pensioenfonds Vervoer uitbesteed aan de integraal vermogensbeheerder. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van specifieke feiten en omstandigheden met betrekking tot het agendapunt.

Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het percentage tegenstemmen.

TABEL 4.2.2 OVERZICHT STEMACTIVITEITEN H2 2022

Aantal agendapunten	Voor	Tegen
4.182	82%	18%

Als gevolg van aanpassingen door ISS in rapportages zijn de categorieën aangepast en kan er nu geen onderverdeling gegeven worden in management- en aandeelhoudersvoorstellen. We zijn met ISS in gesprek om dit aan te passen zodat er weer een onderverdeling gegeven kan worden tussen management- en aandeelhoudersvoorstellen. De categorieën zullen wel blijvend aangepast blijven. Het omvat de volgende indeling:

TABEL 4.2.3 OVERZICHT CATEGORIEËN

Categorie	Toelichting
Aandelen gerelateerd	O.a. uitgifte aandelen, speciale rechten, share classes
Audit gerelateerd	O.a. benoeming accountants, accountant fees
Beleggingsfondsen	Bepalingen omtrent beleggingsfondsen
Beloning	O.a. beloningsbeleid, beloning zelf, say on pay enz
Benoemingen	O.a. benoeming RvB, RvC
Bestuurders gerelateerd	O.a. benoeming commissies, beloning commissies, aanpassen termijn bestuurders, enz
Corporate Governance	O.a. aanpassen aandeelhoudersrechten, stembepalingen
Duurzaamheid	O.a. duurzaamheidsonderwerpen zoals rapportages, verantwoordelijkheid. Met name aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van duurzaamheid bevat zowel klimaat als sociaal mix.
Klimaat	Say on Climate en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat
Niet-routinematig	O.a. proxy contest kosten, speciale rapporten, additionele allocatie
Overig	
Overname gerelateerd	O.a. Aanpassen statuten tegen overname, supermajority vote instellen, control shares
Routine	O.a. AGM bepalingen, dividend, belasting
Sociaal	O.a. goedkeuring donaties goede doelen, politieke donaties en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van Sociaal
Statuten gerelateerd	O.a. aanpassen van de statuten
Strategische transacties	O.a. fusie overeenkomst, verkoop van assets

De meeste voorstellen betroffen (her)benoemingen. Het percentage 'tegen' stemmen is het hoogst bij beloningen. Het betrof met name beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van

de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen.

TABEL 4.2.4 OVERZICHT STEMMEN EN TEGEN STEMMEN PER CATEGORIE¹

Categorie	Aantal voorstellen ²	% Tegen stemmen
Aandelen gerelateerd	613	4%
Audit gerelateerd	226	2%
Beloning	495	51%
Benoemingen	1.599	13%
Bestuurders gerelateerd	244	25%
Corporate Governance	4	0%
Duurzaamheid	2	50%
Klimaat	20	20%
Niet-routinematig	118	6%
Overig	90	31%
Overname gerelateerd	35	3%
Routine	292	7%
Sociaal	38	0%
Statuten gerelateerd	168	26%
Strategische transacties	281	23%

¹ Bron: ISS, Achmea Investment Mangement

² Het is mogelijk dat er bij het aantal voorstellen dubbelstellingen voorkomen, waardoor het totaal van deze tabel kan afwijken van het totaal aantal gestemde voorstellen.

4.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's klimaat & gezondheid, mensenrechten of goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **241 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze MVB thema's.

Klimaat

Commonwealth Bank of Australia

Aandeelhouders verbonden aan Market Forces hebben een resolutie ingediend waarin Commonwealth Bank of Australia (CBA) wordt verzocht informatie openbaar te maken over de wijze waarop wordt voorkomen dat haar financiering zal worden gebruikt voor nieuwe of grote projecten op het gebied van fossiele brandstoffen. De aandeelhouders erkennen de steun van de onderneming voor het Klimaatakkoord van Parijs en de doelstelling om in 2050 net zero te zijn.

CBA heeft verklaard dat het een leidende rol wil spelen in de transitie van Australië naar een net zero economie in 2050, inclusief het vaststellen van tussentijdse doelstellingen. In het klimaatrapport van 2022 heeft CBA informatie verstrekt over de wijze waarop CBA voornemens is verschillende industriële sectoren te financieren en over de vooruitgang in het lopende jaar. Ook heeft het een reductiepad op sectorniveau gepubliceerd, waardoor de bank op transparante wijze de reductie kan volgen bij vier van de meest emissie-intensieve sectoren in haar portefeuille.

Pensioenfonds Vervoer heeft voor de resolutie gestemd, omdat extra informatie over de financiering van de onderneming in relatie tot haar toegezegde klimaatdoelstellingen aandeelhouders in staat zou stellen beter te begrijpen hoe de onderneming de aan klimaatverandering gerelateerde risico's beheert en monitort. Het voorstel is niet op de agenda gekomen nog onbekend is wat hiervan de reden is.

KLA Corporation

As You Sow heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend waarin KLA Corporation wordt verzocht verslag uit te brengen over haar doelstellingen inzake broeikasgasemissies, in overeenstemming met het Klimaatakkoord van Parijs. Specifiek wordt de onderneming verzocht om een rapport uit te brengen, tegen redelijke kosten en met uitsluiting van vertrouwelijke informatie, waarin wordt bekendgemaakt hoe de onderneming haar

broeikasgasemissies denkt te verminderen in overeenstemming met de 1,5-gradendoelstelling van het Klimaatakkoord van Parijs.

KLA Corporation is van mening dat de 'dwingende aanpak' van het voorstel niet in het belang van de onderneming is, gezien haar huidige klimaatacties. Hoewel de onderneming stelt dat haar scope 1 en 2 GHG-reductiedoelstellingen 'SBTi informed' zijn, wordt KLA op de SBTi-website echter niet benoemd als één van de ondernemingen met vastgestelde wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen. De onderneming stelt dat het eind 2023 van plan is zijn scope 3-emissiestrategie bij te werken, wat in overeenstemming kan zijn met het Klimaatakkoord van Parijs.

Aandeelhouders hebben er baat bij te weten hoe de onderneming van plan is de klimaattransitie naar een koolstofarmere economie te bewerkstelligen en dat het haar scope 3-emissies af gaat stemmen op de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs. Scope 3 zijn daarbij het overgrote deel van de broeikasgasemissies van de onderneming. Om deze reden heeft Pensioenfonds Vervoer VOOR het voorstel gestemd. Van de aandeelhouders heeft 25% VOOR het voorstel gestemd, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Sysco Corporation

Green Century Capital Management ("Green Century") heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend op de aandeelhoudersvergadering van Sysco. De onderneming wordt gevraagd jaarlijks verslag uit te brengen over haar maatregelen om het gebruik van absolute plasticverpakkingen te verminderen.

Sysco heeft het Maatschappelijk Verslag 2021 gepubliceerd, waarin het haar inspanningen op het gebied van afvalvermindering schetst. Zo heeft de onderneming recyclingmogelijkheden met voedsel- en organisch afval uitgebreid. De onderneming maakt geen informatie bekend over haar plastic voetafdruk. Ook heeft Sysco geen doelstellingen geformuleerd om haar plasticgebruik te verminderen. Het bestuur heeft over het aandeelhoudersvoorstel geen aanbeveling gedaan en verklaart dat het van plan is het voorstel via toekomstige communicaties uit te voeren.

De bezorgdheid over de door plastic veroorzaakte milieuschade neemt toe. In een aantal rechtsgebieden zal daarbij waarschijnlijk regelgeving van kracht worden die de hoeveelheid plastic verpakkingen voor eenmalig gebruik beperkt. De gevraagde aanvullende informatie in het voorstel helpt aandeelhouders te beoordelen of de onderneming de risico's rondom het ontstaan van plastic afval naar behoren beheert. Daarom heeft Pensioenfonds Vervoer VOOR deze resolutie gestemd. Het voorstel heeft 88,1% VOOR stemmen ontvangen. Hiermee is het voorstel aangenomen en zal de onderneming het rapport moeten publiceren. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Werknemersrechten

FedEx Corporation

Clean Yield Asset Management heeft een resolutie ingediend met het verzoek aan FedEx om een rapport te publiceren dat een congruentieanalyse bevat tussen de waarden van de onderneming en haar politieke en verkiezingsuitgaven.

FedEx rapporteert en bespreekt het beleid dat van toepassing is op de politieke bijdragen en het lidmaatschap van handelsverenigingen in haar beleid inzake politieke bijdragen. De onderneming publiceert een gespecificeerde lijst van bijdragen aan organisaties en handelsverenigingen die in 2021 jaarlijkse betalingen van 50.000 dollar of meer ontvingen.

Hoewel FedEx informatie verstrekt over haar beleid inzake politieke bijdragen en handelsverenigingen en toezichtmechanismen, maakt de onderneming niet bekend hoeveel geld specifiek wordt uitgegeven aan lidmaatschapsbijdragen of dat het geld door deze organisaties kan worden gebruikt voor politieke doeleinden. FedEx voert aan dat deelname aan het politieke proces en lidmaatschap van verschillende handelsverenigingen gepaard gaan met het besef dat de onderneming het misschien niet altijd eens is met alle standpunten van de ontvangers, organisaties of andere leden van de organisaties, maar dat deze groepen standpunten naar voren brengen die in overeenstemming zijn met de belangen van de onderneming.

FedEx heeft in de media negatieve aandacht gekregen omtrent haar politieke incongruentie. Aanvullende informatie over de aard en omvang van de politieke bijdragen van FedEx en uitleg over eventuele incongruenties zou aandeelhouders in staat stellen een vollediger beeld te krijgen in de politieke activiteiten van de onderneming. Pensioenfonds Vervoer heeft voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders heeft 36% VOOR het voorstel gestemd, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel kreeg iets minder steun dan in 2021 (37,2%).

Governance

General Mills

John Chevedden heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend bij General Mills, waarin het verzoekt dat de onderneming beleid rondom onafhankelijk bestuur aanneemt. Het stelt dat de voorzitter van de Raad van Bestuur een onafhankelijk bestuurder dient te zijn. Bij General Mills vervult Jeffrey Harmening zowel de rol van CEO als Chair.

General Mills verklaart dat het 'cruciaal' is dat de onderneming de flexibiliteit en discretie behoudt om te bepalen welke leiderschapsstructuur op een bepaald moment het meest geschikt is voor de onderneming en haar aandeelhouders. Wanneer de voorzitter echter niet onafhankelijk is, moeten de onafhankelijke bestuurders een onafhankelijke hoofdbestuurder kiezen. De Raad van Bestuur is van mening dat de optimale voorwaarde voor de huidige leiderschapsstructuur wordt bewezen door de financiële prestaties van de onderneming en het 'robuuste' onafhankelijke toezicht op de raad. De onderneming stelt verder dat zijn leiderschapsstructuur verder wordt ondersteund door een "sterke onafhankelijke raad en corporate governance-structuren die effectief onafhankelijk toezicht en verantwoording bevorderen".

Social Advisory Services erkent dat veel grote ondernemingen de functies van voorzitter en CEO combineren; het is echter over het algemeen in het belang van de aandeelhouders om deze functies te scheiden. De primaire verantwoordelijkheid van de raad van bestuur is de aandeelhouders van de onderneming te vertegenwoordigen, toezicht te houden op het management en verantwoording af te leggen. Er kunnen belangenconflicten ontstaan wanneer één persoon zowel de functie van voorzitter als die van CEO bekleedt.

Bij de taakomschrijving van de voorzitter staat de plicht om de prestaties van de CEO te beoordelen. Deze rol van objectieve beoordeling van de prestaties van de CEO komt in het gedrang wanneer een voorzitter belast is met de beoordeling van haar/zijn eigen prestaties als CEO. Deze objectiviteit kan ook in het gedrang komen, of als zodanig worden ervaren, wanneer een gelieerde bestuursvoorzitter belast is met de evaluatie en beoordeling van de prestaties van het management. Bovendien vormt een verenigde positie van voorzitter en CEO een directe bedreiging voor de soepele werking van het gehele bestuursproces, aangezien het de uiteindelijke verantwoordelijkheid van de voorzitter is om de agenda vast te stellen en ervoor te zorgen dat bestuurders volledige toegang krijgen tot informatie om met kennis van zaken beslissingen te kunnen nemen. Om deze reden heeft Pensioenfonds Vervoer VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel is afgewezen door de aandeelhouders, 41,5% van de aandeelhouders heeft VOOR het voorstel gestemd.

Mensenrechten

Nike

Domini Impact Equity Fund en mede-indieners Vancity Investment Management en Canadian Equity Fund hebben een aandeelhoudersvoorstel ingediend bij Nike. De indieners verzoeken Nike om de inkoop van katoen en andere grondstoffen uit China tijdelijk stop te zetten, tot de 'Uyghur Forced Labor Prevention Act' van de Amerikaanse overheid is opgeheven of teruggetrokken. Op 23 december 2021 ondertekende president Biden de 'Uyghur Forced Labor Prevention Act'. Deze wet verbiedt de invoer van goederen die geheel of gedeeltelijk in de Oeigoerse autonome regio Xinjiang in China zijn vervaardigd. Daarnaast heeft het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken het 'Xinjiang Supply Chain Business Advisory' gepubliceerd, waarin de potentiële risico's worden belicht die ondernemingen kunnen lopen door investeringen in Xinjiang. De aandeelhouders maken zich zorgen over de gedwongen Oeigoerse arbeid in de toeleveringsketen van de onderneming en over de juridische risico's van mogelijke niet-naleving.

Nike heeft een verklaring gepubliceerd over dwangarbeid, mensenhandel en moderne slavernij voor het boekjaar 2021. Hierin wordt informatie verstrekt over haar toeleveringsketen. Nike eist van haar leveranciers dat zij voldoen aan de minimumnormen in haar gedragscode en Code Leadership Standards (CLS). Nike heeft ook een verklaring gepubliceerd dat zij zich ernstig zorgen maakt over dwangarbeid in de regio Xinjiang. Zij nemen geen producten af uit de regio en leveranciers hebben bevestigd dat zij geen textiel of gesponnen garen uit de regio gebruiken. De onderneming voegt eraan toe dat zij haar controleprotocollen heeft aangescherpt en voortdurend due diligence-onderzoek verricht bij haar leveranciers in China. De onderneming verklaart verder dat, hoewel Nike geen katoen of andere grondstoffen uit de regio rechtstreeks afneemt, de traceerbaarheid op het niveau van de grondstoffen een punt van voortdurende aandacht is. Zij schrijft dat zij nauw samenwerkt met leveranciers, brancheorganisaties, merken en andere belanghebbenden om traceerbaarheidsbenaderingen te testen en materiaalbronnen in kaart te brengen.

Hoewel de onderneming goede stappen heeft gezet om de risico's voor de mensenrechten aan te pakken, zou aanvullende transparantie en goedkeuring van de door de onderneming gedane toezeggingen om dwangarbeid in haar toeleveringsketen te voorkomen, bevestigen en versterken. Bovendien is de onderneming naar verluidt betrokken bij controverses in verband met de mensenrechten. In het licht van deze vermeende controverses zou het aannemen van dit voorstel gunstig zijn voor betrokken aandeelhouders en de aandeelhouderswaarde verder waarborgen. Om deze reden heeft Pensioenfonds Vervoer VOOR het voorstel gestemd. Slechts 6,2% van de aandeelhouders heeft VOOR het voorstel

gestemd, hiermee is het voorstel afgewezen. Dit voorstel is voor het eerst ingediend.

Tesla

De 'State of New York Office of the State Comptroller' (NYS Comptroller) heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend omtrent transparantie over intimidatie en discriminatie. Tesla wordt verzocht te rapporteren in een openbaar jaarverslag over haar inspanningen, inclusief gekwantificeerde resultaten, om intimidatie en discriminatie van werknemers te voorkomen.

Tesla hanteert een nultolerantiebeleid voor intimidatie, discriminatie en pesten. De Ethische code van de onderneming beschrijft het beleid inzake gelijke kansen voor alle werknemers en het onderschrijft de VN-verklaring voor de rechten van de mens. In het Impact Report 2021 geeft Tesla informatie over inclusieve verwervingsinitiatieven en programma's voor diversiteit, gelijkheid en inclusie.

Tesla heeft echter te maken met herhaaldelijke beschuldigingen van rassendiscriminatie en seksuele intimidatie op de werkvloer. Momenteel lopen er meerdere rechtszaken, waaronder een rechtszaak van het 'California Department of Fair Employment and Housing' wegens vermeende rassendiscriminatie en intimidatie. Aandeelhouders zouden baat hebben bij aanvullende informatie om te begrijpen hoe de onderneming de daarmee samenhangende risico's beheert en beperkt. Pensioenfonds Vervoer heeft daardoor voor de resolutie gestemd. Ruim 46,5% van de aandeelhouders heeft VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel is hiermee helaas afgewezen maar heeft wel een dusdanig volume VOOR stemmen ontvangen dat de onderneming hier actie op zal moeten ondernemen om te voorkomen dat stemmen op herbenoemingen beïnvloed worden door een gebrek aan reactie. Dit voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Microsoft

AkademikerPension en een aantal mede-indieners hebben een resolutie ingediend met het verzoek dat Microsoft zijn belastingbetalingen rapporteert in overeenstemming met de GRI Tax Standard. De indieners voeren aan dat Microsoft "geen inkomsten of winsten in niet-Amerikaanse markten bekendmaakt, en buitenlandse belastingbetalingen niet worden uitgesplitst, waardoor het voor beleggers moeilijk wordt om de risico's van belastinghervormingen voor [het] bedrijf te evalueren".

Microsoft stelt dat de GRI Tax Standard niet op grote schaal wordt toegepast, ook niet door grote Amerikaanse technologiebedrijven, en dat het voorbarig zou zijn om deze vrijwillige standaard aan te nemen. Microsoft verstrekt al informatie over haar belastingbijdragen in haar Form 10-K voor Amerikaanse federale, staats- en internationale inkomstenbelastingen.

Pensioenfonds Vervoer heeft voor de resolutie gestemd, omdat de voorgestelde GRI Tax Standard extra transparantie biedt van de onderneming over belastingbeleid. Van de aandeelhouders stemde 22,8% VOOR het voorstel, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

4.4. Corporate governance ontwikkelingen Nederland

Herziening Corporate Governance Code

Op 20 december 2022 is de Corporate Governance Code uit 2016 geactualiseerd door de Monitoring Commissie Corporate Governance Code. Naast onderhoudsupdates zijn er enkele wijzigingen doorgevoerd:

- Het woord 'duurzaam' is toegevoegd aan de 'kern leidraad voor bestuurders en commissarissen'. Bestuurders en commissarissen dienen rekening te houden met de effecten van het handelen van de onderneming op mens en milieu. Het doel is daarmee 'duurzame langetermijnwaardcreatie' te borgen. Deze wijziging in zienswijze kan leiden tot andere eisen aan bestuurders en commissarissen op het gebied van ervaring en competenties.
- Aandeelhouders moeten ook het belang van een ondernemingsstrategie, gericht op duurzame langetermijnwaardcreatie onderkennen. Dit is wat wij als aandeelhouder onderkennen en ook verankerd hebben in het stembeleid.
- 'Leeftijd' is toegevoegd als relevante factor m.b.t. een diverse samenstelling van het bestuur en de Raad van Commissarissen (RvC). Gezien de gemiddelde leeftijd van 60,7 jaar in de RvC's van beursgenoteerde ondernemingen is dit een goede toevoeging om bredere diversiteit te bevorderen.
- Ondernemingen dienen concreet beleid op te stellen rondom diversiteit en inclusie, cultuur en cybersecurity. De Corporate Governance Code heeft hier concrete handvatten voor opgenomen.

De aanpassingen in de Code leiden niet tot wijzigingen in onze werkwijze of ons stembeleid. Wij steunen de wijzigingen in de Code maar hadden graag verdere stappen gezien. Onder andere in de vorm van meer concretere handvatten. Dat draagt namelijk bij dat ondernemingen transparanter zijn over de afwegingen die ze maken, waardoor een betere dialoog mogelijk is.

De zittingstermijn van de Monitoring Commissie eindigt per 1 januari 2023. De Commissie heeft in haar slotdocument aangegeven dat ze verwachten dat als gevolg van alle maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van corporate governance de, nu herziene, code binnen afzienbare tijd weer aan herziening toe zal zijn. Minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat heeft aangegeven voorlopig nog geen nieuwe commissie te willen aanstellen. Er is een verkenning gestart om te zien hoe de Code 'toekomstbestendig' kan worden ingericht en ze wil hier eerst de uitkomst van afwachten. Het kabinet zal in het 1e kwartaal van 2023 een besluit nemen over het aanwijzen van de geactualiseerde code als officiële gedragscode voor beursgenoteerde ondernemingen en hun aandeelhouders. Waarop de wettelijke pas-toe-of-leg-uit-regel van toepassing is. Om te voorkomen dat het een 'afvink' oefening wordt zijn

om deze reden ook meer concrete handvatten omtrent transparantie belangrijk.

Speerpuntenbrief Eumedion 2023

Op 12 oktober 2022 werd de 18e jaarlijkse Speerpuntenbrief van Eumedion aan Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen uitgestuurd. De speerpunten die in de brief worden vermeld zijn onderwerp van gesprek tijdens dialogen van de, bij Eumedion aangesloten institutionele beleggers, met de ondernemingen in aanloop naar en op de aandeelhoudersvergaderingen in 2023. De speerpunten voor 2023 zijn:

- Biodiversiteit
- Transparantie op het gebied van mensenrechten

Afgelopen jaar was klimaat één van de speerpunten die met ondernemingen besproken werden, biodiversiteit is hier een vervolg op. Biodiversiteit kan namelijk niet los worden gezien van de klimaatcrisis. In de brief worden ondernemingen gevraagd om afhankelijkheden en impact van de onderneming op biodiversiteit en kwetsbare ecosystemen te identificeren, meten en beoordelen. Dit omvat ook de waardeketen. Wanneer de afhankelijkheid/impact materieel is dient de onderneming haar beleid te publiceren met informatie over hoe zij de negatieve impact wil mitigeren of hoe zij positieve impact wil creëren.

Het andere speerpunt in de brief is een herhaling van de oproep aan ondernemingen om te rapporteren over de effectiviteit van hun procedures en maatregelen om mensenrechten in de gehele waardeketen te waarborgen. Tijdens de dialogen in 2022 is gebleken dat veel ondernemingen wel beleid hebben met betrekking tot dit thema en hier transparant over zijn maar dat zij niet rapporteren over de effectiviteit van het beleid en de maatregelen die de ondernemingen nemen. Ook is er weinig inzicht in het afwegingskader wat ondernemingen hanteren om te bepalen of ondernemingen activiteiten moeten voorzetten in landen of gebieden waar mensenrechtenschendingen zijn vastgesteld. De ondernemingen worden gevraagd om hierover in hun jaarverslagen over het boekjaar 2022 te rapporteren.

Oproep tot verlenging van Europese minimum-oproepingstermijn voor AVA's

De European Securities and Markets Authority (ESMA) heeft op 11 oktober 2022 een zogenaamde 'Call for Evidence' gepubliceerd. In dit document worden vragen gesteld over de werking van specifieke onderdelen van de Shareholders Rights Directive (SRD). Belanghebbenden kunnen dan feedback geven. Achmea IM heeft via Eumedion input geleverd op de Call for Evidence. In de reactie zit een oproep om de in de SRD opgenomen minimum oproepingstermijn voor een aandeelhoudersvergadering (AVA) te verlengen van 21 naar 42 dagen. Dit geeft ondernemingen en aandeelhouders meer mogelijkheden om over bepaalde AVA-voorstellen in dialoog te gaan en geeft stemadviesbureau's meer tijd om goede AVA-analyses en

stemadviezen op te stellen. In Nederland geldt deze termijn al. Wij zijn voorstander van het verlengen van de minimum oproepingstermijn om bovengenoemde redenen.

In de reactie is ook teruggegeven dat de herziening van de SRD heeft geleid tot meer dialogen tussen ondernemingen en aandeelhouders. Specifiek ten aanzien van bestuurdersbeloningen. Dit is zeer positief. Het internationale stemproces kan nog wel worden verbeterd. Er is nog veel rompslomp met betrekking tot het afgeven van steminstructies. Regelmatig is er additionele documentatie benodigd, waaronder specifieke volmachten. Hier zijn dan weer extra kosten aan verbonden die niet overal gelijk zijn. De tijdslijnen hierbij zijn ook extreem kort. Ook is er helaas de constatering dat steminstructies soms niet door de 'stemketen' heen komen. Deze punten zijn meegegeven ter overweging om te pleiten voor een aanscherping van de SRD.

De ESMA beoordeelt de feedback om te bekijken wat zij meeneemt bij het aanleveren van input voor de SRD2 review die juli 2023 bij de Europese Commissie moet worden aangeleverd.

5. Rapporteren

Wilt u verder lezen over de Maatschappelijk Verantwoord Beleggen activiteiten van Pensioenfonds Vervoer? Op de [website](#) van Pensioenfonds Vervoer vertellen we uitgebreid wat we doen.

Halfjaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

In dit verslag geven wij op hoofdlijnen aan wat ons Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) beleid is en hoe wij invulling geven aan de verschillende MVB instrumenten zoals uitsluiten, het aangaan van de dialoog met ondernemingen en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. In het verslag geven we tevens aan wat recente ontwikkelingen zijn op het gebied van MVB en wat dit betekent voor Pensioenfonds Vervoer.

Uitsluitingen

Zowel in het Halfjaarverslag verantwoord beleggen als op de website laten wij zien welke ondernemingen we uitsluiten. In het halfjaarverslag Maatschappelijk verantwoord beleggen geven we tevens de uitsluitingsgronden aan.

Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap

In dit jaarlijkse verslag geven wij aan hoe wij invulling geven aan relevante principes voor institutionele beleggers zoals deze zijn genoemd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Dit heeft met name betrekking op stemmen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Daarnaast geven we in dit verslag aan hoe wij invulling geven aan de Nederlandse Stewardship Code.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Uiteraard zijn wij transparant hoe wij stemmen met onze wereldwijde aandelenportefeuille. Via het zogenoemde *vote disclosure system* maken wij zichtbaar hoe wij hebben gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Dit systeem wordt elke dag geactualiseerd.

Kwartaalverslagen stemmen

Ieder kwartaal wordt een kwartaalverslag gepubliceerd waarin de ontwikkelingen worden benoemd.

Overzicht beleggingen

Pensioenfonds Vervoer geeft rekenschap van beleid en uitvoering en publiceert een overzicht van zijn directe

beleggingsportefeuille. Wij geven inzicht in de directe beleggingen. Voor fondsbeleggingen is het niet mogelijk de onderliggende posities kenbaar te maken. Voor deze beleggingen wordt een opsomming van beheerders en/of fondsbeleggingen gegeven.

Communicatie deelnemers

Naast de communicatie via de website vindt Pensioenfonds Vervoer belangrijk om ook actief in contact te treden met de achterban. Elk jaar voert Pensioenfonds Vervoer een deelnemersenquête waar maatschappelijk verantwoord beleggen een vast onderdeel van is.

Deelnemersonderzoek

In de zomer van 2022 hebben we een deelnemersonderzoek over MVB uitgevoerd. Een duidelijke meerderheid van de deelnemers die dit onderzoek hebben ingevuld staat achter de keuzes die het pensioenfonds maakt op gebied van duurzaamheid en klimaat. De slotzin van de missie van Pensioenfonds Vervoer is “alles voor een goed pensioen”. De opgehaalde beelden bij deelnemers plaatst dit in een kader waarbij aandacht moet zijn voor een leefbare toekomst.

Verantwoordingsorgaan

Tevens spreekt het bestuur van Pensioenfonds Vervoer enkele keren per jaar met de leden van het Verantwoordingsorgaan over maatschappelijk verantwoord beleggen en de ontwikkelingen daarin.

Periodieke mailing over MVB

Periodiek informeert Pensioenfonds Vervoer geïnteresseerde deelnemers en werkgevers via een mailing actief over actuele onderwerpen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en attendeert het de achterban op de informatie die beschikbaar is op de website van het pensioenfonds. Belangstellende hebben deze periodieke mailing in december 2022 ontvangen.

6. Bijlagen

6.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

- 1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren;
- 2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

- 3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;
- 4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;
- 5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid;
- 6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

- 7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;
- 8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen;
- 9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

- 10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2022 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering Principe

De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de Raad van Commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen Principe

Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

6.3. Lijst van ondernemingen; Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	Accenture Plc	15-10-2022	Arbeidsnormen
2	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Milieu
3	Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	15-4-2022	Mensenrechten
4	AES Gener SA	15-7-2020	Milieu
5	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
6	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
7	ALROSA PJSC	15-4-2021	Milieu
8	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Corruptie
9	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
10	Anheuser-Busch InBev	15-7-2022	Arbeidsnormen
11	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
12	Barclays PLC	15-10-2022	Mensenrechten
13	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
14	Bayer AG	15-4-2022	Milieu
15	BHP Group PLC	15-4-2018	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
16	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
17	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
18	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
19	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
20	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
21	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2022	Arbeidsnormen
22	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
23	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
24	Delta Air Lines, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
25	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
26	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
27	Deutsche Telekom AG	15-7-2020	Arbeidsnormen
28	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
29	Elsewedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
30	Empresas Copec SA	15-7-2022	Mensenrechten
31	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
32	Eni SpA	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni SpA	15-7-2022	Milieu
33	Exelon Corporation	15-10-2022	Corruptie
34	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
35	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Mensenrechten
	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Milieu
36	FAST RETAILING CO., LTD.	15-4-2022	Arbeidsnormen
37	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
38	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
39	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
40	Glencore plc	15-10-2022	Corruptie
	Glencore plc	15-10-2022	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Glencore plc	15-10-2022	Mensenrechten
	Glencore plc	15-10-2022	Milieu
	Glencore plc	15-10-2022	Milieu
41	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-7-2022	Arbeidsnormen
42	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
43	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
44	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-7-2022	Arbeidsnormen
45	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten
	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
46	ING Groep NV	15-1-2022	Corruptie
47	JBS SA	15-7-2017	Corruptie
	JBS SA	15-7-2017	Milieu
	JBS SA	15-7-2022	Arbeidsnormen
48	Kansai Electric Power Company, Incorporated	15-10-2021	Corruptie
49	Kohl's Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
50	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
51	LG Chem Ltd.	15-10-2022	Mensenrechten
52	LG Electronics, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
53	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
54	Lyft, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
55	Macy's Inc	15-4-2022	Arbeidsnormen
56	Mallinckrodt Plc	15-1-2020	Mensenrechten
57	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
58	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
59	Meituan	15-1-2022	Corruptie
60	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
61	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Milieu
62	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
63	Motherson Sumi Systems Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
64	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Mensenrechten
	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Milieu
65	Paramount Global	15-10-2022	Arbeidsnormen
66	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
67	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
68	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
69	Petroperu SA	15-4-2022	Milieu
70	Porsche Automobil Holding SE	15-10-2022	Milieu
71	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Mensenrechten
	POSCO	15-7-2021	Milieu
72	PT Astra International Tbk	15-4-2021	Mensenrechten
73	PT Pertamina (Persero)	15-4-2022	Milieu
74	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
75	Renault SA	15-10-2022	Milieu
76	Repsol SA	15-10-2022	Mensenrechten
	Repsol SA	15-10-2022	Milieu
77	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-1-2022	Mensenrechten
78	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
79	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
80	Samsung Electronics Co., Ltd.	15-10-2022	Arbeidsnormen
	Samsung Electronics Co., Ltd.	15-10-2022	Corruptie
81	Shell plc	15-1-2017	Mensenrechten
	Shell plc	15-7-2022	Milieu
	Shell plc	15-7-2022	Milieu
82	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
83	SK Innovation Co., Ltd	15-1-2020	Corruptie
84	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
85	Sony Group Corporation	15-10-2022	Arbeidsnormen
86	Starbucks Corporation	15-7-2022	Arbeidsnormen
87	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
88	STRABAG SE	15-4-2022	Mensenrechten
89	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
90	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
91	Telefonaktiebolaget LM Ericsson	17-10-2021	Corruptie
92	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
93	The AES Corporation	15-7-2020	Milieu
94	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
95	T-Mobile US, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
96	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
97	Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
98	TotalEnergies SE	15-7-2022	Mensenrechten
	TotalEnergies SE	15-7-2022	Milieu
99	Tyson Foods, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
100	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
101	UBS AG	15-10-2021	Mensenrechten
102	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
103	Verizon Communications, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
104	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
105	Volkswagen AG	15-10-2022	Milieu
106	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-4-2022	Arbeidsnormen
107	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
108	Woodside Energy Group Ltd.	15-10-2022	Milieu

6.4. Lijst van ondernemingen; Thematische Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Ajinomoto Co., Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
3	Alimentation Couche-Tard Inc. Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Canada	Biodiversiteit in de landbouwketen
4	AT&T Inc.	Telecommunicatiediensten	Verenigde Staten	Mensenrechten & Governance
5	Aurizon Holdings Ltd.	Industrie	Australië	Klimaat en Transport 2
6	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
7	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
8	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
9	BRF SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Brazilië	Access to Nutrition
10	Canadian National Railway Company	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
11	Canadian Pacific Railway Limited	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
12	Carlsberg A/S Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Denemarken	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
13	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
14	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
15	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
16	Costco Wholesale Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
17	CSX Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
18	Eni SpA	Energie	Italië	Mensenrechten & Governance
19	General Electric Company	Industrie	Verenigde Staten	Mensenrechten & Governance
20	General Mills, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
21	George Weston Limited	Niet-duurzame consumptiegoederen	Canada	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
22	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
23	Grupo Bimbo SAB de CV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Mexico	Access to Nutrition
24	HeidelbergCement AG	Basismaterialen	Duitsland	Mensenrechten & Governance
25	Henkel AG & Co. KGaA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
26	Hershey Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
27	Hydro One Ltd.	Nutsbedrijven	Canada	Reductie CO2 uitstoot
28	Industrias Penoles SAB de CV	Basismaterialen	Mexico	Klimaatadaptatie en water
29	Infineon Technologies AG	Informatietechnologie	Duitsland	Klimaatadaptatie en water
30	J. M. Smucker Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
31	Jeronimo Martins, SGPS S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Portugal	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
32	Kellogg Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
33	Kimberly-Clark Corp	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
34	Kroger Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
35	L'Oreal SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
36	Martin Marietta Materials, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
37	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
38	Meiji Holdings Co., Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
39	Mondelez International, Inc. Class A	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
40	Newcrest Mining Limited	Basismaterialen	Australië	Klimaatadaptatie en water
41	Nokia Oyj	Informatietechnologie	Finland	Mensenrechten & Governance
42	Norfolk Southern Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
43	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
44	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
45	Nutrien Ltd.	Basismaterialen	Canada	Reductie CO2 uitstoot
46	ONEOK, Inc.	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
47	Procter & Gamble Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
48	Proximus SA de droit public	Telecommunicatiediensten	België	Mensenrechten & Governance
49	Qorvo, Inc.	Informatietechnologie	Verenigde Staten	Klimaatadaptatie en water
50	Repsol SA	Energie	Spanje	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
51	Rio Tinto plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
52	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
53	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
54	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
55	Siemens AG	Industrie	Duitsland	Mensenrechten & Governance
56	Sony Group Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Mensenrechten & Governance
57	Southwest Airlines Co.	Industrie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
58	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
59	Steel Dynamics, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
60	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
61	Sysco Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
62	Telenor ASA	Telecommunicatiediensten	Noorwegen	Mensenrechten & Governance

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
63	The Coca-Cola Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
64	Tyson Foods, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
65	Uber Technologies, Inc.	Informatietechnologie (NL)	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
66	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
67	Union Pacific Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
68	Valero Energy Corporation	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
69	Vanguard International Semicon	Industrie	Taiwan	Klimaatadaptatie en water
70	Vodafone Group Plc	Telecommunicatiediensten	Verenigd Koninkrijk	Mensenrechten & Governance
71	Werner Enterprises Inc	Industrie	United States	Klimaat en Transport 2

6.5. Begrippen- en afkortingenlijst

TABEL 6.5.1 BEGRIPPENLIJST

Begrip	Uitleg
CO2-voetafdruk	Met behulp van een CO2-voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

TABEL 6.5.2 AFKORTINGENLIJST

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieurapportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.
ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG	...	Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
MSCI		ESG data aanbieder
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is opgesteld door Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Disclaimer uitsluiting

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.